

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
УНІВЕРСИТЕТ ЛОНДОН МЕТРОПОЛІТЕН (ВЕЛИКОБРИТАНІЯ)

*Бібліотека державного службовця місцевих органів влади
у галузі європейської інтеграції*

А. Є. ТАММ, В. Ю. СТРЕЛЬЦОВ, В. Б. ДЗЮНДЗЮК

УКРАЇНА – ЄС: РОЗВИТОК ВІДНОСИН ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ СПІВРОБІТНИЦТВА

Модуль 5

Навчальний посібник

За загальною редакцією
М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудіка

Харків
Видавництво *ХарПІ НАДУ*
“**Магістр**”
2009

УДК 341.17:061.1ЄС(075)

ББК 67.9 (4УКР)я73

Т17

Рекомендовано до друку Вченою радою Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, протокол № 11/131 від 4 грудня 2008 р.

Навчальний посібник підготовлено і видано в рамках проекту TEMPUS TACIS “Тренінгові програми для підготовки державних службовців України (V–VII категорій) з питань європейської інтеграції”

Керівник проекту *Марко Бойцун* – доктор історичних та політологічних наук, професор факультету права, врядування та міжнародних відносин Університету Лондон Метрополітан;

Менеджер проекту *Ярослав Мудрий* – магістр міжнародних відносин та європейських студій Лондонської Школи економіки та політичних наук, менеджер міжнародних проектів факультету права, врядування та міжнародних відносин Університету Лондон Метрополітан

Рецензенти: *Хижняк Л. М.* – д.соц.н., проф., професор кафедри прикладної соціології Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна; *Лойко Л. І.* – д.політ.н., доц., Голова правління Київського інституту етнокультурологічних досліджень

Навчально-методична експертиза: *Сиротенко Н. Г.* – провідний методист проблемної лабораторії дистанційного навчання Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” (НТУ “ХПІ”); *Кухаренко В. М.* – к.ф.-м. н., завідувач проблемної лабораторії дистанційного навчання Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” (НТУ “ХПІ”)

Автори: *Тамм А. Є.* – к.і.н., проф., професор кафедри соціальної і гуманітарної політики Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України (теми 1, 2, 3); *Стрельцов В. Ю.* – к.держ.упр., доц., доцент кафедри європейської та євроатлантичної інтеграції і національної безпеки Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України (тема 4); *Дзюндзюк В. Б.* – д.держ.упр., проф., завідувач кафедри політології та філософії Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України (тема 2 у співстворстві).

Тамм А. Є., Стрельцов В. Ю., Дзюндзюк В. Б.

Т17 Україна – ЄС: розвиток відносин та основні напрями співробітництва : Модуль 5 : навч. посіб. / за заг. ред. М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудіка. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Magіstr”, 2009. – 144 с. – (Серія “Бібліотека державного службовця місцевих органів влади у галузі європейської інтеграції”).
ISBN 978-966-390-066-7.

У навчальному посібнику на основі новітніх матеріалів висвітлено історичні та сучасні євроінтеграційні реалії України, зокрема становлення відносин між Україною та ЄС у першій половині 1990-х рр., активізацію двосторонніх відносин у другій половині 1990-х – 2004 рр., зміни у відносинах Україна – ЄС у зв’язку з розширенням ЄС, а також довгострокові стратегії співробітництва між Україною та Євросоюзом.

Зміст, методика і характер викладу матеріалу навчального посібника сформовані у співпраці з вітчизняними експертами з питань європейської інтеграції та фахівцями країни-членів ЄС, зокрема Великобританії, Польщі та Франції.

Для державних службовців, слухачів Національної академії державного управління при Президентіві України та її регіональних інститутів усіх форм навчання, а також слухачів системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, студентів, аспірантів, викладачів вищих закладів освіти, що займаються підготовкою фахівців з освітньої галузі “Державна служба” та “Державне управління”.

УДК 061.1ЄС:339.5
ББК 67.9 (4УКР)я73

ISBN 978-966-390-066-7

© А. Є. Тамм, В. Ю. Стрельцов,
В. Б. Дзюндзюк, 2009
© London Metropolitan University, 2009
© ХарПІ НАДУ, 2009

ПЕРЕДМОВА

Видання підготовлено в рамках проекту “Тренінгові програми для підготовки державних службовців України (V – VII категорій посад) з питань європейської інтеграції” за підтримки програми Tempus TACIS Європейської Комісії. Навчальні матеріали до модулів розроблялись згідно з державними освітніми стандартами на основі оцінки навчальних потреб з питань європейської інтеграції серед державних службовців V – VII категорій за результатами серії зустрічей, інтерв’ю та фокус-груп, які були проведені учасниками Проекту – співробітникам Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України з представниками місцевих органів державної влади протягом вересня – грудня 2006 р. Керівники проекту від імені всього авторського та редакційного колективу складають окрему подяку таким керівникам, фахівцям та експертам урядових, наукових й освітніх установ України, які допомагали в його реалізації: Т. Мотренку, В. Говорусі, С. Сergyгін, В. Загорському, М. Іжї, О. Рудіку, О. Мельникову, П. Шевчуку, С. Давтяну, П. Щербакову, В. Стрельцову, А. Бураковській, А. Авакову, Н. Рябцевій, І. Діру, З. Макарусі, І. Кравчук, Т. Качці, Л. Антонюк, А. Іщенко, І. Кравчук, С. Куликовій, В. Трохану. Окремо хотіли б відзначити внесок у створення навчальних матеріалів експертів Університету Лондон Метрополітан, щирих прихильників європейської інтеграції України, професора права ЄС доктора Джилл Шеппард та професора міжнародних відносин доктора Пітера Говена.

Посібник є частиною комплексу навчальних матеріалів до модуля “Україна – ЄС: розвиток відносин та основні напрями співробітництва”, що входить до серії “Бібліотека державного службовця у галузі європейської інтеграції”. Він призначений для підготовки державних службовців України V–VII категорій посад державної служби, здатних забезпечити реалізацію стратегії інтеграції України до Європейського Союзу як на національному, так і на регіональному та місцевому рівнях. Модуль є складовою частиною спеціалізованої програми з питань європейської інтеграції для підвищення професійної кваліфікації державних службовців, розробленої у межах реалізації міжнародного проекту “Тренінгові програми для підготовки державних службовців України (V – VII категорій посад) з питань європейської інтеграції”. Зміст модуля розроблено шляхом опрацювання, осмислення та аналізу новітніх оригінальних матеріалів і даних Європейського Союзу та інших міжнародних організацій, досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців, аналітичних документів дослідницьких організацій (мозкових центрів) та експертів на основі функціонально-методичних вимог, сформульованих у технічному завданні проекту. Важливим етапом розробки модуля став навчальний візит його розробників до партнерського університету проекту – Університету П’єр Мендєз (Гренобль, Франція).

Модуль відповідає професійним навчальним потребам державних службовців V – VII категорій посад державної служби з питань європейської інтеграції, а його структура забезпечує баланс між нормативною (теоретичні знання), галузевою (аналіз політики в конкретній галузі) та функціональною (практичне застосування набутих знань та навичок) складовими змісту. Оцінювання якості модуля здійснювалося на основі комплексної експертизи з урахуванням пропозицій та зауважень незалежних зарубіжних і вітчизняних експертів, а також відгуків слухачів, отриманих під час пілотного впровадження.

У модулі 5 послідовно розкриваються такі теми: становлення відносин між Україною і ЄС (перша половина 1990-х рр.); активізація двосторонніх відносин (друга половина 1990-х – 2004 рр.); зміни у відносинах Україна – ЄС узв’язку із розширенням ЄС у 2004 р.; довгострокові стратегії співробітництва між Україною і Євросоюзом.

ЗАГАЛЬНИЙ ЗМІСТ МОДУЛЯ 5

ВСТУП

Тема 1. Становлення відносин між Україною і ЄС (перша половина 1990-х рр.).

Тема 2. Активізація двосторонніх відносин (друга половина 1990-х – 2004 рр.).

Тема 3. Зміни у відносинах Україна – ЄС у зв'язку із розширенням ЄС у 2004 р.

Тема 4. Довгострокові стратегії співробітництва між Україною і Євросоюзом.

ВИСНОВКИ

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

	Визначення		Незнайомий термін, що не має визначення (пояснення)
	Зверніть увагу		Питання для рефлексії
	Посилання		Приклад
	Довідка		Підсумкове твердження
	Запам'ятай		Висновки

Використані скорочення:

CASE – Центр соціально-економічних досліджень

DFID – Міністерство міжнародного розвитку Великої Британії

ECORYS – Міжнародна група консалтингових організацій, що реалізує проекти у сфері економічної та соціальної політики, створена на базі Нідерландського економічного інституту

ENRTP – Тематична програма з екології та управління природними ресурсами включно з енергії

FLEG – Процес застосування лісового права та управління

NUTS-2 – Статистична номенклатура територіальних одиниць (регіони середнього рівня)

RPO – Регіональна оперативна програма

SIDA – Шведське агентство з міжнародного розвитку

Sigma – Підтримка зусиль з покращення врядування та менеджменту

TAIEX – Технічне сприяння обміну інформацією

TEMPUS – Транс'європейська схема партнерства і мобільності для університетських навчачь

ZPORR – Центральна інтегрована оперативна програма регіонального розвитку

GATT – Генеральна угода з тарифів та торгівлі

ЄЄП – Європейський економічний простір

ЄСІП – Європейський інструмент сусідства та партнерства

ЄС – Європейський Союз

ЄФРР – Європейський фонд регіонального розвитку

ЗВТ – Зона вільної торгівлі

ЗСП, GSP – Система загальних преференцій

КПС – Комітет парламентського співробітництва

НУО – Неурядова організація

ОБСЕ – Організація безпеки та співробітництва в Європі

ОЕСР – Організація економічної співпраці та розвитку

ООН – Організація об'єднаних націй

РЄ – Рада Європи

СЕПС – Центр економічних та перспективних досліджень

СЗБП – Спільна зовнішня та безпекова політика

СОТ – Світова організація торгівлі

ССП – Спільна сільськогосподарська політика

ТКС – Транскордонна співпраця

УПС – Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами

ЦЕІ – Центральноевропейська ініціатива

ЮНКТАД – Конференція ООН з торгівлі та розвитку

Модуль 5 “Україна – ЄС: розвиток відносин та основні напрями співробітництва” адресований державним службовцям України для використання та реалізації досвіду європейських країн у сфері підготовки кваліфікованих фахівців із проблем європейської інтеграції для державних структур України. Модуль містить значну кількість інформації з питань європейської інтеграції України, яка є необхідною складовою в межах реалізації міжнародних проєктів з питань європейської інтеграції.

Модуль забезпечує:

- усвідомлення державними службовцями необхідності здійснення своєї повсякденної діяльності з урахуванням європейської інтеграції України як головного вектора зовнішньої політики;
- покращення фахової підготовки державних службовців з питань європейської інтеграції з метою вдосконалення їхньої професійної кваліфікації задля забезпечення ефективного виконання завдань з реалізації Плану дій Україна – ЄС;
- набуття державними службовцями вмінь та навичок щодо забезпечення на регіональному рівні стратегічних напрямків інтеграції України до ЄС на основі системного аналізу і комплексного підходу щодо оцінювання процесу розвитку відносин Україна – ЄС.

Даний модуль може входити до складу таких спеціалізованих тренінгових програм у сфері європейської інтеграції:

- вступна програма для державних службовців, які не є фахівцями у сфері європейської інтеграції;
- спеціалізована програма для державних службовців, які є експертами із зовнішньої політики;
- спеціалізована програма для державних службовців, які є експертами з внутрішньої політики.

Модуль складається зі вступу, чотирьох логічно пов’язаних між собою тем, кожний з яких містить відповідні параграфи, а також висновків і переліку рекомендованих джерел. Навчальний комплекс до модуля містить:

- навчальний посібник;
- робочий зошит слухача;
- методичні рекомендації для викладання модуля;
- компакт-диск з електронною бібліотекою і порадами щодо користування.

Опрацювання модуля 5 “Україна – ЄС: розвиток відносин та основні напрями співробітництва” є необхідною передумовою розуміння, осмислення та аналізу стратегічних напрямків реалізації зовнішньої політики України, її стратегій розвитку. Опанування змісту модуля

сприятиме формуванню у державного службовця сучасного рівня мислення, необхідного для ефективного виконання завдань в умовах сучасних зовнішніх та внутрішніх викликів.

Проблема: значна кількість державних службовців не усвідомлюють реальний стан відносин Україна – ЄС, отже не можуть повною мірою сприяти процесам євроінтеграції (*що зумовлює актуальність модуля та визначає його мету*).

Мета модуля: розвинути практичні вміння з аналізу проблемних ситуацій у відносинах Україна – ЄС шляхом опрацювання інформаційних матеріалів, нормативних і законодавчих актів та розв’язання практичних завдань.

У процесі вивчення модуля передбачається вирішити такі **завдання**:

- виявити специфіку відносин Україна – ЄС на різних етапах;
- проаналізувати основні законодавчі документи, що визначають відносини Україна – ЄС;
- визначити сучасний стан відносин Україна – ЄС та основні проблеми, що існують;
- проаналізувати основні напрями та програми співробітництва Україна – ЄС.

Очікувані результати:

Після вивчення курсу слухачі повинні:

Знати:

- основні етапи розвитку відносин Україна – ЄС;
- основні проблеми у відносинах Україна – ЄС;
- сутність та особливості основних напрямків і програми співробітництва України з ЄС на нинішньому етапі;
- основні законодавчі документи, що визначають відносини Україна – ЄС.

Вміти:

- визначити особливості процесу розвитку відносин Україна – ЄС;
- проводити аналіз проблемних ситуацій у відносинах Україна – ЄС;
- пропонувати заходи з роз’яснення цих ситуацій.

Володіти:

- навичками зі спільного розв’язання проблемних ситуацій;
- навичками із самостійного опанування навчального матеріалу;
- навичками з опрацювання додаткових інформаційних джерел.

Модуль розрахований на державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування V – VII категорій посад державної служби.

ТЕМА 1

СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

(ПЕРША ПОЛОВИНА 1990-х рр.)

ВСТУП ДО ТЕМИ

У пропонованій темі на основі документальних матеріалів, наукової та науково-методичної літератури розглядаються найважливіші аспекти пов'язані із стратегією України щодо інтеграції до Європейської спільноти. Особливу увагу буде приділено процесам становлення відносин між Україною та ЄС у політичному, економічному, інституційному, правовому та культурному аспектах.

Проблема: недостатнє усвідомлення важливості перших кроків України у напрямку європейської інтеграції та їхнього впливу на подальший розвиток відносин Україна – ЄС.

Мета: з'ясувати особливості першого етапу розвитку відносин між ЄС та Україною після отримання нею незалежності в 1991 р.

Навчальні цілі:

- проаналізувати причини та передумови процесу інтегрування України до ЄС;
- визначити основні напрями зовнішньополітичного курсу України на початку 90-х рр. ХХ ст.;
- користуючись рекомендованою дослідницькою та науковою літературою, аналітичними та статистичними матеріалами проаналізувати існуючі програми інтеграції України до ЄС;
- на основі комплексного вивчення проблеми обґрунтувати необхідність правового оформлення відносин між Україною і ЄС.

Ключові слова і словосполучення: інтеграція, аналіз, незалежність, євроінтеграція, співробітництво, європейський вибір, європейські стандарти, спільна стратегія, нормативно-правове забезпечення інтеграційних процесів.

Зміст теми

- 1.1. Реакція ЄС на проголошення незалежності України.
- 1.2. Визначення позицій України щодо євроінтеграції.
- 1.3. Правове оформлення відносин Україна – ЄС.

1.1. РЕАКЦІЯ ЄС НА ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Глобальна трансформація міжнародної системи на початку 90-х рр. XX ст. створила передумови для реалізації вікового прагнення Українського народу до незалежності, що відбилося в Акті від 24 серпня 1991 р., а також у результатах національного референдуму 1 грудня того ж року. У той же день, міністр закордонних справ Нідерландів, як представник країни, головуючої в ЄС, у своєму листі від імені Європейського Союзу офіційно визнав незалежність України.

Демократичний характер референдуму вже 2 грудня 1991 р. був відзначений у Декларації ЄС щодо України. У ній містився заклик до України підтримувати з ЄС відкритий і конструктивний діалог, спрямований на забезпечення виконання всіх колишніх зобов'язань СРСР [14, с. 12].

Нагадаємо, що основні засади зовнішньої політики нашої держави були закладені ще Декларацією про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.), в якій визначено її демократичний і миролюбний зовнішньополітичний курс. Декларовані принципи набули більш реального змісту після проголошення Україною незалежності та розпаду СРСР. “Повернення до Європи” було проголошено ключовим напрямком політики України від початку унезалежнення.

Суверенітет (Sovereignty) – право на здійснення необмежених та виключних владних повноважень, які визначають та контролюють усі форми життєдіяльності на даній території та на які не поширюється влада жодної іншої держави у сфері ухвалення та втілення в життя її нормативно-правових положень. Внутрішній суверенітет визначається взаємовідносинами між суверенною владою та її підданими щодо здійснення нею владних повноважень на основі принципу легітимності. Зовнішній суверенітет визначається взаємовідносинами між суверенною владою та іншими державами на основі принципів взаємного визначення внутрішнього суверенітету та відповідних положень міжнародного права.

Уже в Постанові Верховної Ради УРСР від 25 грудня 1990 р. “Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх зносин” Уряду було доручено “спрямувати зусилля на забезпечення безпосередньої участі Української РСР у загальноєвропейському процесі та європейських структурах” [20, с. 369–370].

Відправним моментом у процесі переходу зовнішньополітичної діяльності республіки на засади самостійності та рівноправності в міжнародних відносинах стало визнання України державами світового співтовариства. Так, наприклад, вже на 15 квітня 1993 р. Україну як незалежну державу визнало 135 держав світу; дипломатичні відносини було встановлено із 114 державами [31, с. 75]

Для обґрунтування власної лінії держави на міжнародній арені 2 липня 1993 р. Верховна Рада України схвалила “Основні напрями зовнішньої політики України”. Цей документ визначив національні інтереси України та завдання її зовнішньої політики, засади, на яких реалізовувалася зовнішньополітична діяльність. Пріоритетними сферами зовнішньополітичної діяльності визначено розширення участі в європейському регіональному співробітництві, а також в межах СНД, активну участь у діяльності ООН; дієву співпрацю з державами Європейської спільноти.

Як і всі постсоціалістичні країни, Україна змушена була приступити до масштабних економічних перетворень. Разом із тим, порівняно з більшою частиною інших країн Східної Європи, вона зіткнулася з додатковими труднощами державного будівництва як нова держава і незалежний економічний суб’єкт. Серед головних проблем можна назвати такі: високий рівень централізації й адміністративний розподіл ресурсів, державна власність на засоби виробництва, високий рівень автаркії й відсутність хоча б часткових реформ, що мали місце в 1980-х рр. в інших країнах Центральної та Східної Європи (Польща, Угорщина та ін.). До того ж Україна повинна була розбудуватися як незалежна суверенна держава. Додатковим джерелом негативних факторів були труднощі створення національних державних інститутів і національної адміністрації, а найголовніше – брак часу на їх створення.

Незалежність України висунула дуже гострі проблеми перед керівниками країн ЄС. До початку 1993 р. західні країни розглядали події, що відбувалися в Україні, як *маргінальні*, тобто другорядні, й головну увагу серед країн СНД приділяли Росії, яка одержувала основну частку економічної допомоги.

Негативним чинником формування політики ЄС щодо України в першій половині 1990-х рр. залишалося її бачення Брюсселем у контексті відносин ЄС із Росією. Так, спільна позиція ЄС щодо України, ухвалена на базі УПС 28 листопада 1994 р., наголошувала на значенні для ЄС України як великої європейської держави, розташованої між Росією і східними сусідами ЄС. Підкреслювалося, що мета ЄС – сприяння розвитку України як держави, що має збалансовані відносини з Росією і Заходом.

Більше того, західні країни спочатку бажали збереження Радянського Союзу і навіть намагалися зупинити національні рухи на пострадянському просторі. Прем’єр-міністр України Леонід Кучма в 1993 р., заявляв: “На картах світових лідерів Україна навіть не існує. Незалежна Україна чи ні, їх мало хвилює” [40, с. 60].

Кучма Леонід Данилович (народився 9 серпня 1938 р. в с. Чайкіно Чернігівської обл.), український державний і політичний діяч, Президент України в 1994 – 2004 рр., лауреат Ленінської премії 1979 р. Активну політичну діяльність розпочав у 1986 р. У 1992-1993 рр. – Прем’єр-міністр України. З грудня 1993 р. – президент Українського союзу промисловців і підприємців. 1994 р. обраний Президентом України, а 1999 р. переобраний на цю посаду. При ньому прийнято нову Конституцію незалежної України, яка розширила права Президента, продовжувалося економічне реформування країни, підписувалися важливі міжнародні договори.

Упродовж 1992-1993 рр. в українській політиці західних країн панувало ядерне питання, тому що Україна успадкувала ядерний арсенал і стала відразу третьою ядерною державою світу, маючи змогу, таким чином, загальмувати світовий процес ядерного роззброєння. Військовий експерт Ван Хам відзначав, що “США та Європейський Союз упродовж тривалого часу розглядали Україну головним чином як винуватицю поширення ядерної зброї і як перешкоду в процесі роззброєння. Цей підхід був реакцією на ставлення Києва до ядерної зброї, обумовлене, у свою чергу, великою мірою, внутрішніми і регіональними факторами” [40].

Під сильним тиском з боку західних держав Україна підписала Договір СТАРТ-1 і Лісабонський протокол від червня 1992 р. і погодилася ліквідувати в найкоротший термін свої стратегічні озброєння далекої дії (з 1996 р. Україна більше не має ядерних ракет).

Однак підтримка Європейським Союзом змін в Україні не перетворилася на “дощ достатку”, як очікувалося. Більше того, Київ став усвідомлювати, що його не чекають з розпростертими обіймами в європейських організаціях, які в той саме час охоче відкривалися для інших східноєвропейських країн.

Зазначимо, що Спільнота починає змінювати свою політику стосовно України тільки після підписання договорів щодо ліквідації ракет. Перші свідчення цих змін стали помітні в середині 1993 р. Заключна декларація сесії Європейської Ради, що проходила в червні 1993 р. в Копенгагені, згадує про міжнародні зобов’язання України: їх дотримання “...є неодмінною умовою для повної інтеграції України в міжнародне співтовариство і сприяло б розвитку її відносин з Європейським співтовариством і його державами-членами”.

Тому не дарма ставлення ЄС до України в період 1991 – 1993 рр. український дослідник міжнародних відносин В. Денисюк характеризує як позицію “байдужості та спостереження” [8, с. 22].

Однак бажання України стати повноправним членом ЄС було висловлено Президентом України Леонідом Кравчуком 14 червня 1994 р. в Люксембурзі під час підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими співтовариствами та їх державами-членами (УПС). Дату підписання УПС, на нашу думку, можна умовно вважати завершенням початкового етапу становлення відносин між Україною і ЄС, протягом якого відбувалося визнання незалежної української держави з боку ЄС і країн-членів.

1.2. ВИЗНАЧЕННЯ ПОЗИЦІЙ УКРАЇНИ ЩОДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Як уже згадувалося вище, Верховна Рада України у липні 1993 р. прийняла постанову “Про основні напрямки зовнішньої політики України”, де вперше було сформульовано позицію України щодо ЄС на законодавчому

рівні: "...перспективною метою зовнішньої політики є членство України у Європейських співтовариствах... З метою підтримки стабільних відносин з Європейськими співтовариствами Україна укладе з ними угоду про партнерство і співробітництво, здійснення якої стане першим етапом до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації" [30].

Співдружність незалежних держав (СНД), включаючи Україну, успадкувала всі міжнародні угоди і зобов'язання колишнього СРСР відповідно до Мінської угоди про утворення СНД, якою проголошено припинення існування СРСР як суб'єкта міжнародного права (8 грудня 1991 р.) і рішень, прийнятих з цієї нагоди. У згаданій вище Декларації ЄС містився заклик до України підтримувати з ЄС відкритий і конструктивний діалог, спрямований на забезпечення виконання всіх колишніх зобов'язань СРСР.

Цікаво, що першу угоду про торговельно-економічне співробітництво було підписано між Європейським співтовариством, з одного боку, і СРСР, з іншого, 18 грудня 1989 р. на десятирічний період. Вона не передбачала режиму преференцій і поширювалася на торгівлю всіма промисловими товарами, за винятком текстилю, морепродуктів і виробів зі сталі, що перебувають у компетенції Європейської спільноти вугілля і сталі. Вони повинні були стати предметом окремих угод. Найбільш істотним і цікавим був розділ економічного співтовариства, що чітко перелічував завдання, сектори економіки й відповідні заходи, залишаючи спільній комісії запровадження їх у життя. Розділ повторював модель угод про співробітництво, підписаних, починаючи з 1988 р., ЄЕС із країнами Східної Європи.

Таким чином, угода 1989 р. встановила перші договірні рамки, що застосовувалися до вступу в силу Тимчасової угоди між ЄС і Україною в 1996 р. і навіть до набуття чинності в 1998 р. Угоди про партнерство і співробітництво в галузі економічного співробітництва.

Преференції (від лат. *praefereantia* – перевага), пільгове мито, яке встановлюється державою для всіх або деяких товарів окремих країн і не розповсюджуються на товари інших країн.

З 1 січня 1993 р. Україна була також включена в Систему загальних преференцій – СЗП. Завдяки цій системі більшість українських товарів одержала безмитний доступ на ринок Євросоюзу або для них встановлювалося невелике мито без зобов'язань взаємності з української сторони. Україна користується такими ж пільгами що й країни, які розвиваються, за винятком металургійної продукції та продуктів рибної промисловості. Мета СЗП – стимулювати економічний розвиток через експорт [24, с. 173–174].

З огляду на розпад СРСР і утворення СНД Рада ЄС запропонувала 2 березня 1992 р. укласти угоди про партнерство і співробітництво з усіма республіками пострадянського простору, за винятком прибалтійських країн. Україна є першою країною СНД, стосовно якої було вироблено Стратегію відносин у квітні 1994 р.

Слід зауважити, що стосунки між Україною та ЄС стали поступово налагоджуватися. Про це свідчило відкриття у жовтні 1993 р. в Києві Представництва Комісії Європейських спільнот і в липні 1995 р. у Брюсселі – Представництва України при Європейських співтовариствах. А з 1994 р. починаються двосторонні переговори із деяких напрямків галузевої кооперації і торговельних відносин [40, с. 62–63].

У загальнополітичному плані найважливішою подією в розглянутий період є підписання Києвом і Брюсселем 14 червня 1994 р. в Люксембурзі Угоди про партнерство і співробітництво (УПС), першої угоди з державою СНД (угоду з Росією було підписано 24 червня). Угода дозволила інституалізувати й посилити двостороннє співробітництво у багатьох галузях. 10 листопада 1994 р. Верховна Рада України ратифікувала цю угоду. Проте УПС набрала чинності після ратифікації парламентом всіх держав-членів ЄС та Верховною Радою України тільки 1 березня 1998 р. Дату підписання УПС можна умовно вважати завершенням початкового етапу становлення відносин між Україною та ЄС, протягом якого відбулося визнання незалежної української держави з боку ЄС і країн-членів. На цьому етапі розвиток двосторонніх відносин ускладнювався кількома проблемами, що викликали занепокоєння ЄС, зокрема набуття Україною без'ядерного статусу, закриття Чорнобильської АЕС, забезпечення ядерної безпеки нових реакторів.

Підсумок цього періоду дуже суперечливий. Попри численні заохочувальні заяви лідерів ЄС, усі зацікавлені сторони визнають, що відносини між Україною і ЄС зазнають труднощів. Спільнота намагається надати суто торгово-економічний акцент своїй українській політиці, яка, проте, формується і визначається політичними міркуваннями.

Із самого початку європейський підхід до України базується на *трьох принципах*: взаємне зменшення тарифних бар'єрів для промислових товарів (але це не стосується нетарифних обмежень), фінансова допомога та інституціоналізація економіко-політичного діалогу. Таким чином, *стратегія ЄС стосовно України* в період, що розглядається, включає:

- укладення Угоди про партнерство і співробітництво (УПС);
- багаторічну програму технічного сприяння TACIS;
- програму термінової допомоги, зокрема гуманітарної продовольчої допомоги, позики та кредити;
- велику програму співробітництва у найважливіших галузях, таких, як, наприклад, ядерна енергетика;
- встановлення та інституціоналізацію технічних, політичних і культурних контактів.

Під тиском України Євросоюз був змушений коригувати свою первісну стратегію, що, проте, залишалася суперечливою і заплутаною. Перші позитивні зміни стосовно Києва з'явилися у 1994 р. Визнання законності й конструктивності українських інтересів було зафіксовано у Спеціальному рішенні від 31 жовтня 1994 р., а також у прийнятій 28 листопада 1994 р. Радою ЄС Спільної стратегії стосовно України. У Спільній стратегії Ради ЄС (набрала

сили нехайно) країни-члени зобов'язувалися встановити міцний політичний зв'язок з Україною, підтримати її незалежність, розвиток демократії, економічні реформи та її включення в світову економіку. Ці зобов'язання були підтверджені Римською політичною декларацією у травні 1996 р.

Ці документи встановлюють стратегію ЄС стосовно Києва. Політика ЄС щодо України в цьому контексті набула особливого значення як приклад нової спільної політики Співтовариства: Україна стала першою державою СНД, інтерес Європейського Союзу до якої мав таку специфічно виражену форму.

Європейський Союз поступово став виробляти спільну стратегію підтримки України, встановлюючи як політичні, так і економічні зв'язки. Європейські партнери починають відмовлятися від риторичних, ні до чого не зобов'язуючих декларацій. У цей період ЄС приділяє підвищену увагу уточненню концепції своїх відносин з Україною.

Обговорення практичних аспектів і форм реалізації співробітництва проходить у рамках консультацій Україна-Трійка ЄС, зустрічей на рівні міністрів, експертів, а також візитів вищих посадових осіб. Перша така зустріч відбулася 9 – 11 березня 1994 р. під час візиту Трійки ЄС до Києва. Важливою подією у розвитку відносин України з ЄС слід вважати заяву про визнання Європейським Союзом за Україною статусу країни з перехідною економікою (червень 1996 р.). За цим документом ЄС виділяє декілька провідних напрямків співробітництва, насамперед: підтримка демократичних і економічних реформ, розвиток торгового та економічного співробітництва, посилення політичного діалогу і підтримка залучення України до формування нової архітектури європейської безпеки, підтримка регіонального співробітництва, зміцнення договірних відносин, реформування енергетичного сектору тощо. Задекларована мета – удосконалення стосунків ЄС з Україною – зробити свій внесок у розвиток України як стабільної, незалежної, демократичної, ринково орієнтованої, неядерної, територіально цілісної держави [24, с. 176].

Таким чином, є підстави говорити не лише про наявність обопільного інтересу України та ЄС в подальшому розвитку співробітництва, збереженні динаміки у взаємних контактах, а й про факт накопичення певного досвіду в налагодженні конструктивного діалогу на рівні практичних кроків і “технологічних” узгоджень. Уроки цього досвіду виглядають таким чином:

- з одного боку, загальний напрям політичного, економічного, культурного співробітництва підтверджено практикою і відповідає стратегічним інтересам обох сторін;

- з іншого боку, як у західноєвропейських столицях, так і в Києві позбулися надмірних взаємних сподівань, типових для початку 90-х рр.; нині переважають більш тверезі оцінки перспектив співробітництва;

- хоча досягнуті результати поки є скромними, система співробітництва в цілому сформувалася, зв'язки стали фактом повсякденного життя;

- є перешкоди як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру в будівництві українсько-європейських відносин, що здається природним, з огляду на різні політичні і соціальні умови розвитку України та європейських країн;

• для економічного співробітництва між Україною і ЄС характерні як певні досягнення, так і значні труднощі і розбіжності, досить чітко виявилися сфери збігу і розбіжності інтересів, так само як і окремі напрями співробітництва, в яких досягнуто або, навпаки, відсутній відчутний прогрес.

	<p>Сальдо торгівлі між Україною та ЄС практично завжди було негативним (крім періоду 2000 – 2004 рр.), тобто рівень імпорту ЄС з України є значно нижчим за рівень імпорту Україною європейських товарів. Ця тенденція перевищення імпорту над експортом у торгівлі України з ЄС є свідченням того, що український ринок є більш відкритим для виробників з ЄС, ніж ринок ЄС для українських виробників.</p> <p>Так, в експорті України до ЄС у 2007 р. переважали метали (32%), сировина (енергоносії) (25%), сільськогосподарська продукція (7,9%), хімічна продукція (7,1%), текстильні вироби (7%). Український імпорт з ЄС складає в основному така продукція: виробниче устаткування (31,2%), продукція машинобудування та транспортні вироби (11,7%), хімічна продукція (11,5%) і пластикові вироби (7,3%).</p> <p>Швидке зростання експорту металів став рушійною силою для економічного зростання в Україні за останні декілька років. По мірі того, як китайські виробники вийшли на ринок і ціни знизилися, стала очевидною небезпека для України недиверсифікованого експорту з переважанням сировини та напівфабрикатів. Численні антидемпінгові заходи в США та ЄС також обмежили можливості українських експортерів металургійної та хімічної продукції.</p> <p>Зовсім протилежна ситуація на ринку послуг. Протягом усього періоду спостерігається позитивне сальдо зовнішньої торгівлі. Питома вага експорту послуг до країн ЄС у загальному обсязі складала 28,1%, імпорту – 43,8%.</p> <p>Найбільшу питому вагу в загальному обсязі українського експорту до країн ЄС займали транспортні (74,6%), різні ділові, професійні та технічні (10,2%) послуги, імпорту – транспортні (19,4%), різні ділові, професійні та технічні (15,4%), фінансові (13,4%), роялті та ліцензійні (11,1%), будівельні (8,7%), комп'ютерні (8%) послуги.</p> <p>Головними партнерами, на які припадало більше половини обсягу експорту, є Сполучене Королівство, Кіпр, Німеччина, Бельгія, Угорщина, імпорту – Сполучене Королівство, Кіпр, Німеччина, Австрія, Швеція.</p> <p>Крім того, переважання в Україні важкої індустрії та застарілих засобів виробництва роблять українську економіку енергомісткою, а отже і дуже вразливою до будь-якого росту цін на енергоносії. Усі ці фактори свідчать про те, що Україні якнайшвидше потрібно диверсифікувати свою економіку для того, щоб бути конкурентоспроможною на міжнародних ринках і для можливості подальшого її росту. Отже, внутрішні та іноземні інвестиції стають вирішальними у цьому процесі. Доля ЄС в загальних інвестиціях в Україну складає понад 70 %.</p> <p>Головними країнами-інвесторами, на які припадає 88,2% загального обсягу інвестицій з ЄС, є Німеччина – 5505,5 млн дол. (46,9% загального обсягу інвестицій з країн ЄС), Кіпр – 1562,0 млн дол. (13,3%), Австрія – 1423,6 млн дол. (12,1%), Сполучене Королівство – 1155,3 млн дол. (9,8%), Нідерланди – 721,8 млн дол. (6,1%).</p>
	<p>http://ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/operativ/oper_new.html?lang=uk</p>

Важливого значення набув і той факт, що у червні 2007 р. відбулося парафування Угоди між Європейською Спільнотою та Урядом України про торгівлю деякими сталеливарними виробами. Відповідно до Угоди, квота України на поставки сталевих виробів до країн ЄС зросла з 606 тис. т у 2004 р. до приблизно 1 млн т на кінець 2007 р. [25, с. 119].

Передумовою успішної інтеграції економіки України в ринкову систему ЄС, забезпечення гарантованого доступу українських товарів до ринку ЄС стало входження України до правового поля багатосторонньої торговельної системи ГАТТ/СОТ. Діяльність України в рамках Світової організації торгівлі є одним із пріоритетів зовнішньоекономічної політики України й розглядається як системний фактор розвитку національної економіки, лібералізації зовнішньої торгівлі та створення передбачуваного прозорого середовища для залучення іноземних інвестицій.

Політичні проблеми пов'язані, насамперед, з тим, що діалог Україна – ЄС ще не вийшов на рівень спільних скоординованих дій з ЄС. Актуальними залишаються: забезпечення виконання Плану дій ЄС щодо України; укладення галузевих угод з ЄС (торгівля сільськогосподарськими продуктами, ядерними матеріалами, співробітництво в галузі науки і техніки, тощо) та поглиблення інших напрямків галузевого співробітництва.

1.3. ПРАВОВЕ ОФОРМЛЕННЯ ВІДНОСИН УКРАЇНА – ЄС

Аналіз правової бази відносин між Україною та ЄС у першій половині 1990-х р. свідчить про те, що вона не починала розбудовуватися як то кажуть з нуля, а існувала задовго до проголошення незалежності нашою державою. У 1983 р. ще Радянською Україною було підписано і ратифіковано Європейську Конвенцію про передачу засуджених осіб, у 1985 р. – Європейську хартію місцевого самоврядування. У продовження цього процесу в 1987 р. підписано Європейську конвенцію про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. У той час звичайно підписання та ратифікація цих міжнародних угод проходила під гаслами радянської пропаганди, але це був позитивний процес бо документи зберегли свою актуальність для незалежної України і їх підписання значно полегшило становлення і подальшу розбудову відносин з європейською спільнотою.

Як зазначалось, базовим документом, який визначає правовий механізм двостороннього співробітництва між Україною і ЄС, є Угода про партнерство і співробітництво. Процес переговорів із підготовки відповідної Угоди з Україною розпочався у вересні 1992 р. після підписання Президентом України Л. Кравчуком і Головою Комісії ЄС Ж. Делором Спільного комюніке. 14 червня 1994 р. Україна першою з країн СНД уклала Угоду про партнерство і співробітництво з ЄС. УПС була ратифікована Верховною Радою України 10 листопада 1994 р. і

набула чинності 1 березня 1998 р. після її ратифікації національними парламентами країн-членів ЄС [42].

	<p>Надзвичайно активним у розбудові нормативної бази виявився 1993 р., тоді було <i>підписано декілька важливих документів</i>:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Угода між Урядом України і Комісією Європейських спільнот про заснування представництва Комісії Європейських спільнот України та про його привілеї та імунітети.2. Європейська конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами та органами влади 1980 р.3. Європейська конвенція про інформацію щодо іноземного законодавства від 1978 р.4. Конвенція про Європейську організацію супутникового зв'язку та її Експлуатаційна угода.5. Протокол № 1 до Європейської конвенції про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню.6. Протокол № 2 до Європейської конвенції про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню.
---	---

В *Угоді* визначено такі *цілі партнерства і співробітництва*:

- забезпечення політичного діалогу між сторонами;
- сприяння торгівлі й інвестиціям, а також розвитку гармонійних економічних відносин між сторонами;
- створення основ взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, науково-технічного й культурного співробітництва;
- підтримка зусиль України по зміцненню демократії й завершенню переходу до ринкової економіки.

	<p>Згідно з УПС, партнерами України виступає Спільнота, а також країни-члени. Наприклад, питання торгівлі товарами згідно з правом ЄС віднесені до виключної компетенції Спільноти. А в питаннях інтелектуальної власності партнерами України виступають окремі країни-члени ЄС. Початковий період чинності УПС – 10 років, після чого її дія буде автоматично продовжуватись, якщо Угода не буде денонсована Україною або ЄС. Особливе значення в Угоді надається положення про верховенство права й повагу прав людини, економічні й політичні свободи. Спільна декларація до УПС стосовно ст. 102 визначає можливість негайного призупинення Сторонами всіх прав та обов'язків, що виникли згідно з УПС, без застосування нормальної процедури, передбаченої у ст. 102 УПС, у випадку порушення демократичних принципів та прав людини, а також принципів ринкової економіки.</p>
---	--

УПС відкрила можливість для поступового зближення України з ЄС. Відповідно до “Загальних принципів”, викладених у ст. 2, сторони УПС визнають, що повага до демократичних принципів, прав людини, так само, як і до принципів ринкової економіки, лежить в основі внутрішньої та зовнішньої політики та є основним елементом партнерства

та співробітництва в рамках УПС. Ці принципи було внесено до порядку денного всіх офіційних зустрічей органів УПС, а також регулярних двосторонніх політичних зустрічей в рамках політичного діалогу.

Про еволюційний характер Угоди свідчить ст. 4 ч. І УПС, яка окреслює можливість розвитку двосторонніх відносин у напрямку створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що виходить за рамки УПС. Слід зазначити, що відповідне положення було включено в Угоду на вимогу української сторони.

Цікаво, що ст. 6 – 9 УПС передбачають створення регулярного політичного діалогу, включаючи діалог на найвищому рівні. Цей діалог повинен "підтримувати політичні та економічні реформи, що відбуваються в Україні й сприяти встановленню нових форм співпраці" та має на меті сприяти найтіснішому зближенню та співробітництву між сторонами на основі загальних принципів у їхній внутрішній та зовнішній політиці, як це викладено у ст. 2. УПС також заохочує ЄС та Україну до співробітництва у питаннях, що стосуються зміцнення стабільності та безпеки в Європі.

УПС передбачила заснування інституцій, покликаних забезпечити виконання положень Угоди. Інституціональний механізм двостороннього співробітництва був остаточно сформований після набуття чинності УПС.

Було сформовано інститути співробітництва України з ЄС, які включають:

- Саміт Україна – ЄС за участю Президента України та Трійки ЄС (глава уряду або держави країни, що головує в ЄС; голова Європейської Комісії; Високий Представник ЄС з питань спільної зовнішньої та безпекової політики);

- Рада з питань співробітництва за участю Прем'єр-міністра України та Трійки ЄС (міністр закордонних справ країни, що головує в ЄС; голова Комісії; Високого Представник ЄС із СЗБП);

- Комітет та галузеві підкомітети з питань співробітництва;

- Комітет парламентського співробітництва;

- також здійснюються регулярні консультації Україна – Трійка ЄС та постійні експертні консультації.

Загалом, щорічно між Україною та ЄС відбувається понад 80 офіційних зустрічей та консультацій на високому й експертному рівнях.

Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС передбачає проведення регулярних *самітів Україна – ЄС* – консультацій на найвищому політичному рівні.

Перший саміт Україна – ЄС відбувся у вересні 1997 р., а останній – дванадцятий – 9 вересня 2008 р. у Парижі. На ньому було наголошено на важливості розробки нового інструменту, що у 2009 р. замінив би План дій, на зразок Угоди про асоціацію. Значна увага приділена скасуванням візового режиму між переговорними сторонами.

Чому у самітах Україна – ЄС бере участь Президент України, а не Прем'єр-міністр України? Чи може Прем'єр-міністр України брати участь в таких зустрічах?

Указом Президента України “Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими спільнотами (Європейським Союзом) і вдосконалення механізму співробітництва з Європейськими спільнотами (Європейським Союзом)” від 24 лютого 1998 р. № 148/98 було створено Українську частину Ради з питань співробітництва у складі Голови, першого заступника Голови, трьох заступників Голови та членів Української частини Ради.

Очолює Українську частину Ради Прем’єр-міністр України, до її складу входять в якості заступників Голови Ради віце-прем’єр-міністр України, який відповідно до функціональних обов’язків забезпечує взаємодію органів виконавчої влади у сфері європейської інтеграції, міністри фінансів, закордонних справ, економіки та юстиції.

	<p>До складу Української частини Ради, згідно указу, включались за посадами всі міністри та інші керівники центральних органів виконавчої влади.</p> <p>Членом Української частини Ради є також Представник України при Європейських співтовариствах (Європейському Союзі) та Національний координатор з питань технічної допомоги Європейського Союзу (загалом 27 осіб).</p>
---	---

Засідання Ради з питань співробітництва на рівні міністрів відбуваються раз на рік. За згодою Сторін на прохання однієї із Сторін можуть скликатися також спеціальні сесії Ради. Її засідання скликаються спільно Секретарями Ради з питань співробітництва, на посади яких призначаються представники Генерального Секретаріату Ради Європейського Союзу та Представництва України при Європейських співтовариствах.

Якщо члени Ради не мають можливості взяти участь у засіданні Ради, то вони можуть бути представлені, зазвичай, Головою Місії при Європейських співтовариствах або Головою Постійного Представництва при Європейському Союзі чи старшою посадовою особою. В усіх інших випадках член Ради з питань співробітництва, який бажає бути представленим на засіданні, повідомляє Голові прізвище свого представника перед засіданням. Представник члена Ради з питань співробітництва користується усіма правами цього члена Ради.

	<p>Усі повідомлення, адресовані Раді з питань співробітництва або Голові Ради з питань співробітництва, надсилаються обом Секретарям Ради, які забезпечують передачу повідомлень Голові Ради та у разі необхідності, їх розповсюдження, як документів, як це передбачено статтею 6, серед інших членів Ради з питань співробітництва. Повідомлення, які розповсюджуються, надсилаються до Генерального Секретаріату Комісії, Постійним Представництвам при Європейському Союзі країн-членів та до Представництва України при ЄС. Повідомлення від Голови Ради надсилаються адресатам відповідним Секретарем та, у разі необхідності, розповсюджуються як документи серед інших членів Ради.</p>
---	---

Попередній порядок денний для кожного засідання складається Секретарями Ради з питань співробітництва на основі пропозицій Сторін і затверджується Радою на початку кожного засідання. Питання, яких немає у попередньому порядку денному, можуть бути включені до порядку денного за взаємної згоди Сторін. За результатами кожного засідання обома Секретарями спільно складається Проект протоколу, який передається Раді на схвалення під час наступного її засідання. Проект протоколу може бути також погодженим Сторонами у письмовій формі. Після схвалення обидва автентичні примірники протоколу підписуються обома Секретарями та приймаються Сторонами. Копія протоколу направляється до Генерального Секретаріату Комісії, Постійним Представництвам при Європейському Союзі країн-членів та до Представництва України при ЄС. У міжсесійний період Рада з питань співробітництва може також виробляти рекомендації за письмовою процедурою, якщо обидві Сторони погоджуються на це. Письмова процедура складається з обміну нотами між обома Секретарями, що діють за згодою Сторін. Рекомендації надсилаються зазначеним вище адресатам як документи Ради з питань співробітництва.

Згідно зі ст. 87 УПС, Раді з питань співробітництва між Україною та ЄС у виконанні її обов'язків допомагає Комітет з питань співробітництва між Україною та ЄС, який складається з представників Ради ЄС і Європейської Комісії та уряду України.

Перше засідання Комітету відбулось 5 листопада 1998 р. у Брюсселі. Українську частину Комітету до 2005 р. очолював міністр економіки, а за постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2005 р. № 174 – віцепрем'єр-міністр України, який відповідно до функціональних обов'язків забезпечує взаємодію органів виконавчої влади у сфері європейської інтеграції. До її складу входять заступники керівників органів виконавчої влади, які беруть участь у вирішенні питань, пов'язаних із європейською інтеграцією.

Одним із головних завдань Комітету є підготовка засідань та дискусій Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС, а також у разі необхідності контроль за застосуванням відповідних рекомендацій Ради з питань співробітництва, а, загалом, він забезпечує безперервність партнерських стосунків і належне виконання Угоди. Комітет розглядає будь-які питання, надані йому Радою з питань співробітництва, а також інші питання, які можуть з'явитися в ході щоденної реалізації положень Угоди. Він надає Раді з питань співробітництва будь-які пропозиції до рекомендацій.

Основним завданням української частини Комітету є забезпечення діяльності української частини Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС. Крім цього, до кола її завдань відповідно до положення про українську частину Комітету, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 1998 р. № 1074, віднесено сприяння координації діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади з питань економічного, соціального співробітництва України з ЄС, гармонізації законодавства України з законодавством ЄС тощо.

Сьогодні в рамках Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС діє **7 підкомітетів, українські частини яких очолюють відповідні заступники керівників центральних органів виконавчої влади:**

- з питань торгівлі та інвестицій – заступник міністра економіки;
- з економічних та соціальних питань, фінансів і статистики – заступник міністра економіки;
- з питань політики у сфері підприємств, конкуренції, співробітництва в регуляторній сфері – заступник міністра економіки;
- з питань енергетики, транспорту, ядерної безпеки та екології – заступник міністра палива та енергетики;
- з питань митного та транскордонного співробітництва – голова Держмитслужби;
- з питань юстиції, свободи та безпеки – заступник міністра юстиції;
- з питань науки та технологій, досліджень та розробок, освіти, культури, громадського здоров'я, інформаційного суспільства та медіа – перший заступник міністра освіти і науки.

Відповідно до Правил Процедури підкомітетів, вони складаються з представників обох Сторін, в їх засіданнях можуть брати участь експерти з спеціальних питань згідно з порядком денним. Головують у підкомітеті по чергово представники обох Сторін відповідно до правил по чергового головування в Комітеті по співробітництву. Як постійних секретарі кожного підкомітету спільно діють представники Європейської Комісії та Уряду України.

Політичний діалог на парламентському рівні відповідно до ст. 90 УПС здійснюється в рамках *Комітету з парламентського співробітництва між Україною та ЄС* (КПС), до складу якого входять члени Європейського Парламенту та Верховної Ради України. Він визначає свої власні процедурні норми. Співголовами комітету є відповідно представник Європейського Парламенту та Верховної Ради України.

Комітет має право запитувати від Ради з питань співробітництва відповідну інформацію про виконання положень УПС. Крім того, Рада зобов'язана інформувати Комітет з парламентського співробітництва стосовно зроблених нею рекомендацій. Комітет за результатами своїх засідань схвалює Заклучні заяви та Рекомендації Раді з питань співробітництва.

Угода визначила 28 сфер, в яких ЄС і Україна мають наміри розвивати співробітництво, серед них, промислове співробітництво; сприяння інвестиціям та їхній захист: державні закупівлі; стандартизація і сертифікація; видобувна промисловість і виробництво сировини; наука і технології; освіта і професійна підготовка; сільське господарство; енергетика; космічна промисловість; поштовий зв'язок і телекомунікації; фінансові послуги; боротьба з відмиванням грошей; грошово-кредитна політика; регіональний розвиток, включаючи контакти на регіональному рівні; співробітництво в соціальній сфері (охорона здоров'я, зайнятість і соціальний захист); туризм; малі та середні підприємства; інформація і зв'язок; захист споживачів; митна політика; статистика; боротьба з наркобізнесом; культура.

Сторони погодились надати одна одній режим найбільшого сприяння в торгівлі товарами. Це означає, що одна із сторін не може встановлювати на імпорт або експорт другої сторони вищі митні податки чи збори, ніж ті, що вона встановила для будь-якої іншої країни. Сторони зобов'язалися також забезпечити свободу транзиту через свою територію товарів, що надходять із митної території іншої сторони. Україна зобов'язалась не обкладати митними зборами товари, що ввозяться на її територію тимчасово.

Угода зобов'язує Україну забезпечити можливість здійснення будь-яких платежів у вільно конвертованій валюті між резидентами України і ЄС, які пов'язані з передбаченим Угодою пересуванням товарів, осіб та наданням послуг. Україна також має забезпечити свободу руху капіталу. Слід підкреслити, що сторони зобов'язалися усувати умови, які обмежують конкуренцію. Угода передбачила зобов'язання України вдосконалити законодавство про захист інтелектуальної, промислової та комерційної власності.

Політичні, економічні та соціальні цілі, визначені УПС, віддзеркалюють як політичне бачення, так і тогочасні економічні реалії. Економічний реалізм, наприклад, виявився в тому, що УПС дозволила застосування деяких видів державної допомоги. УПС також передбачила поступове виконання тих обов'язків, які стосуються сфери захисту інтелектуальної власності й правил конкуренції.

Особливу увагу слід звернути на те, що більша частина змісту УПС відповідає змісту Європейських угод, наприклад, положення щодо політичного діалогу, положення про заснування компаній, рух робочої сили і капіталу, співробітництво у сфері економіки, фінансів і культури. Разом із тим, необхідно добре усвідомлювати, що ці угоди різняться між собою характером розвитку торговельних відносин.

Європейські угоди – особливий тип угод про асоціацію, які Європейський Союз уклав у 1990-х рр. з 10 країнами Центральної та Східної Європи. Ці Угоди були адаптовані до специфічної ситуації кожного з партнерів, хоча всі вони базувались на дотриманні принципів прав людини, демократії, верховенстві права та ринкової економіки й мали на меті підготувати асоційовані країни до вступу в ЄС. Європейські угоди включають створення політичного діалогу, створення зони вільної торгівлі, зобов'язання держав-учасниць адаптувати своє право до права Спільноти, а також положення щодо економічного, культурного та фінансового співробітництва. У торгівлі між Спільнотами та державою-учасницею договору про асоціацію застосовуються правила конкуренції, подібні до тих, які передбачені Договором про заснування Європейської Спільноти.

Цікавим є і той факт, що Загальна система преференцій (ЗСП, *GSP*) була розроблена в 1968 – 1970 рр. під егідою Конференції ООН з питань торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) як механізм, відповідно до якого розвинені країни мали надавати на невзаємній основі недискримінаційні тарифні преференції щодо експорту з країн, що розвиваються. ГАТТ затвердила цю схему: вперше – спеціальним рішенням від 1971 р., а після закінчення строку

його дії у 1981 р. – “Уможливлуючим положенням”. Європейський Союз запровадив власну систему преференцій в 1973 р. та закріпив цей механізм у різних формах. Ця ЗСП, головним чином, стосується промислових товарів неперіоритетного значення та оброблених сільськогосподарських продуктів. Переваги більшості положень ЗСП були поширені в 1993 р. на нові незалежні держави, включаючи Україну [35, с. 84].

УПС з Україною не є преференційною угодою, але про можливість їх еволюції до рівня преференційної угоди чітко зазначено у ст. 4. Водночас, на відміну від деяких Європейських угод УПС не містить перспективи у політичній сфері щодо визнання України як кандидата на членство в ЄС.

Крім того, на першому етапі Угода про партнерство і співробітництво доповнювалась галузевими угодами, укладеними між Україною та ЄС:

- Угода між Урядом України та Комісією Європейських спільнот про створення Контактної групи по вугіллю та сталі;
- Міжнародна угода між Урядом України та ЄС “Загальні правила, що застосовуються до меморандумів про фінансування”;
- Європейська культурна конвенція 1954 р.;
- Договір до Європейської енергетичної хартії, Протокол до Європейської енергетичної хартії з питань ефективності в енергетиці та суміжних екологічних аспектів;
- Конвенція про заснування Європейської і Середземноморської організації захисту рослин (рішення про вступ прийнято відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 27 січня 1994 р. № 38);
- Угода між Європейською Спільнотою та Україною про торгівлю текстильною продукцією.

Як згадувалося вище, серед 28 сфер, в яких Україна і ЄС мають наміри розвивати чільне місце займає енергетика. З цієї точки зору цікаво звернути увагу на європейську енергетичну хартію, до якої Україна має теж відношення.

Європейська енергетична хартія є політичною Декларацією, яку підписано у грудні 1991 р. більше ніж 50 країнами і яка встановлює принципи та цілі у галузі енергетики

Її основною метою є впровадження співробітництва у галузі енергетики в межах Європи та надання допомоги республікам колишнього СРСР і країнам Центральної та Східної Європи в переході до ринкової економіки та залученні зовнішніх інвестицій у енергетичний сектор. Незважаючи на назву документа, неєвропейські країни – Японія та Австралія (але не США і Канада) – приєдналися до Хартії, яка, натомість, не має обов’язкового характеру.

Для забезпечення ефективної реалізації Хартії країни, які її підписали, уклали Договір до енергетичної хартії. Метою цього було створення стабільної правозобов’язуючої структури для здійснення заходів щодо розвитку досліджень, виробництва, торгівлі, транзиту та інвестицій в енергетичному секторі, зокрема у східному регіоні Європи. Договір до

Енергетичної хартії стосується захисту та сприяння інвестиціям, торгівлі, транзиту, інших вимог та врегулювання міжнародних спорів між країнами, так само як і між країнами та компаніями. Також цей Договір стосується торгівлі енергією, енергоносіями, обладнанням для енергетичного сектора.

У сфері інвестицій цей Договір пов'язаний з постінвестиційною фазою, тобто стосується режиму, який надається іноземним фізичним та юридичним особам, які вже здійснюють підприємницьку діяльність. У Договорі закріплено, що країни, які підписали Хартію, повинні створити стабільні та справедливі умови, які будуть сприятливими та прозорими, шляхом надання режиму найбільшого сприяння або національного режиму, залежно від того, який буде кращим. Загальною метою цього є залучення та захист іноземних інвестицій в енергетичному секторі задля забезпечення економічного розвитку та політичної стабільності в країнах-учасниках. Договір до Енергетичної хартії набув чинності 16 квітня 1998 р. після того, як 30 країн, включаючи Україну та ЄС, надіслали свої ратифікаційні грамоти депозитарію.

Цей перший Договір до Енергетичної хартії стосувався передінвестиційної фази заходів у енергетичному секторі і лише закликав держави-члени завжди надавати іноземним інвесторам національний режим “на основі максимального сприяння”. Додатковий Договір до Енергетичної хартії, переговори щодо укладення якого ведуться, матиме обов'язковий характер і стосуватиметься передінвестиційної стадії діяльності в енергетичному секторі, тобто важливого етапу, впродовж якого потенційні іноземні інвестори намагаються отримати інформацію, допомогу, дозвіл на розробку проекту, концесії тощо, пов'язані з майбутніми інвестиціями.

Національний режим має бути гарантований інвесторам протягом цієї фази стосовно всіх цих питань. Оскільки країни-учасниці мають повноваження робити спеціальні застереження щодо національного режиму, вони беруть на себе зобов'язання поступово скасувати такі дискримінаційні відхилення.

Найближчим часом вони зобов'язані переглянути доцільність усіх існуючих дискримінаційних заходів. Україна та ЄС беруть участь у переговорах щодо цього другого Договору до Енергетичної хартії.

Держави-члени також затвердили “Доповнення до положень Договору до Енергетичної хартії”, які стосуються торгівлі. По суті цей документ зобов'язує 19 країн-учасниць Договору, які ще на той час не набули членства у СОТ, дотримуватися норм СОТ стосовно торгівлі товарами аж до їх приєднання. (Ця додаткова угода набула чинності 23 липня 1998 р.). Секретаріат Хартії має сприяти країнам-учасникам з питань імплементації зобов'язань, що впливають із Доповнень, які стосуються торгівлі.

Таким чином, УПС інституціоналізувала відносини між Україною та ЄС. Було визначено основу економічного, фінансового, соціального і культурного співробітництва, розвитку політичного діалогу між Україною і ЄС. Угода містить взаємні зобов'язання, які мають неодмінну юридичну силу і повинні забезпечити динамічний розвиток торгівлі й інвестицій. Угода являється інструментом підтримки переходу України до ринкової економіки і формування громадянського суспільства.

Висновки до теми

Україна після проголошення незалежності веде пошук власного місця в європейських інтеграційних процесах. Ключовим напрямком зовнішньої політики України та її стратегічним курсом визнано вступ до ЄС. Головним зовнішньополітичним пріоритетом України в середньостроковому вимірі визначено отримання статусу асоційованого члена ЄС. Ідея європейського вибору позитивно сприймається населенням України, євроінтеграційні прагнення України збігаються з необхідністю її модернізації й радикального реформування.

Важливим досягненням на євроінтеграційному шляху України є формування договірно-правових і політичних засад співробітництва з ЄС. Базовим документом, який визначив правовий механізм двостороннього економічного, фінансового, соціального і культурного співробітництва, розвитку політичного діалогу, стала Угода про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС. Разом із тим, зберігається асиметричність у підходах сторін до кінцевої мети розвитку співробітництва між Україною і ЄС. На відміну від України, яка оголосила входження до ЄС стратегічною метою державної політики, в офіційних документах ЄС не висловлювалася точка зору щодо членства України в цій організації хоча вона й була неодноразово озвучена у деклараціях Європейського Парламенту впродовж 2005-2007 рр.

Таким чином, реалізація євроінтеграційної стратегії визначає здійснення системних перетворень у державі та суспільстві, а також становлення і розширення практичного співробітництва між Україною і ЄС у всіх магістральних напрямках – торговельному та економічному; у сфері зовнішньої політики і політики безпеки; юстиції й внутрішніх справ; гуманітарній сфері.

Питання для самоконтролю

1. Які проблеми на початковому етапі становлення незалежності мали бути вирішені у зовнішній політиці України?
2. Яким чином можна охарактеризувати реакцію ЄС на проголошення незалежності України?
3. Які основні етапи відносин України з Європейським Союзом у першій половині 90-х рр. ХХ ст. можна виокремити?
4. Яким чином Європейський Союз вплинув на становлення зовнішньополітичного курсу незалежної України?
5. У чому полягають договірно-правові та політичні засади співробітництва України та ЄС?
6. Які, на Вашу думку, основні передумови процесу інтегрування України до ЄС?
7. Які основні цілі партнерства і співробітництва між Україною та ЄС визначено в УПС?
8. Що передбачають політичні, економічні та соціальні цілі, визначенні в УПС?
9. Як УПС розглядає зобов'язання України з адаптації законодавства України до законодавства ЄС?
10. Які в першій половині 90-х рр. ХХ ст. чинники сприяли формування політики ЄС щодо України?

ТЕМА 2

АКТИВІЗАЦІЯ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН (ДРУГА ПОЛОВИНА 1990-х – 2004 рр.)

ВСТУП ДО ТЕМИ

У цій темі на основі документальних матеріалів, наукових видань як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників здійснено спробу розкрити механізми співпраці України та ЄС на другому етапі їхнього розвитку. Особлива увага буде приділено аналізу Спільних стратегій інтеграції України до ЄС та спільної стратегії ЄС щодо України, визначенню пріоритетних напрямків політики країн-членів Євросоюзу щодо України.

Проблема: стриманість ЄС у відносинах з Україною у другій половині 1990-х – початку 2000-х рр.

Мета: розглянути та надати характеристику періоду розвитку відносин між Україною та ЄС, що розглядається, обґрунтувати пріоритетність європейського вектору у зовнішній політиці України.

Навчальні цілі:

- проаналізувати основні напрями Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу;
- визначити і охарактеризувати кроки щодо просування України до членства в ЄС, проаналізувати їх позитивний і негативний вплив на розвиток політичних і економічних відносин і добробут суспільства;
- за результатами аналізу документів Копенгагенського саміту проаналізувати політичні, юридичні, економічні критерії та умови прийняття країн Центральної та Східної Європи до ЄС.

Ключові слова і словосполучення: Спільна стратегія ЄС щодо України, Хартія про особливе партнерство, проєвропейська більшість, імплементація УПС, гармонізація законодавства України, “копенгагенські критерії”, нова архітектура європейської безпеки, галузеве співробітництво.

Зміст теми

- 2.1. Зростання зацікавленості ЄС у співробітництві з Україною.
- 2.2. Визначення євроінтеграції як пріоритетного напрямку зовнішньої політики України.
- 2.3. Основні етапи гармонізації законодавства України та ЄС.

2.1. ЗРОСТАННЯ ЗАЦІКАВЛЕНОСТІ ЄС У СПІВРОБІТНИЦТВІ З УКРАЇНОЮ

Другий етап розвитку відносин між Україною та ЄС характеризується прийняттям на Європейській раді в Гельсінкі Спільної стратегії ЄС щодо України (10 грудня 1999 р.). Під час цього періоду (друга половина 1990-х – 2004 рр.) відбулися події, які стали етапними у процесі зближення України з ЄС. Серед них – ратифікація і початок імплементації УПС; набуття Україною членства у Раді Європи й ОБСЄ; членство в програмі “Партнерство заради миру”; підписання в Мадриді в липні 1997 р. Хартії про особливе партнерство України з НАТО; ратифікація Україною Європейської конвенції з прав людини; початок переговорів щодо вступу України до СОТ [24, с. 182–183; 10, с. 7–8].

Політичним сигналом підтримки України з боку ЄС був План дій, прийнятий Радою ЄС 6 грудня 1996 р., який визначив напрямки взаємодії ЄС з Україною й окреслив шляхи сприяння її розвитку. 5 вересня 1997 р. відбувся Перший саміт Україна – ЄС, під час якого знову було підтверджено значення двосторонніх стосунків, а також відбувся обмін думками щодо існуючих проблем і шляхів співробітництва у майбутньому.

На особливу увагу заслуговує той факт, що прийняття Спільної стратегії щодо України засвідчило, що співробітництво з Україною становить особливий інтерес для країн-членів ЄС. Спільна стратегія, ухвалена на базі УПС, визначила пріоритетні напрямки політики країн-членів, а також інституцій Євросоюзу щодо України на чотирирічний термін. Спільна стратегія вперше задекларувала політичне визнання Євросоюзом європейських прагнень України, а також підтвердила курс на стратегічне партнерство з нею.

Разом з тим, і це слід усвідомлювати, що у свою чергу ЄС реагував з обережністю на інтеграційні прагнення України. Європейський підхід на наступні роки можна сформулювати в такий спосіб: через об’єктивні причини Союз не збирається щодо України вести мову про вступ, натомість він пропонує конструктивно працювати через УПС, наполягаючи на її потенціалі, а також на необхідності її ґрунтового використання, перш ніж розглядати будь-яку іншу угоду.

Позиції сторін були з’ясовані на консультаціях Україна – Трійка ЄС на рівні міністрів закордонних справ 24 вересня 1998 р. в Нью-Йорку. На цій зустрічі українська сторона передала ЄС Меморандум щодо уникнення негативних наслідків розширення ЄС для України. Це питання, пов’язане із вступом Польщі, Чехії та Угорщини до ЄС, посідає важливе місце у проблематиці двосторонніх стосунків. Його вирішення українська сторона пропонує розглядати через призму асоціації України з ЄС.

У зв'язку з цим Європейський Союз пропонує зміцнити співпрацю з Україною в таких пріоритетних напрямках:

- зміцнення демократії, правопорядку та громадських інституцій в Україні;

- ЄС вітає досягнення України в закладенні підвалин демократичної системи, а саме в розвитку багатопартійної системи та ухвалі парламентарної конституції;

- ЄС підтримує Україну в усіх її зусиллях, спрямованих на зміцнення демократії та якості керівництва, прав людини та влади закону. Союз вважає, що влада закону є передумовою розвитку працюючої ринкової економіки, яка надає можливості та приносить користь усім громадянам України. ЄС підтримує зусилля України з реформування юридичної системи в межах УПС. Незалежна судова влада, яка працює належним чином, професійні поліцейні сили, розвиток системи державного управління, яка ґрунтується на здібностях та добрій освіті, на національному, обласному та місцевому рівнях – все це є ключові елементи ефективного виконання настанов уряду;

- ЄС надає великого значення розвитку громадянського суспільства та конкурентного, сприятливого для інвесторів, ділового середовища в Україні та заохочує зміцнення зв'язків між народами та неурядовими організаціями Союзу та України. ЄС вітає узгодження Україною Меморандуму про взаєморозуміння з ОБСЄ та рекомендує Україні тісно співпрацювати з координатором проекту ОБСЄ в Україні;

- ЄС надає особливого значення тісній співпраці з Україною в рамках Ради Європи та ОБСЄ. У цьому зв'язку ЄС закликає Україну виконати свої зобов'язання та узгодити своє законодавство у відповідності до норм та стандартів Ради Європи, зокрема виконавши зобов'язання, узяті Україною на себе під час вступу до Ради Європи в 1995 р. (У 2000 р. постало питання про можливість тимчасового припинення членства України у Раді Європи, у зв'язку з фактичним подовженням Україною терміну застосування смертної кари та не прийняттям деяких нормативних актів з прав людини).

Підтримка процесу *економічних перетворень* в Україні:

- ЄС зобов'язується підтримувати зусилля України у створенні середовища, сприятливого для ділової діяльності, та підтримувати Україну в здійсненні соціально-економічних реформ;

- ЄС настійливо закликає Україну посилити заходи, спрямовані на побудову функціонуючої ринкової економіки шляхом ефективніших структурних, економічних та адміністративних реформ у рамках комплексної програми реформування, узгодженої з Міжнародним валютним фондом [38, с. 27–49].

Крім того, Європейський Союз підтвердив, що стратегічне партнерство між ЄС та Україною, яке базується на спільних цінностях та інтересах, є важливим фактором миру, стабільності та процвітання в Європі. У спільній стратегії ЄС щодо України стверджується, що “свобода, незалежність і стабільність України належать до найбільших

досягнень нової Європи”. Україна має унікальну позицію в Європі, що робить її визначальним регіональним актором. ЄС привітав той факт, що нині Україна підтримує гарні відносини з усіма своїми сусідами та з часів отримання незалежності є джерелом регіональної стабільності попри всі свої внутрішні труднощі.

	<p>Президент Європейської Комісії Р. Проді зазначив, що ЄС з відкритим серцем сприймає європейські прагнення України. Він висловив задоволення, що українська сторона розуміє складність внутрішньої ситуації в ЄС (розширення, конвенція, інституційна реформа тощо). Р. Проді відзначив, що після вступу України до СОТ, сторони можуть розпочати роботу над Зонаю вільної торгівлі. Сторони також погодилися опрацювати Звіт про стан виконання УПС, який слугуватиме базою для опрацювання двостороннього бачення шляхів подальшого розвитку стосунків між Україною та ЄС.</p>
---	--

У листопаді 2002 р. Рада ЄС вперше відзначила необхідність розробки нової концепції щодо нових сусідів – України, Молдови та Білорусі. У грудні 2002 р. Європейська рада в Копенгагені підтвердила, що Союз має скористатися нагодою розширення для зміцнення відносин з сусідами на ґрунті спільних цінностей. Рада підтвердила рішучі наміри Союзу уникнути створення в Європі нових “залізних завіс”, і сприяти стабільності та процвітанню як всередині ЄС, так і поза новими кордонами.

	<p>Коментуючи нову концепцію, голова Представництва Європейської Комісії в Україні Норбер Жустен зазначив: “Я знаю, українцям не подобається слово “сусід”, але замість того, щоб прив’язуватись до одного слова у посланні обсягом 27 сторінок, яке, зрештою, стосується й інших, крім України, “сусідів”, для яких приєднання було абсолютно чітко виключене, важливо підкреслити дві головні ідеї нових рамок відносин:</p> <p>По-перше, Україні пропонується новий курс, що включає, між іншим, перспективу тіснішої інтеграції в єдиний ринок ЄС, преференційних торговельних відносин, подальшого співробітництва у сфері культури та взаєморозуміння, інтеграції у транспортну, енергетичну та телекомунікаційну європейські мережі та європейський дослідницький простір;</p> <p>По-друге, новий вимір забезпечують нові конкретні інструменти, зокрема, участь у європейських програмах і діях, нові джерела фінансування” [43, с. 48].</p>
--	--

Таким чином, спільна стратегія підтримує європейські прагнення України, дає пояснення, як двостороннє співробітництво вестиме до зближення ЄС з Україною. Що стосується інтеграції України в європейську економіку, то тут бракує ясності. Зокрема, робляться посилення на нинішню необхідність повної реалізації Угоди про партнерство і співробітництво як попередньої умови повноправного вступу до ЄС.

2.2. ВИЗНАЧЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ЯК ПРІОРИТЕТНОГО НАПРЯМКУ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Інтеграція України до ЄС була проголошена ключовим зовнішньополітичним пріоритетом в інавгураційній промові Президента України Леоніда Кучми (листопад 1999 р.) і визначена в урядовій програмі (початок 2000 р.) стратегічною метою держави. Саме ці дати, як вважають українські дослідники, можна вважати початком нового етапу розвитку відносин України з ЄС – зміст якого полягає в матеріалізації гасла руху до Європи. Урядова програма, прийнята Кабінетом Міністрів України терміном до 2004 р. (“Реформи для процвітання”) визначила головними стратегічними цілями України будівництво відповідної основи для членства України в ЄС і формування проєвропейської більшості у суспільстві. Цієї ж позиції дотримується Президент України В. А. Ющенко, виступаючи в Європейському Парламенті [44].

Разом з тим, українські політологи і політичні діячі критично оцінювали тактичну лінію України щодо ЄС у 1990-х рр. як заідеологізовану й поверхову. Це підтверджують і вітчизняні, і західні експерти, які стверджували, що відносини України з ЄС наприкінці 1990-х рр. перебували у стані стагнації, в основі якої лежали труднощі з проведенням економічних і політичних реформ в Україні, а також проблеми, пов’язані з імплементацією УПС. Водночас, кінець 1990-х рр. став для України часом усвідомлення політичних і економічних реалій, низької ефективності суто декларативної дипломатії. Саме таке положення призвело до того, що були переосмислені концептуальні й тактичні прорахунки, допущені Україною на євроінтеграційному шляху, переглянута концепція її інтеграції в європейські структури [5, с. 99–100].

Але все це було потім. А на початку другого періоду Україна перебувала на етапі імплементації УПС. Шляхи опрацювання довгострокової стратегії стосунків між Україною та ЄС стали предметом чисельних зустрічей протягом 1998 р. на різних рівнях. Як зазначалося вище, 1 березня 1998 р. Угода про партнерство і співробітництво набрала чинності. Ця подія розпочинає новий етап в інтенсифікації відносин між Європейським Союзом та Україною. 12 березня 1998 р. Європейський Парламент прийняв резолюцію у зв’язку з повідомленням Єврокомісії Раді ЄС щодо Плану дій відносно України.

Етапи просування України до членства в ЄС:

- набуття членства в СОТ, що передбачало приведення українського законодавства у відповідність до стандартів країни з ринковою економікою;
- входження України до Європейської асоціації вільної торгівлі (СВТ) і Європейського економічного простору (ЄЕП). Реалізація УПС;
- створення зони вільної торгівлі Україна – ЄС.

Для реалізації Стратегії інтеграції України до ЄС, що була затверджена Указом Президента України, створюються програмні документи, які базуються на настановах УПС, а також передбачаються заходи, які повинні прискорити набуття Україною статусу асоційованого члена Союзу.

	<p>Набуття статусу асоційованого члена ЄС (можлива модель Європейської партнерської угоди, яка відкриває перспективу майбутнього членства в ЄС (приклади країн Центральної та Східної Європи), або модель торговельних відносин в рамках асоціації (Євро-Середземноморська угода про створення Асоціації між Європейською спільнотою та її державами-членами та відповідною країною), які Спільнота уклала з Алжиром (підписана у квітні 2002 р., набрала чинності у вересні 2005 р.), Єгиптом (підписана в червні 2001 р., набрала чинності в червні 2004 р.), Ізраїлем (підписана в листопаді 1995 р., набрала чинності в червні 2000 р.), Йорданом (підписана в листопаді 1997 р., набрала чинності в травні 2002 р.), Ліваном (підписана в червні 2002 р., набрала чинності в квітні 2006 р.), Марокко (підписана в лютому 1996 р., набрала чинності в березні 2000 р.), Палестинською автономією (підписана в лютому 1997 р.), Тунісом (підписана в липні 1995 р., набрала чинності в березні 1998 р.), Туреччиною (в 1963 р. підписано угоду про асоціацію, а з січня 1996 р. почав діяти митний союз із ЄС).</p>
---	---

Підкреслюючи пріоритет приєднання України до СОТ, сторони підтвердили їхні зобов'язання здійснити спільне вивчення того, чи дозволяють обставини, зокрема пов'язані з просуванням України по шляху економічних реформ та переважаючі економічні умови, розпочати переговори щодо створення зони вільної торгівлі, як передбачено ст. 4 УПС.

	<p>Таким чином, у цей період стан стосунків Україна – ЄС характеризувався наступним чином:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Україна визначила свою стратегію щодо інтеграції до ЄС. Для України не стоїть дилема – партнерство чи членство; • Україна наполягає на політичному визнанні її права бути членом ЄС після досягнення нею Копенгагенських критеріїв і набуття Україною статусу асоційованого члена Євросоюзу; • Діючою правовою базою стосунків України з ЄС є Угода про партнерство та співробітництво. Стан відносин сторін на Другому саміті Україна – ЄС був охарактеризований як “стратегічне та унікальне партнерство”.
---	---

Констатуючи зазначену певну асиметрію у ставленні сторін до подальших кроків щодо реалізації проголошеного стратегічного та унікального партнерства, позиція України стосовно розвитку стосунків з ЄС чітка. Це:

- послідовне виконання УПС, наповнення практичним змістом стратегічного партнерства між сторонами;
- внутрішнє реформування країни відповідно до стандартів ЄС;

• політичне визначення Україною і ЄС шляхів та способів набуття нашою державою асоційованого, а у перспективі – повноправного членства [40, с. 69–70].

У чому причина асиметричності відносин між Україною та ЄС ?
Які можливі шляхи врівноваження стосунків між Україною та ЄС?

На всіх рівнях, де ведеться політичний діалог Україна – ЄС (саміти, засідання Ради з питань співробітництва, політичні консультації), наша держава наполягає на визнанні Євросоюзом України як центральноєвропейської держави, що має повне право бути асоційованим членом ЄС у середньостроковій та повноправним членом – у довгостроковій перспективі.

З питаннями розширення ЄС пов'язана і низка інших проблем, зокрема, щодо лібералізації візового режиму між Україною та ЄС. МЗС вже зробила перші кроки у цьому напрямку: 1 грудня 1997 р. було відмінено візовий режим в'їзду до України для власників дипломатичних паспортів з країн ЄС. Передано Меморандум до ЄС, де викладено бачення України шляхів лібералізації візового режиму.

Важливим внутрішнім кроком України на шляху до інтеграції з ЄС є Указ Президента України від 9 лютого 1999 р., яким затверджено низку заходів, спрямованих на адаптацію законодавства України до норм ЄС.

Розпочато роботу з гармонізації законодавства України з нормами й стандартами ЄС. Зокрема, прийнято Постанову Уряду від 1998 р. про запровадження механізму адаптації законодавства України до законодавства ЄС, затверджено концепцію адаптації законодавства України до законодавства ЄС (16 серпня 1999 р.). На четвертому засіданні Міжвідомчої координаційної ради (14 квітня 2000 р.) було затверджено План роботи з адаптації законодавства на 2000 р., який передбачав розробку 50 проектів законів України та постанов Уряду з урахуванням основних положень законодавства ЄС [40, с. 96–117]. Сьогодні ця робота продовжується і кожного року розпорядженням Кабінету Міністрів України приймається план заходів щодо виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Наприкінці 2000 р. – початку 2001 р. Верховна Рада продовжувала обговорювати програму гармонізації законодавства України із законодавством ЄС. Програма передбачає створення у структурі Верховної Ради України – Комітету з питань європейської інтеграції, яка має офіційно виносити на розгляд Верховної Ради України висновки щодо відповідності тих чи інших законопроектів вимогам УПС, принципам і стандартам європейського права, а також відповідати за розробку стратегії просування України до ЄС. У цьому контексті слід відзначити Указ Президента про створення Національної ради з питань адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Посилення ролі парламенту як органу інституційного забезпечення євроінтеграції відбулось у 2002 р. після створення Комітету з питань європейської інтеграції. До головних завдань цього Комітету було віднесено здійснення законопроектної роботи в частині наближення українського законодавства до законодавства Європейського Союзу, запобігання прийняттю нормативно-правових актів, що не відповідають європейському праву, УПС, нормам і принципам СОТ, зобов'язанням України в рамках Ради Європи; здійснення парламентського контролю за виконанням органами влади та місцевого самоврядування законодавчих актів з питань, що належать до компетенції Комітету; забезпечення міжпарламентських зв'язків і парламентського контролю в рамках співробітництва України з ЄС, НАТО, Радою Європи (спільно з Комітетом у закордонних справах), Асамблеєю Західноєвропейського Союзу; координація міжпарламентських зв'язків з європейськими країнами з питань євроекспертизи.

Основною проблемою України у сфері співробітництва з Європейським Союзом залишаються економічні і торговельні відносини. Саме економічні питання двосторонніх стосунків були розглянуті під час Другого засідання Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС у квітні 1999 р. в Люксембурзі. Під час цієї зустрічі сторони констатували успішність реалізації Спільної робочої програми з імплементації УПС. Однак, Європейська Комісія пред'явила деякі претензії до України вказавши на випадки прийняття нормативно-правових актів України, які в повному обсязі не відповідають вимогам УПС.

Європейський Союз та Україна поділяють зацікавленість у прискоренні процесу демократичних та економічних перетворень в Україні. Для забезпечення успіху цього процесу мають відбутися реформи, спрямовані на зміцнення демократії та правопорядку, а також соціально-економічні реформи в напрямку створення функціонуючої ринкової економіки.

Визначною подією в розвитку двосторонніх стосунків між Україною та Європейським Союзом стало ухвалення на Гельсінському саміті Євросоюзу у грудні 1999 р. Спільної стратегії ЄС щодо України. У цьому документі ЄС вперше визнав "європейські прагнення України" і привітав її "про європейський вибір". На ньому також було чітко визначено, що стратегічне партнерство між ЄС та Україною, яке базується на спільних цінностях та інтересах, є важливим фактором миру, стабільності та процвітання в Європі. У спільній стратегії ЄС щодо України стверджується, що "свобода, незалежність і стабільність України належать до найбільших досягнень нової Європи".

Неузгодженість з УПС положень, які направлені на захист національного товаровиробника, є головним фактором, який ускладнює успішне вирішення завдань адаптації до законодавства ЄС. В УПС торгівлі відносини базуються на принципі найбільшого сприяння, що означає, що сторони домовляються не допускати одна стосовно іншої дискримінації в тарифних питаннях.

Положення УПС, що регулюють питання переміщення товарів, послуг, робочої сили та капіталів, значною мірою визначають правове поле регулювання відповідних відносин, впливаючи на внутрішнє законодавство обох Сторін і особливо України, оскільки нормативні акти ЄС здебільшого відповідають всім правилам, визначеним в УПС.

4 липня 2002 р. у м. Копенгаген відбувся Шостий саміт Україна – ЄС. Під час саміту було обговорено питання розвитку України та ЄС на сучасному етапі, міжнародні питання, а також прогрес, досягнутий у основних сферах співробітництва. При обговоренні питань розширення ЄС Україна ініціювала проведення наступного року саміту міністрів закордонних справ країн-кандидатів із залученням Європейської Комісії з метою вирішення проблем, пов'язаних із розширенням ЄС та детального обговорення недопущення негативних наслідків розширення ЄС.

Надзвичайно насиченим для європейської інтеграції України видався березень 2003 р. 11 березня Європейська Комісія оприлюднила нову концепцію відносин з новими сусідами “Ширша Європа – Сусідство: новий вимір відносин з нашими східними та південними сусідами”. Метою цієї концепції, за визначенням Європейської Комісії, є утворення зони процвітання та добросусідства – кола друзів, з якими вона матиме тісні мирні стосунки та співробітництво.

Ще раз нагадаємо, що Інтеграція України до ЄС, тобто європейський вибір, проголошена ключовим зовнішньополітичним пріоритетом в політичній заяві Президента України В. А. Ющенка. Модернізація економіки, правової системи, демократизації суспільства є необхідними умовами вступу до Європейського Союзу, водночас членство в ньому є потужним стимулом для трансформації українського суспільства, – підкреслив В. А. Ющенко [44].

Серед тем, порушених Спільною стратегією, слід згадати перелік стратегічних цілей ЄС стосовно України, що має на увазі допомогу Києву на перехідному етапі й у його реформах, стимулювання демократії і підтримку європейської стабільності, зміцнення правової держави, інтеграцію України в європейський соціально-економічний простір, співробітництво в питаннях стабільності і безпеки, у специфічних галузях (зміцнення суспільних інститутів, регіонального і прикордонного співробітництва), а також пошук спільних рішень на загальні виклики в Європі (зокрема, в галузі ядерної безпеки й охорони навколишнього середовища).

Особливу увагу приділено усуненню перешкод в Україні для інвестицій і в торгівлі. У цьому контексті ЄС, у кінцевому рахунку, заохочує Київ приступити до необхідної адаптації, щоб дотримуватися положень УПС і полегшити вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ).

Президент України Л. Д. Кучма закликав до переосмислення філософії стосунків та переведення їх на якісно іншу основу – інтеграція, а не партнерство. Президент відзначив положення УПС, яке передбачає можливість перегляду Угоди. Він підкреслив, що настав час позбутися асиметрії у стосунках між Україною та ЄС.

Європейська інтеграція є для України не лише зовнішньополітичним, але і внутрішнім пріоритетом. Суспільство, молодь, еліта орієнтуються на інтеграцію в ЄС, однак УПС не дає відповіді на ці принципові питання.

Л. Д. Кучма підкреслив, що в Україні неоднозначно сприйнято рішення Люксембурзького саміту ЄС щодо Ширшої Європи: з одного боку добре, що ЄС робить спробу окреслити свої стосунки з Україною, з іншого – статус сусіда викликає лише розчарування в Україні. Такий підхід не враховує наших досягнень і не визначає європейської перспективи. За словами президента, українське суспільство не зрозуміє, чому ЄС нічого не може запропонувати Україні окрім сусідства.

Вступ до СОТ відкриває нові перспективи для України. По-перше, набуття членства в цій організації дало змогу нашій державі не тільки стати повноправним гравцем на світовому ринку, а й взяти участь у формуванні якісно нових параметрів світової торгівлі. По-друге, вступ до СОТ це і суто важливий крок, оскільки економіка країни вийшла на новий етап, коли логіка її подальшого розвитку вимагає потужних ринкових стимулів. Вступ до СОТ став найвагомішим кроком не лише в бік інтеграції до світової системи торгівлі, а й у бік європейської інтеграції України.

Упродовж останніх років інтеграційні зусилля України призвели до певного прогресу в поглибленні політичного діалогу і поліпшенні загальної атмосфери стосунків з ЄС. Важливою складовою політичного діалогу виступають, наприклад, регулярні саміти Україна – ЄС. Позитивної динаміки поступово набувають торгівельні відносини. Виконано значну частину зобов'язань щодо зближення чинного і майбутнього законодавства із законодавством ЄС і Ради Європи. Заслугою України є й створення програми з гармонізації технічних стандартів і регуляцій зі стандартами ЄС, реалізація якої дозволить покращити доступ українських товарів на європейські ринки, особливо зараз – після розширення Євросоюзу на Схід.

На сьогодні, сумарна протяжність кордону України з країнами-членами ЄС сягає 1400 км. Якою мірою ця нова політична ситуація буде визначати характер відносин Україна – ЄС? На думку фахівців, нову політичну ситуацію навколо України у зв'язку з розширенням ЄС визначатимуть наступні фактори:

Безпосереднє сусідство України з ЄС об'єктивно посилить його вплив на нашу країну, адже Євросоюз зацікавлений у забезпеченні миру і стабільності поблизу своїх кордонів. В інтересах Євросоюзу – мати сусідами політично стабільні, демократичні та економічно розвинуті держави з прогнозованою і дружньою зовнішньою політикою.

Наближення ЄС до українських кордонів на фоні розвитку Спільної європейської політики безпеки і оборони дасть змогу Україні взяти більш активну участь у зміцненні безпеки на континенті.

Безпосереднє сусідство з ЄС сприятиме більш активному запровадженню в Україні європейських норм і стандартів у всіх сферах життєдіяльності. Увійшовши до Союзу, сусідні країни будуватимуть відносини з нашою державою на основі норм і правил ЄС та орієнтуючись на Спільну стратегію ЄС щодо України. Вступ до ЄС держав, з якими Україна має традиційно добрі відносини, та отримання ними відповідних квот у керівних органах Союзу (Рада ЄС, Європейська комісія) може сприяти просуванню українських інтересів у ЄС [14, с. 23–24].

Провідний український дослідник з питань європейської інтеграції України В. Посельський, наголошуючи на тому, що темпи просування України до об'єднаної Європи будуть визначатися перш за все її (України) внутрішнім рухом до загальних цінностей та стандартів ЄС, пропонує такий сценарій інтеграції нашої держави до ЄС.

Перший етап (2005 – 2007 рр.) стати “найкращім сусідом”. У цей період українське керівництво намагатиметься здійснити за підтримки ЄС кроки із соціально-економічної модернізації країни.

Другий етап (2007 – 2010 рр.) стати країною-кандидатом на членство в ЄС. Отримавши підтвердження своїх перших успіхів від Єврокомісії, український уряд подає офіційну заявку на членство в ЄС. Беручи до уваги досягнуті результати й глибокі реформи, що тривають, Євросоюз визнає за Україною статус країни-кандидата й приймає рішення про початок переговорів щодо вступу.

Третій етап (2010 – 2015 (2019) рр.) стати країною-членом ЄС. На цьому завершальному етапі зближення Україна та ЄС переходять до повної лібералізації торгівлі й ведуть переговори про вступ. В залежності від того, скільки часу триватимуть ці переговори й ратифікація угоди про приєднання, Україна зможе стати офіційним членом ЄС в період 2015 – 2019 рр. [26, с. 93].

Отже, повноправне членство в ЄС залишається стратегічною метою зовнішньої політики України.

У зв'язку з цим набуває важливого значення аналіз сучасних євроінтеграційних стратегій, який має спиратись на такі принципи підходи.

По-перше, як свідчить досвід країн Центральної та Східної Європи, Євросоюз не є закритим клубом для “обраних”, а перетворюється на співтовариство держав, які поділяють демократичні цінності і норми політичної поведінки.

По-друге, головні причини відсутності прогресу у взаємовідносинах Україна – ЄС знаходяться в Україні, а не поза її межами.

По-третє, найбільш вагомим фактором інтенсифікації процесу вступу є політична воля еліти, яка має бути спрямована на проведення внутрішніх реформ на основі фактичної, а не лише формальної відповідності євростандартам, що, в свою чергу, буде сприяти створенню іміджу України як надійного партнера на міжнародній арені.

2.3. ОСНОВНІ ЕТАПИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄС

Відносини України з Європейським Союзом у сучасній зовнішньо-і внутрішньополітичній ситуації мають для неї виключно важливе значення. Йдеться не просто про більш-менш активні контакти з одним із найавторитетніших зарубіжних партнерів, а про можливість здійснення Україною стратегічного вибору на перспективу, від якого залежатимуть місце і роль нашої держави у новій системі міжнародних відносин. На сьогоднішній момент є підстави говорити не лише про наявність обопільного інтересу України та Європейського Союзу в подальшому розвитку співробітництва, збереженні динаміки у взаємних контактах, а й про факт накопичення певного досвіду у налагодженні конструктивного діалогу на рівні практичних кроків, стимулюванні євроінтеграційних прагнень України, в тому числі й шляхом інституціональних новацій.

Європейський Союз – найбільш розвинена на сучасному етапі форма об'єднання країн, які передали частину своїх суверенних прав наднаціональним інститутам. Гармонізація законодавства України та ЄС, як стверджують автори монографії “Європейська інтеграція України”, означає процес зближення національної правової системи та її підсистем з правовою системою Європейського Союзу та вимогами міжнародно-правових норм і стандартів [13, с. 121].

Історично відомо, що ця проблема постала перед майже всіма незалежними державами – колишніми республіками Радянського Союзу, законодавство яких необхідно було ретельно реформувати. У першу чергу, це торкнулося України, яка стала на шлях євроінтеграції однією з перших. Але цей процес виявився надто складним, який має об'єктивні передумови і є цивілізаційним на користь європейських цінностей [4, с. 3–4]

Як ми вже згадували раніше, ще в 1991 р. Європейський Союз визнав Україну як незалежну державу, а позиція нашої держави щодо цієї інституції була сформульована в основних напрямках зовнішньої політики України в 1993 р., де євроінтеграція ставала головним та незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України.

У червні 1993 р. на Копенгагенському саміті Європейської Ради було визнано право країн Центральної та Східної Європи вступати до Європейського Союзу після виконання ними вимог ЄС. До основних вимог можна віднести: стабільність установ, що гарантують демократію, верховенство права, забезпечення прав людини, повага та захист прав меншин, наявність ринкової економіки та інші [13, с. 122].

За рішенням Ради Європи була створена спеціальна комісія, яка провела експертизу законодавства, правової системи, юридичного моніторингу України, а Асамблея Ради Європи прийняла рішення про

можливість вступу України в цю організацію. Отож, у 1995 р. Україна стала членом Ради Європи, взявши на себе низку зобов'язань з реформування найважливіших нормативно-правових актів нашої держави [21, с. 79].

Таким чином, починаючи з 1995 р. Україна розпочала детальний аналіз міжнародно-договірних документів Ради Європи, на яких базується її ідеологія і практична діяльність, а також загальноєвропейські стандарти, яким у найближчому майбутньому повною мірою мала відповідати правова система України. Такими були підсумки першого етапу гармонізації законодавства.

Найважливішою подією в процесі реформування правової системи України можна вважати підписання між Києвом і Брюсселем у червні 1994 р. Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським співтовариством (УПС) ратифікованою ЄС у 1998 р. [40, с. 63]. Для виконання зобов'язань Україною було вжито ряд заходів. У першу чергу це внутрішнє забезпечення інтеграційного процесу, яке було покладено на вищий, центральні та місцеві органи виконавчої влади України у співпраці з органами законодавчої влади та відповідними органами місцевого самоврядування. Загальне керівництво інтеграційними процесами в Україні здійснював та продовжує здійснювати Президент України.

30 серпня 2000 р. Указом Президента України було створено Національну раду з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, на яку покладаються консультативно-дорадчі повноваження з координації діяльності різних гілок влади щодо зазначених процесів [40, с. 110–111]. У 2003 р. було створено Державну раду з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Координаційним органом з виконання розроблених і прийнятих Верховною Радою України відповідних нормативно-правових актів визначено Міністерство юстиції України. При міністерстві створюється Міжвідомча координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Координаційна рада забезпечує взаємодію органів державної влади та недержавних інституцій під час виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Рішення Координаційної ради, прийняті у межах її компетенції, обов'язкові для міністерств, інших органів виконавчої влади [10, с. 111–112].

Звертає на себе увагу і те, що основні нормативні засади були сформульовані в найважливішому документі – Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. У цьому документі визначені головні напрями реформування правової системи України, які співпадали із зобов'язаннями, що взяла на себе Україна після вступу до Ради Європи.

Як вже згадувалося вище, Україна зобов'язувалася провести адаптацію українського законодавства до законодавства ЄС, звертаючи особливу увагу на:

- зближення національного законодавства із європейською системою права та приведення його до рівня, що склався в державах-членах;
- економічна інтеграція та розвиток торговельних відносин між Україною та ЄС у контексті загальноєвропейської безпеки;
- політична консолідація та зміцнення демократії;
- адаптація соціальної політики України до стандартів Європейського Союзу; регіональна інтеграція України;
- галузева співпраця;
- співробітництво в галузі охорони здоров'я [13, с. 123].

На виконання основних положень Стратегії розробляється Концепція адаптації законодавства України до законодавства Євросоюзу, де визначається її мета, етапи та механізми реалізації, а також наголошується, що адаптація є одним із пріоритетних напрямків інтеграції України.

На особливу увагу, на нашу думку, заслуговує аналіз етапів проведення адаптації, який планувався в три етапи.

На першому – розвиток правової системи в Україні, приведення законодавства України у відповідності до вимог УПС та інших міжнародних договорів, які стосуються співробітництва України та ЄС. У подальшому на цьому етапі планувалося розвивати законодавство України за пріоритетними сферами в напрямі поступового зближення із законодавством Європейського Союзу.

На другому етапі планувався перегляд діючого законодавства України у сферах, визначених в УПС, з метою забезпечення його приблизної відповідності законодавству ЄС. Особлива увага тут приділялася правовому забезпеченню зони вільної торгівлі між Україною та ЄС і підготовка до асоційованого членства України в Євросоюз.

На третьому етапі передбачалася підготовка розширеної програми гармонізації законодавства України із законодавством ЄС з метою забезпечення інтеграції України до спільного ринку ЄС. Крім того, зверталася увага на необхідність забезпечення високого рівня підготовки в Україні проектів законодавчих актів і створення правової бази для інтеграції України до ЄС [13, с. 124]. Саме тому Кабінет Міністрів України опрацював додаткові вимоги щодо розроблення нормативно-правових актів у частині їх відповідності законодавству ЄС [40, с. 177–181].

Важливе значення у напрямі інтеграції набував і Указ Президента України “Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу” (2000 р. № 1072), у якому визначалися пріоритети у різних сферах інтеграції України до ЄС і особлива уваги була приділена такому напрямку, як адаптація законодавства України до законодавства ЄС [40, с. 114].

Чільне місце в системі законодавчого забезпечення євро інтеграційних процесів належить Верховній Раді України. Її місце і статус у системі відповідних органів визначається обсягом конституційних повноважень

парламенту, зокрема – щодо прийняття законів у відповідній сфері, здійснення парламентського контролю за діяльністю органів виконавчої влади, у тому числі – в частині діяльності, пов’язаною з європейською інтеграцією, визначення основних напрямків зовнішньої політики тощо.

Посилення ролі парламенту як органу законодавчого забезпечення євро інтеграції відбулось у 2002 р. після створення Комітету з питань європейської інтеграції. До головних завдань цього Комітету було віднесено здійснення законопроектної роботи в частині наближення українського законодавства до законодавства Європейського Союзу, запобігання прийняттю нормативно-правових актів, що не відповідають європейському праву, УПС, нормам і принципам СОТ, зобов’язанням України в рамках Ради Європи; здійснення парламентського контролю за виконанням органами влади та місцевого самоврядування законодавчих актів з питань, що належать до компетенції Комітету; забезпечення міжпарламентських зв’язків і парламентського контролю в рамках співробітництва України з ЄС, НАТО, Радою Європи, Асамблеєю Західноєвропейського Союзу; координація міжпарламентських зв’язків з європейськими країнами з питань євро експертизи [10, с. 116–117].

Законом України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” від 18 березня 2004 р. встановлюється порядок взаємодії парламенту й органів виконавчої влади в галузі адаптації законодавства. Так, кожен законопроект, внесений до Верховної Ради, протягом семи днів має подаватися до Комітету з питань європейської інтеграції для визначення належності законопроекту за предметом правового регулювання до сфер, правовідносини в яких регулюються правом ЄС (тобто чи підлягає він євроекспертизі).

	<p>Законопроекти, які згідно з висновком Комітету підлягають євроекспертизі, протягом трьох днів передаються до Міністерства юстиції для підготовки експертного висновку щодо відповідності законопроектів праву Європейського Союзу. Міністерство юстиції у 12-денний термін готує експертний висновок щодо відповідності законопроектів <i>acquis communautaire</i> і передає його до Комітету Верховної Ради України з питань Європейської інтеграції для підготовки пропозицій щодо доцільності прийняття законопроекту Верховною Радою України і термінів набрання їм чинності.</p> <p>У цілому позитивно оцінюючи факт прийняття закону, яким регулюється порядок здійснення адаптації законодавства, слід визначити низку його недоліків, які пов’язані як з правовим, так інституційним забезпеченням процесу адаптації. Зокрема було б доцільно передбачити:</p> <ul style="list-style-type: none">• можливість здійснення парламентським Комітетом з питань європейської інтеграції євроекспертизи законопроектів або, принаймні, замовлення такої експертизи в незалежних експертних установах, що частково знижує рівень ефективності парламентського контролю за процесом адаптації законодавства;• механізм аналізу на предмет відповідності законодавству ЄС законопроектів, що виносяться на друге (третє) читання;• порядок проведення експертизи на предмет відповідності вимогам законодавства ЄС пропозицій та зауважень Президента до прийнятого парламентом закону [28].
---	--

Отже, основні положення нормативно-правових актів цього періоду свідчать про серйозність намірів України щодо входження в європейський правовий простір, одним із аспектів якого є забезпечення найважливішого завдання: приведення правової системи України до європейських правових стандартів.

Під *європейськими правовими стандартами* слід розуміти принципи та норми, зафіксовані в основних джерелах права Ради Європи, Європейського Союзу, які містять єдині правові вимоги до держав-членів і визначають їхню діяльність у межах європейського правового простору.

Особливо слід звернути увагу на те, що до основних джерел європейського права можна віднести Загальну декларацію прав людини (1948 р.), Європейську конвенцію про захист прав та основних свобод людини (1950 р.), Європейську соціальну хартію, Європейську хартію місцевого самоврядування тощо.

Але подальша реалізація європейського вибору України потребувала нової системи інституційного забезпечення. Задовольнити цю проблему мав проект Національної стратегії європейської інтеграції. Згідно з цим документом для забезпечення ефективної координації процесу європейської інтеграції пропонувалися суттєві зміни в плануванні програми роботи уряду. Окрім цього, наголос робився на прискоренні процесу консультацій по правових питаннях між міністерствами та розв'язання спірних питань. Однак є очевидним, що існуюча правова система європейської інтеграції України далека від моделі, запропонованої в проекті Національної стратегії європейської інтеграції. Хоча, на нашу думку, сьогодні зберігає чинність невелика частина нормативної бази, яка визначає інституційні механізми європейської інтеграції України, прийнятої в період 1998 – 2007 рр.

Важливим чинником реформування правової системи України слід вважати участь України в конвенціях Ради Європи, які встановлюють спільні для цієї організації та ЄС стандарти. Для України це цілком новий механізм захисту прав людини, введення якого ускладнюється багатьма чинниками. Це пов'язано в першу чергу тим, що Україна є державою з континентальною правовою системою права, в той же час право Європейського Суду – прецедентне. Тому перед Україною гостро стоїть проблема вивчення та застосування не тільки норм Конвенції про захист прав людини та основних свобод, а й прецедентних рішень Європейського Суду. У цьому відношенні необхідним є створення механізму моніторингу нового страсбурзького прецедентного права щодо інших держав. На зразок західноєвропейських держав, на нашу думку, необхідно створити спеціальну службу в Міністерстві закордонних справ чи в Міністерстві юстиції України для встановлення відповідності нових справ Європейського Суду національному законодавству, щоб уникнути проблем у майбутньому [40, с. 90].

Якщо проаналізувати масив договорів у рамках Ради Європи, то загальна кількість конвенцій, угод, кодексів, протоколів Ради Європи, що стосується прав і свобод людини, становить 173 документи. Україна приєдналася лише до 32 і підписала ще 10. Таке становище не можна визнати задовільним.

З групи 12 конвенцій щодо захисту прав людини Україна приєдналася лише до 9; з групи п'яти конвенцій щодо запобігання нелюдському чи такому, що принижує людську гідність – до двох; з групи конвенцій Європейської соціальної хартії – до жодної з п'яти (підписані дві); до групи конвенцій із соціальних питань – до жодної з 15; з групи конвенцій щодо охорони здоров'я – до жодної з 18; з групи конвенцій з питань освіти, культури і спорту – до однієї з 14; з групи конвенцій з кримінального права – до 9 з 22; з групи конвенцій із загального права та захисту інформації – до двох з 8; з групи конвенцій з біоетики – до жодної з двох [15, с. 126].

Важливе значення для входження України в Європейський правовий простір стала затверджена Верховною Радою України програма діяльності уряду “Назустріч людям” (2005 р.). Серед головних завдань слід виділити: розроблення оновленої стратегії європейської інтеграції та виконання Плану дій “Україна – ЄС”. Цей план встановлює стратегічні рамки співробітництва між Україною і ЄС на найближчі три роки. До найважливіших принципів положень можна віднести:

- можливість укладання між Україною та ЄС нової посиленої угоди на заміну УПС, термін дії якої закінчується у 2008 р.;
- визначення умов та порядку створення Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС;
- започаткування конструктивного діалогу зі спрощення візового режиму між Україною та ЄС;
- надання Україні збільшеної фінансової підтримки з боку ЄС для реалізації заходів, передбачених Планом;
- запровадження з 2007 р. нової моделі надання технічної допомоги в рамках наших стосунків.

Слід зазначити, що формування нормативної бази процесу інтеграції, з одного боку, передбачало прийняття певних нормативно-правових актів, в яких було б зафіксовано основні принципи, напрями, механізм зазначеного процесу. З іншого боку, процес реалізації зазначених угод, Стратегії, інших законодавчих актів виявив термінологічну плутанину, що негативно позначилася на їх реалізації. Тому введення в наші нормативні документи нової термінології та словосполучень викликало нагальну потребу в їх роз'ясненні.

Для прикладу, візьмемо Стратегію інтеграції України до ЄС, де в розділі адаптації законодавства України передбачається реформування її правової системи та поступове приведення у відповідність до європейських стандартів. Це, в першу чергу, вимагає глибокого осмислення та впевнених дій уповноважених державних органів. Але, також слід мати на увазі й таке важливе положення, що досягти це можливо лише у випадку повного розуміння змісту поняття адаптації законодавства.

Таким чином, адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає у зближенні із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в рамках ЄС. А це, у свою чергу, призведе до реформування правової системи України та поступове приведення її у відповідність до європейських стандартів. Крім того, адаптація законодавства України має розглядатися як інструмент зміцнення реформ, її необхідно оцінювати, зважаючи на просування реформ, і не можна просто наблизити національне законодавство до всього правового доробку Європейського Союзу.

Разом із тим, адаптація законодавства України є першим кроком на шляху реформування правової системи України, так би мовити, початковим етапом інтеграції України до права ЄС. Наступними кроками інтеграції, які забезпечать входження України до Європейського правового простору, є глибинні перетворення суспільних відносин, прийняття правових актів, тотожних нормативно-правовим актам ЄС.

Висновки до теми

На фоні активної підтримки Україною процесу розширення ЄС на Схід та проголошення європейського вибору в її зовнішньополітичній стратегії, відсутність диференційованого підходу до європейських країн пострадянського простору оцінюється українським керівництвом як можлива небезпека встановленню нової межі на західних кордонах країни.

Важливі зміни в підходах щодо відносин України з ЄС намітилися після квітневого 2002 р. саміту ЄС в Люксембурзі, який разом із остаточною датою розширення на Схід намітив основні положення концепції відносин з новими сусідами ЄС, в тому числі на його східних кордонах. Про це свідчать також результати третьої березневої 2003 р. щорічної конференції Україна – ЄС “Ширша Європа: перспектива України”, що пройшла в Брюсселі і була присвячена узгодженню позицій сторін у світлі підготовленої Європейською Комісією повідомлення “Ширша Європа – сусідство: нові рамки відносин з новими східними та південними сусідами”.

Обговорюваний на конференції документ ЄК став свого роду компромісом між прагненням України мати більш чіткі інтеграційні перспективи та бажання ЄС не зв’язувати себе подібними зобов’язаннями. Так, запропонований ЄС особливий “статус сусідства”, хоча й виводить сьогодні взаємовідносини ЄС – Україна на формати співробітництва, які за винятком членства відповідають рівню співробітництва з країнами ЦСЄ, не відкриває безпосередніх інтеграційних перспектив і визначає стосунки ЄС з Україною в певному загальному форматі.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте основні напрямки другого етапу відносин між Україною і ЄС.
2. Які документи нормативно-правового характеру покладені в основу взаємовідносин між Україною і ЄС у другій половині 90-х рр. XX ст.?
3. Розкрийте інституційний механізм співробітництва між Україною і Європейським Союзом.
4. Охарактеризуйте етапи просування України до членства в ЄС, базуючись на урядовій програмі 2000 р. “Реформи для процвітання”.
5. Проаналізуйте основні напрямки “Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу” та визначте основні пріоритети виконавчої влади України на період до 2007 р.
6. Які стратегічні цілі містять Спільна позиція ЄС щодо України та План дій щодо України?
7. З’ясуйте, на які головні напрямки діяльності ЄС і країн-членів щодо України наголошується в Плані дій щодо України?
8. Як стратегія інтеграції України до Європейського Союзу пояснює необхідність адаптації законодавства України до законодавства і норм ЄС?
9. Які основні положення концепції “Розширена Європа - сусідство”?
10. Причини та передумови процесу інтегрування України до ЄС.

ТЕМА 3

ЗМІНИ У ВІДНОСИНАХ УКРАЇНА – ЄС У ЗВ'ЯЗКУ З РОЗШИРЕННЯМ ЄС У 2004 р.

ВСТУП ДО ТЕМИ

У цій темі на основі аналітичних матеріалів, наукової літератури зроблена спроба комплексного аналізу витоків розширення ЄС, його концептуальних засад та особливостей. Значна увага буде приділена розкриттю нових форм зближення України та ЄС у контексті розширення на Схід.

Проблема: недостатнє використання Україною досвіду країн ЦСЄ в контексті розширення ЄС на Схід.

Мета: розглянути вплив змін, що відбулись в ЄС у зв'язку з його розширенням, на відносини між Україною та ЄС.

Навчальні цілі:

- на основі аналізу соціально-економічного розвитку європейських країн на початку 2000-х рр. розкрийте процеси внутрішнього реформування ЄС у контексті розширення на Схід;

- проаналізуйте нові форми зближення України та ЄС у контексті розширення на Схід;

- визначити позицію Європейської Спільноти щодо України, виходячи із запропонованого “статусу сусідства”, розкрийте переваги та недоліки цього статусу;

- на підставі розгляду документів ЄС щодо розширення на Схід проаналізуйте нову європейську регіональну стратегію “Ширша Європа”.

Ключові слова і словосполучення: процес розширення ЄС, “Ширша Європа”, “статус сусідства”, інтеграційна перспектива України, зовнішньополітичні пріоритети України, зона вільної торгівлі.

Зміст теми

- 3.1. Вплив процесу розширення на двосторонні відносини.
- 3.2. Використання досвіду нових членів ЄС для України.
- 3.3. Нові можливості для України.

3.1. ВПЛИВ ПРОЦЕСУ РОЗШИРЕННЯ НА ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ

Розширення ЄС за рахунок країн Центральної та Східної Європи не лише внесло принципові зміни в геополітичну карту Європи, яка поступово перетворюється на суцільне регіональне інтеграційне об'єднання. А й змушує Європейський Союз вносити суттєві корективи до інтеграційних стратегій. У тому числі, що стосується відносин з країнами, які стають його новими сусідами.

Але перш, ніж розглянути питання про вплив розширення на двосторонні відносини, на нашу думку, було б доцільно проаналізувати основні напрямки та перспективи політичного розвитку Євросоюзу у XXI ст.

На початку XXI ст. в Європі відбулися дві події, які великою мірою визначили майбутній розвиток країн континенту, причому як тих, що входили до ЄС, так і тих, що прагнули стати його членами. Ці події – небувале за масштабами розширення Європейського Союзу і розробка та спроби прийняття єдиної європейської Конституції.

Розширення на Схід активізувало дискусії навколо численних старих та появу нових моделей та концепцій європейської інтеграції серед яких визначаються два основних підходи: міжурядовий та наднаціональний. Розкриваючи сутність цих підходів, український дослідник В. Копійка відзначає, що піддаючи сумніву ефективність методів попередніх розширень та пов'язані з ними труднощі, прихильники міжурядового підходу пропонують застосування принципів диференційованої інтеграції, що передбачає впровадження двох рівнів чи етапів розширення: інтегровану систему угод про асоціацію, націлену на підтримку пан'європейської зони вільної торгівлі промисловими товарами та участь у внутрішньому ринку на зразок Європейського економічного простору, за винятком вільного пересування робочої сили. За цим сценарієм кандидати брали участь у внутрішньому ринку, СЗБП, поліційній та судовій співпраці в кримінальних справах, але були б виключені із участі в ССП, Економічному та монетарному союзі. Пропозиції диференційованої інтеграції в умовах зростаючої різноманітності в економічному, політичному та соціальному рівнях розвитку держав-членів ЄС можуть розглядатися як альтернатива викликам розширення, яка хоча й суперечить базовим інтеграційним положенням, проте дозволяє поєднати можливості розширення та поглиблення, зберігаючи темпи інтеграції та кардинально не збільшуючи при цьому бюджет ЄС.

Зі свого боку, прихильники наднаціонального будівництва, прагнучи уникнути перспективи розвитку ЄС на шляху “багатшвидкісної” чи “багаторівневої” інтеграції, яка б не лише привела до розрізнення форм та ритму євробудівництва між країнами-членами ЄС, а й остаточно підірвала б закладені Римськими угодами принципи неподільності та єдності договірно-

правової бази Спільноти та початкову єдність європейського інтеграційного процесу, першочергову увагу звертають на зменшення неоднорідності країн ЄС через вирівнювання їх соціально-економічного розвитку.

Підготовка до входження в ЄС 10 країн Центральної, Східної та Південної Європи тривала майже 10 років. Переговори відбувалися в складних політичних мовах. Так, навіть у липні 2002 р. Голова Європейської Комісії Р. Проді попереджав про ризик розширення Євросоюзу на більш пізній термін ніж 1 січня 2004 р., як це передбачалося раніше [10, с. 56]. Неоднозначної думки щодо розширення ЄС дотримувались як громадяни країн-членів, так і країн-кандидатів. Так, наприклад, за даними Євробарометру – соціологічної служби Єврокомісії, що їх наводить О. Ковальова, влітку 2002 р. лише 39 % латвійців, 41 % чехів та 40 % словенців були готові віддати свої голоси на підтримку членства їх країн у Євросоюзі. Проте у лютому 2003 р. Єврокомісія затвердила остаточний позитивний висновок щодо готовності майбутніх членів ЄС до вступу, а 13 грудня 2002 р. під час саміту в Копенгагені ЄС завершив переговори з 10 країнами-кандидатами. Було обговорено найважчі питання, наприклад, щодо сільського господарства. Офіційну дату прийняття нових країн було призначено на 1 травня 2004 р., після ратифікації сторонами Договору про вступ [19, с. 22–23].

Одночасно уряди країн-кандидатів, за підтримки міжнародних фінансових інститутів доклали значних зусиль для навернення громадян своїх держав з “євроскептиків” на “євроентузіастів” чи принаймні на “єврореалістів”. Так, тільки в Чехії масштабна пропагандистська кампанія за членство в ЄС, яка була розгорнута міністерством закордонних справ цієї країни, коштувала понад 6 млн євро. Про успіх такої активної політики національних урядів свідчать опитування громадської думки щодо приєднання до ЄС, які відбулися в країнах ЦСЄ в січні 2003 р. (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Результати проведення референдумів в країнах ЦСЄ щодо вступу в ЄС

<i>Країна</i>	<i>Дата проведення референдуму</i>	<i>Оцінки громадської думки “За”/ “Проти”(у %)</i>
Естонія	14.09.2003	57 / 36
Латвія	20.09.2004	46 / 36
Литва	11.05.2003	68 / 19
Польща	08.06.2003	74 / 18
Словаччина	16.05.2003	65 / 20
Словенія	23.03.2003	62 / 21
Угорщина	12.04.2003	70-75 / 18
Чехія	15.06.2003	Понад 50 / 18

Отже, як бачимо, формально підготовка до вступу завершилась підписанням 16 квітня 2003 р. в Афінах Договору про приєднання, який юридично оформив входження до Євросоюзу Чехії, Естонії, Кіпру, Латвії, Литви, Угорщини, Мальти, Польщі, Словенії та Словаччини.

З підписанням в Афінах Договору про вступ до ЄС 10 країн-кандидатів, розпочався новий етап в політиці ЄС, який диктувався необхідністю формування нової стратегії відносин з країнами, що перебувають у безпосередній близькості від його кордонів. Звертають на себе увагу основні риси цієї стратегії ЄС, які поступово виокремилися в такі напрями:

- перехід відносин з 10 країнами-кандидатами на стадію ратифікації останніми Договорами про вступ до ЄС та їх залучення до таких важливих комунітарних проблем, як формування зони євро, координація економічної політики, завершення формування внутрішнього ринку, формування спільної зовнішньої та безпекової політики та політики оборони;
- надання статусу кандидатів на вступ для Болгарії, Румунії та Туреччини з метою, щоб перші дві могли стати членами ЄС у 2007 р. У цьому ж форматі з літа 2004 р. ЄК розпочала переговори з Хорватією;
- визначені перспективи інших балканських країн – Албанії, Боснії та Герцеговини, Македонії, Сербії та Чорногорії, відносини з якими, згідно рішень Копенгагенського саміту, розвиваються в рамках Угод про стабілізацію та асоціацію, який передбачає для цих країн перспективи членства в ЄС;
- визначення стратегії “сусідства” як базового формату співробітництва з усіма іншими країнами – сусідами ЄС, на які не поширюються в найближчий час перспективи членства в ЄС.

Мета цієї стратегії полягає у створенні довкола ЄС “кола друзів” – зони процвітання і добросусідства, що базується на спільних цінностях (демократія, дотримання прав людини та верховенство права).

При цьому, як зазначається в Посланні “Ширша Європа”, відповідь на практичні питання, порушені близьким розташуванням та сусідством мають розглядатися окремо від питання вступу до ЄС. Серед країн, відносини з якими будуть будуватися у відповідності до концепції “Ширша Європа – Сусідство: новий вимір з нашими східними та південними сусідами”, такі: Україна, Молдова, Білорусь, Росія, Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Марокко, Палестина, Сирія, Туніс.

Слід запам’ятати, що серед головних складових змісту політики сусідства ЄК виокремлює такі:

- доступ країн-сусідів до внутрішнього ринку ЄС – все, крім участі в інституціях ЄС;
- перспектива поширення на ці країни чотирьох свобод – вільного пересування людей, товарів, послуг, капіталів;
- використання повною мірою потенціалу спільної політики ЄС у галузі транспорту, енергетики, охорони довкілля, дослідницької діяльності, культури та освіти [10, с. 55–57].

У той же час реалізація політики сусідства покликана зміцнити співпрацю між ЄС та його сусідами в такий спосіб, який не загрожує внутрішній рівновазі Союзу і не спонукає до нереалістичних амбіцій тих, хто одного дня планує вступити до ЄС.

Аналізуючи основні риси сучасного європейського інтеграційного процесу та його географічного розширення, можна констатувати суттєві зміни як в класичному механізмі розширення, так і в вимогах до країн-кандидатів, які враховують не лише економічні, політичні та інші їх особливості, а й трансформаційні процеси регіонального та глобального характеру, що відбуваються в сучасній європейській системі міжнародних відносин.

Перш за все, мова йде як про впровадження Спільнотою системи критеріїв відповідності країн-кандидатів Копенгагенським критеріям, так і про зміни в характері традиційних рекомендацій країнам-кандидатам, які формувалися не стільки з урахуванням їх сучасного стану, скільки в середньостроковій перспективі.

Така позиція враховувала не лише перехідний статус кандидатів, які практично не були готові до членства в ЄС, а й зміни, що могли відбутися за досить тривалий та складний переговорний період. Одним із проявів такого підходу стала нова стратегія розширення ЄС. Вона затверджувала диференційований підхід до кандидатів та встановлювала правила “регати”, коли прогрес в переговорах та перехід до обговорення нових розділів *acquis communautaire* ЄС ставав питанням індивідуальної готовності кожної з країн ЦСЄ.

Принцип самодиференціації стає з цього моменту визначальним у формуванні комунітарної стратегії відносин з країнами, що претендують на членство в ЄС. Його закріплення знайшло своє відображення в розробленій восени 2003 р. стратегії “Ширшої Європи” та прийнятому Договорі про Конституцію для Європи.

Початком так званого “конституційного марафону” можна вважати проведення Європейського конвенту, що складався з представників законодавчої та виконавчої влади всіх держав-членів ЄС. Власне Союз делегував до цих зборів 16 депутатів Європейського Парламенту та двох членів Європейської Комісії. Головою конвенту був обраний колишній президент Франції Валері Жискар д’Естен, а його заступниками колишній прем’єр Італії Джуліано Амато, та Бельгії – Жан-Люк Деан. На засіданні Європейської Ради в Салоніках (19-20 червня 2003 р.) Конвентом був представлений проект Конституції, який, після схвалення його Радою, був переданий на доробку до Міжурядової конференції держав-членів ЄС, що тривала з жовтня 2003 р. до червня 2004 р. Відзначимо, що роботу над проектом Конституції планувалося завершити ще у грудні 2003 р., проте, через неузгодженість позицій країн щодо кількості місць в керівних органах ЄС роботу було продовжено. І офіційно Договір, що встановлює Конституцію для Європи, був підписаний 29 жовтня 2004 р. в Римі.

У багатьох державах-членах ЄС текст Конституції був винесений на затвердження громадян, тобто був проведений референдум, в інших, наприклад – Німеччині, для затвердження Конституції обрано парламентський спосіб. Без ратифікації, яка розтягнута в часі на два

роки (починаючи від моменту підписання), Європейська Конституція не зможе вступити в силу. Цей принцип на даний момент є причиною так званої Конституційної кризи, яка зумовлена негативними результатами референдумів щодо прийняття Конституції в Нідерландах та Франції. Отже, керманічі європейської інтеграції переосмислюють останні події та аналізують перспективи розвитку Європейського Союзу, взявши, за висловом фахівців із міністерства закордонних справ Великобританії, “ратифікаційну паузу”.

Отже, 1 травня 2004 р. Європейський Союз увійшов в нову історичну фазу. Розширення Союзу, який складається з 27 країн, із загальним населенням понад 480 млн та сукупним ВВП більше 10 трлн євро радикально підвищило політичне, географічне та економічне значення ЄС на Європейському континенті. Розширення ЄС сприяло його зростанню та створенню нових можливостей зайнятості у структурі спільних цінностей та загальної поваги до основних свобод. Нові форми організації руху людей, капіталу, товарів та послуг збільшать розмаїття культур та традицій. Розширення ЄС має наслідки, що виходить за межі власне ЄС, змінюючи структуру політичних та економічних стосунків ЄС з іншими частинами світу.

Процес розширення дає новий імпульс у прагненні 385 млн мешканців країн, які матимуть з ЄС спільні сухопутні та морські кордони наблизитись до ЄС. Вступ нових країн-членів посилив зацікавленість Союзу у зміцненні зв'язків з країнами, що стали його новими сусідами. На десятирічну перспективу і подальші роки спроможність Союзу забезпечити безпеку, стабільність та сталий розвиток для своїх громадян більше не буде розглядатись окремо від його зацікавленості у встановленні тісного співробітництва з іншими країнами.

У той же час фахівці Центру європейського права Г. Друзенко, Т. Качка та В. Посельський, оцінюючи сучасний стан євроінтеграційного руху відзначають, що Європейський Союз в своєму теперішньому вигляді опинився біля тієї межі, коли подальше розширення загрожує його власному існуванню. Яку стратегію розвитку оберє Євроспільнота: активно реформуватися, для того аби не втратити можливість для подальшого розширення – або пригальмувати, а можливо і взагалі припинити прийняття до спільноти нових членів, – покаже час [12].

Визначною подією в розвитку двосторонніх стосунків між Україною та Європейським Союзом після розширення стає пошук нової стратегії ЄС щодо України. Європейський Союз добре усвідомлював, що стратегічне партнерство між ЄС та Україною, яке базується на спільних цінностях та інтересах, є важливим фактором миру, стабільності та процвітання в Європі. Україна має унікальну позицію в Європі, що робить її визначальним регіональним актором. В інституціях Європейського Союзу розуміли, що нині Україна підтримує гарні відносини з усіма своїми сусідами та з часів отримання незалежності є джерелом регіональної стабільності попри всі свої внутрішні труднощі.

На особливу увагу заслуговує розуміння того, що на даному етапі перед Україною поставало важливе питання, а саме: переосмислення філософії стосунків між ЄС і Україною та переведення їх на якісно іншу основу – інтеграцію. Разом з тим, запропонування нової стратегії ЄС для України – статус сусідства викликає лише розчарування в Україні. Такий підхід не враховує наших досягнень і не визначає європейської перспективи.

Колишній Голова Європейської Комісії Р. Проді зазначив, що ЄС з відкритим серцем сприймає європейські прагнення України. Він висловив задоволення, що українська сторона розуміє складність внутрішньої ситуації в ЄС (розширення, конвенція, інституційна реформа тощо). Р. Проді відзначив, що після вступу України до СОТ, сторони можуть розпочати роботу над Зоною вільної торгівлі. Слід мати на увазі, що перед сторонами на даному стоїть дуже важливе завдання – доопрацювати Звіт про стан виконання УПС, який слугуватиме базою для створення двостороннього бачення шляхів подальшого розвитку стосунків між Україною та ЄС.

У листопаді 2002 р. Рада міністрів ЄС вперше відзначила необхідність розробки нової концепції щодо нових сусідів – України, Молдови та Білорусі. У грудні 2002 р. Європейська Рада в Копенгагені підтвердила, що Союз має скористатися нагодою розширення для зміцнення відносин з сусідами на ґрунті спільних цінностей. Рада підтвердила рішучі наміри Союзу уникнути створення в Європі нових “залізних завіс”, і сприяти стабільності та процвітанню як всередині ЄС, так і поза новими кордонами.

Виступаючи в Мюнхені на міжнародній конференції з питань безпеки 10 лютого 2007 р., Президент України В. А. Ющенко знову наголосив, що інтеграція України до ЄС, тобто європейський вибір, залишається ключовим зовнішньополітичним пріоритетом держави. Модернізація економіки, правової системи, демократизації суспільства є необхідними умовами вступу до Європейського Союзу, водночас членство в ньому є потужним стимулом для трансформації українського суспільства, – підкреслив В. А. Ющенко.

Серед тем, порушених новою концепцією ЄС, слід згадати перелік стратегічних цілей ЄС стосовно України: стимулювання демократії і підтримку європейської стабільності, зміцнення правової держави, інтеграцію України в європейський соціально-економічний простір, співробітництво в питаннях стабільності і безпеки, у специфічних галузях (зміцнення суспільних інститутів, регіонального і прикордонного співробітництва), а також пошук спільних рішень на загальні виклики в Європі (зокрема в галузі ядерної безпеки й охорони навколишнього середовища).

Позиція ЄС щодо України була сформульована напередодні візиту Прем'єр-міністра України наприкінці 2006 р. та втілювалася в низку пропозицій щодо формування нової Угоди, яка має бути укладеною у 2008 р. Так, напередодні візиту, Комісар ЄС із зовнішніх відносин та Європейської політики сусідства Беніта Ферреро-Вальднер зазначила: “Комісія схвалила напрямки ведення переговорів щодо нової угоди, яка дозволить посилити партнерські стосунки з Україною.

Нова Угода зробить нас ближчими один до одного. Вона піднесе рівень нашого співробітництва за широким колом питань, включаючи надзвичайно важливі напрямки, такі, як енергетика, юстиція та безпека, транспорт та охорона навколишнього середовища.” Забезпечення надійних та стабільних економічних стосунків між Україною та ЄС пов’язується із формуванням Зони вільної торгівлі, яка за словами Комісара ЄС із питань торгівлі П. Мендельсона, “сприятиме залученню нових інвестицій та спростить здійснення ділових контактів крізь кордони”.

Вступ України до СОТ дозволив розпочати переговори щодо створення зони вільної торгівлі, яка стане одним із ключових моментів нової угоди між Україною та ЄС. З країн СНД до СОТ увійшли Вірменія, Грузія, Киргизстан, Молдова та Україна.

Для України вступ до СОТ означає:

1. Інтеграцію до міжнародної ринкової економіки, створення правових засад для стабільного і передбачуваного ведення бізнесу і міжнародної торгівлі.
2. Доступ до міжнародного механізму вирішення торгових спорів.

3. Створення сприятливого клімату для іноземних інвестицій.

4. Більш широкий вибір товарів і послуг.

5. Отримання Україною статусу повноправного учасника міжнародної торгівлі, що збільшить її можливість брати участь у регіональних союзах і об’єднаннях.

Основні напрямки подальшої роботи в умовах членства України в СОТ.

У рамках реформування торговельного режиму з метою подальшого приведення його у відповідність до норм та принципів СОТ держава спрямуватиме свої зусилля на :

1. Запровадження чіткої, взаємної й ефективної співпраці між Урядом України та СОТ.

2. Забезпечення виконання зобов’язань України в рамках вступу до СОТ.

3. Забезпечення співробітництва з відповідними комітетами СОТ, участь в багатосторонніх переговорах та секторальних засіданнях, що регулюються відповідними угодами.

4. Ефективне застосування системи моніторингу для забезпечення відповідності правилам СОТ з метою запобігання можливих суперечок з країнами-членами СОТ.

5. Реалізація заходів, спрямованих на інформування громадськості та підтримку бізнесу у використанні системи переваг від членства в СОТ.

6. Сприяння українським експортерам у покращенні інформованості про доступ на ринки країн-членів СОТ [9].

Таким чином, ставши членом СОТ, Україна позиціонує себе на світовій арені як надійний торговельний партнер і привабливий об’єкт для інвестицій.

Протягом останніх чотирьох років інтеграційні зусилля України призвели до певного прогресу в поглибленні політичного діалогу і поліпшенні загальної атмосфери стосунків з ЄС. Позитивної динаміки поступово набувають торгівельні відносини. Виконано значну частину зобов'язань щодо зближення чинного і майбутнього законодавства із законодавством ЄС і Ради Європи. Про це свідчать огляди стану адаптації законодавства України до *acquis communautaire*, підготовлені Державним департаментом з питань адаптації законодавства у 2006 та 2007 рр. Заслугою України є її створення програми з гармонізації технічних стандартів і регуляцій зі стандартами ЄС, реалізація якої дозволить покращити доступ українських товарів на європейські ринки, особливо зараз – після розширення Євросоюзу.

Отже, повноправне членство в ЄС залишається стратегічною метою зовнішньої політики України. У зв'язку з цим набуває важливого значення аналіз сучасних євроінтеграційних стратегій, який має спиратись на такі принципові підходи.

Поглиблена інтеграція з ЄС передбачає здійснення реформ внутрішньої економічної політики спрямованої на модернізацію вітчизняної економіки та інституційних реформ, а також поєднання гармонізації та взамовизнання на ринках товарів і послуг України та ЄС, на умовах договорів із країнами, що готуються до вступу, та з Норвегією, Швейцарією та Туреччиною, щоб зменшити чи скасувати відмінності у нормах, які покликані створювати бар'єри у торгівлі

3.2. ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ НОВИХ ЧЛЕНІВ ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ

Одним із головних напрямів зовнішньополітичної активності України є регіональне співробітництво, співпраця з країнами найближчого оточення. Як наголосив у своєму виступі 18 листопада 1998 р. в Дипломатичній академії Б. Тарасюк, “вихід в Європу” Україна почала зі встановлення рівноправних, дружніх відносин зі своїми безпосередніми сусідами на основі визнання територіальної цілісності один одного, непорушності існуючих кордонів, створення відповідної договірно-правової бази.

Європейська інтеграція України передбачає налагодження добрих відносин з сусідніми європейськими державами. У свою чергу, країни Центрально-Східної Європи зацікавлені в розвитку взаємовідносин та всебічній підтримці України, оскільки підтримка демократичного розвитку в нашій державі є важливим чинником їх власної безпеки. Після останньої “хвилі” розширення ЄС, протяжність кордону України з державами-членами Союзу становить з Польщею – 542 км, з Угорщиною – 135 км, зі Словаччиною – 98 км. До речі, зауважимо, що цей показник вже збільшився за рахунок 638 км. україно-румунського кордону.

Польща. Активно розвиваються контакти з Польщею, яка першою визнала Україну незалежною державою (2 грудня 1991 р.), а вже у травні наступного року було укладено українсько-польський Договір про добросусідство, дружні відносини та співробітництво. Пріоритетними напрямками в економічній сфері договір визначав співробітництво в сільському господарстві та переробці сільськогосподарської продукції, фармацевтичній промисловості, енергетиці та охороні природи. У 1993 р. українсько-польські відносини набули нового імпульсу після утворення Консультаційного комітету президентів України і Польщі, покликаною врегулювати проблеми не тільки двостороннього співробітництва, а й міжнародних питань, насамперед у Центрально-Східноєвропейському регіоні. У лютому 1993 р. була укладена польсько-українська угода про співробітництво у військовій галузі, а 24 – 26 травня того ж року – пакет угод в економічній і культурній сферах. Це була безпрецедентна форма двостороннього співробітництва. Саме тоді Л. Валенса заявив, що “без незалежної України неможливе існування незалежної Польщі”.

Як зазначав на початку 1996 р. перший посол Республіки Польща в Україні Єжи Козакевич, “одним із найважливіших завдань польської зовнішньої політики є поширення і зміцнення різноманітних двосторонніх інструментів у наших двосторонніх відносинах з Україною, які полегшили б їй шлях до європейських інституцій”. Прикладом такого “двостороннього інструменту” може слугувати спільний українсько-польський миротворчий батальйон, створений в 1995 р. на базі 310-го механізованого полку 24-ї Залізної дивізії Прикарпатського військового округу і 4-ї танкової бригади Війська Польського [6, с. 71–74]. Польща активно підтримала вступ України до РС і ЦЄІ.

Серед здобутків та перспектив україно-польських відносин можна виділити:

- зняття з порядку денного всіх проблем політико-економічного та ідеологічного характеру;
- наявність суспільного, міжнаціонального примирення між країнами;
- позитивну динаміку громадських, бізнесових та культурно-мистецьких контактів.

Усебічне поглиблення українського-польського стратегічного партнерства останнім часом набуває особливого значення. Адже Польща отримала принципово новий геополітичний статус, перетворилася на одного з найсерйозніших європейських партнерів США і перебрала на себе роль своєрідного трансатлантичного інтегратора в Центральній та Східній Європі. Характеризуючи перспективи україно-польських відносин, А. Гальчинський підкреслював, що “Польща опинилася у “пікантній” ситуації, коли війна в Іраку підняла цю країну на гребінь світової політики, але її політичні та економічні можливості далеко неадекватні цьому рівневі. Це зумовлює об’єктивну зацікавленість не лише української, а й польської сторони у поглибленні всебічного співробітництва між нашими країнами” [5, с. 99].

На думку відомого дослідника “низка” США – Польща – Україна повинна бути ефективно використана для руху України до Європи. Існує реальна перспектива зміцнення такої “низки”, її утвердження в стійку взаємозалежність геостратегічного значення, що має обов’язково враховуватися українською дипломатією [5, с. 100].

У контексті проблеми, що розглядається, певний інтерес становлять принципи організації та реалізації повноважень місцевого самоврядування у деяких країнах Центральної та Східної Європи.

Система органів місцевого самоврядування є одним із засадничих елементів побудови демократичного суспільства. Як на місцевому рівні буде забезпечено піклування про людину, про її щоденні інтереси та потреби, так і люди оцінюватимуть діяльність центральної влади. Тому в країнах Центральної та Східної Європи одним із головних завдань у сфері політичних та економічних трансформацій стало реформування місцевої влади на засадах децентралізації, максимального наближення влади до людини.

Ідея територіального самоврядування в Польщі відродилася після 1989 р. Це був один із елементів у здійсненні системних змін. Одночасно з переходом економіки на ринкову основу започатковано реформу самоврядування, метою якої було сприяння демократизації суспільного життя. Однією з передумов децентралізації була нецільова витрата суспільних коштів. Надто централізована система прийняття рішень не сприяла ефективності її діяльності. Ускладненим був контроль над доцільністю витрат та оптимальним використанням коштів. Цілі регіональної та локальної політики були поставлені поверхово на основі загальних цілей держави, що вело до безгосподарності та помилкових рішень. Необхідність у децентралізації з’явилася не лише з огляду на введення ринкової економіки, а зважаючи також і на прогресивні процеси європейської інтеграції.

В Європі все більшого значення стали набувати регіональні рухи, спрямовані проти централізованої держави. Регіональні та локальні спільноти почали ефективно нагадувати про те, щоб самостійно приймати рішення щодо своїх справ.

Крім того, на такому рівні доступна найкраща інформація про потреби громадян, завдяки чому можна оптимально використовувати суспільні кошти. Існує думка, що децентралізація має забезпечити більш раціональне витрачання коштів та активізацію суспільства. Тому слід прагнути до такого територіального поділу держави, за якого утворені одиниці територіального самоврядування мали б:

- власну адміністративну структуру;
- встановлені принципи функціонування;
- визначені завдання;
- прозорі правила отримання та використання коштів.

Система територіального самоврядування повинна гарантувати одиницям окремих рівнів фінансову незалежність та свободу і

самостійність дій (в межах закону) стосовно своєї компетенції. Завдяки процесам децентралізації система територіального самоврядування також має забезпечувати кращу організацію соціальних послуг (спрямовану на підвищення їхньої якості), підтримувати утворення інститутів громадянського суспільства, покращити громадський контроль суспільної влади. Децентралізація повинна призвести до раціональніших та ефективніших дій суспільної адміністрації, що позначиться також на управлінні суспільними фінансами.

Історія реформи й перший етап децентралізації суспільної влади розпочався в Польщі відразу після переломного 1989 р. У 1990 р. відновлено місцеве самоврядування – гміни набули правоздатності та перебрали суспільні завдання місцевого значення. Вони також одержали певне майно, яким розпоряджаються (так зване комунальне майно). У законі також визначено принципи отримання фінансових коштів для реалізації їх власних завдань та завдань, доручених урядовою адміністрацією. Суспільні справи місцевого значення передано органам самоврядування гміни, обраним на загальних виборах. Таким чином місцевий рівень, а не центральний, бере відповідальність за рішення місцевого значення.

Питання місцевого самоврядування в Польщі врегулював Закон про самоврядування гміни. При цьому було докладено зусиль для того, щоб цей Закон враховував записи Європейської хартії територіального самоврядування, яка містить правові стандарти для локального рівня територіального самоврядування. Децентралізація суспільної влади в Польщі була закріплена Конституцією, прийнятою в 1997 р.

На другому етапі реформи 1 січня 1999 р. поряд з органами самоврядування гміни з'явилися органи самоврядування повіту та воєводства (регіональні). Виконання суспільних завдань було розподілено так, щоб завдання, доручені органам самоврядування одного рівня, не перебували одночасно у компетенції інших рівнів і щоб не накладалася компетенція урядової адміністрації та адміністрації органів самоврядування. Під час планування територіального поділу держави на одиниці самоврядування насамперед слід було зважити на географічні особливості та переваги місцевих і регіональних спільнот. А також взяти до уваги потреби громадян у певних суспільних послугах та існуючу структуру пропонованих послуг. Перед тим, як визначити межі окремих одиниць самоврядування, необхідно продіагностувати можливості окремих територій (їх демографічний, економічний, інноваційно-науковий, культурний, інституційний та інфраструктурний потенціал).

Відокремлення воєводств проводилось передовсім з огляду на їх здатність до виконання наданих функцій. Було зроблено такий поділ, який надав би мешканцям доступ до високо спеціалізованих суспільних послуг

(наприклад, спеціалізовані лікарні регіонального значення). З іншого боку, цей поділ повинен гарантувати можливість проведення ефективної політики регіонального розвитку та використання інструментів регіональної політики Європейського Союзу.

Затверджені критерії, згідно з якими повіт має містити щонайменше 5 гмін, які межують між собою, де повинно проживати не менше ніж 50 тис. мешканців, та мати столицю з мінімальною кількістю населення 10 тис. громадян. Не всі повіти відповідали цим критеріям. У результаті реформи на території Польщі утворено 2478 гмін (основних одиниць територіального самоврядування місцевого рівня). На надмісцевому рівні з'явилися 373 повіти (серед них 65 повітів, що мають статус виділених міст – міста на правах повітів). На регіональному рівні після реформи сформовано 16 воєводств (раніше їх було 49). Вони відповідають регіонам типу NUTS-2 згідно з класифікацією Європейського Союзу.

Воєводство утворює регіональну спільноту самоврядування разом із відповідною територією. Пересічне польське воєводство нараховує приблизно 2,4 млн мешканців та займає територію приблизно 19,5 тис. км². У компетенції діяльності органів воєводського самоврядування перебувають суспільні завдання регіонального характеру, які чинними положеннями не визначені такими, що є у компетенції державної влади. Це завдання, які стосуються вищої освіти, доріг воєводства, управління воєводством, охорони довкілля та регіональної політики. Органи самоврядування воєводства відповідають за підготовку стратегії регіонального розвитку та її реалізації з метою створення умов економічного розвитку, покращання умов життя мешканців та зміцнення існуючих потенціалів.

Гміна, повіт, а також воєводство, в якому є самоврядування, мають керівний орган (законодавчий – ухвалює рішення про те, які завдання виконати) та виконавчий орган (реалізує завдання). Громадяни кожні чотири роки на загальних виборах обирають законодавчу владу всіх трьох рівнів самоврядування. У випадку гмін це стосується також виборів виконавчого органу.

Уже понад шість років як функціонують органи самоврядування повітів та воєводств, а з моменту відновлення органів самоврядування на рівні гмін минає 16 років. Можна стверджувати, що впродовж цього часу зросла ефективність діяльності, обмежено нецільову витрату коштів та засобів. Покращився вигляд міст та гмін. Підвищилась якість соціальних послуг, які отримує суспільство. Зросла відповідальність органів влади самоврядування за розвиток територій їх діяльності. Громадяни стали свідомими своєї ролі в суспільному житті. Вони можуть не тільки звільняти місцеву владу, владу повіту та воєводства від виконання їх діяльності, а й самі теж несуть більшу відповідальність за спільноту.

Одним із основних наслідків реформи самоврядування в Польщі є зміна способу мислення місцевих, надмісцевих та регіональних влад. Завданням Влад уже не є лише адміністрування і виконання отриманих із центрів бюджетів. Вони змушені вдатися до стратегічного управління, в рамках якого формують власні довгострокові плани. Цілі встановлюють на основі вивчення можливостей та потреб суспільства, з яким консультуються та перед яким відповідають. Здійснюється контроль не лише кінцевих результатів, а й поточний моніторинг виконання дій.

Наслідком реформи є і більша самостійність органів самоврядування, котрі можуть незалежно ухвалювати рішення щодо інвестицій та мають більшу свободу в продовженні та пошуку засобів на цілі розвитку (можуть брати кредити, випускати облігації і т. ін. до встановленого законом ліміту).

Загалом можна стверджувати, що логіка нового територіального поділу Польщі не була проблематичною і, хоч не є ідеальною, перевіряється на практиці. Нові структури адміністрації органів самоврядування та урядової адміністрації пристосовуються до потреб мешканців. Якість пропонованих послуг покращилась, зменшилась безгосподарність, і можна ризикнути, сказавши, що сподівання громадян краще і відчутніше справджуються.

Систему воєводств з органами самоврядування було прийнято також і з огляду на необхідність ведення ефективної політики регіонального розвитку. Процеси глобалізації та зростаюча конкуренція на рівні регіонів частково змусили уряд передати деякі повноваження органам нижчого рівня. Вважають, що такі воєводства з органами самоврядування відповідатимуть за політику розвитку регіонів, а уряд натомість виконуватиме допоміжну та координаційну функцію.

Органи самоврядування воєводств перебрали відповідальність за встановлення цілей регіональної політики та їх реалізацію, а також за результати проведення цієї діяльності. Таким чином, з'явився вид регіональної політики, який в Польщі отримав назву "інтра регіональна політика" (внутрі регіональна), тобто така, що підтримує розвиток потенціалів даного воєводства. Інтер регіональна політика (зовні регіональна) проводиться на урядовому рівні. Отже, уряд мав встановлювати загальні цілі регіонального розвитку, уточнювати діяльність органів самоврядування, вирівнювати диспропорцію між регіонами та створювати їм умови для розвитку. Органи регіонального самоврядування (воєводські) для реалізації завдань у сфері регіональної політики опрацьовують стратегії регіонального розвитку, які визначають принципи напрямки розвитку регіону та специфікують діяльність. У цій сфері органи самоврядування повинні мати повну самостійність у виборі завдань, які слід реалізувати для досягнення цілей, визначених стратегією, та у виборі способу використання існуючих потенціалів.

Однак, зважаючи на розмір потреб, виявилось, що власні засоби органів самоврядування та засоби, передбачені воєводськими

контрактами (контракти – це вид угоди органів регіонального самоврядування з урядом, в рамках яких уряд передає кошти на реалізацію визначених інвестиційних завдань), є недостатніми для реалізації багатьох планів, визначених стратегією.

Допоміжним джерелом фінансування, яке відіграє велику роль у розвитку регіонів, є кошти з фондів Євросоюзу. Передача компетенції зі сфери політики регіонального розвитку мала також сприяти кращому використанню коштів Євросоюзу (як передвступних фондів, так і коштів, доступних після вступу до цього об'єднання). Система використання цих фондів в Польщі є досить міцно централізована. На початковому етапі підготовки до абсорбції структурних фондів польськими регіонами планувалося, що частина коштів ЄС буде передана окремим воєводствам для реалізації встановлених ними стратегічних цілей. Однак, зважаючи на потребу у швидкій підготовці процедур, що обслуговують фонди Євросоюзу в Польщі, підтримка регіонів спирається на Центральну інтегровану оперативну програму регіонального розвитку (ZPORR). Ця програма визначає пріоритети розвитку та галузі, для яких можуть бути використані кошти з фондів ЄС.

Органи самоврядування воєводств справді підготували Регіональні оперативні програми (RPO), однак змушені були збільшувати стратегічні пріоритети, визначені для ZPORR. Вони однакові для території цілої Польщі і якнайменше враховують специфіку окремих регіонів.

Сфера проектів, на які бенефіціанти (серед них органи самоврядування різного рівня) можуть отримати додаткове фінансування з коштів ZPORR, містить як інфраструктурні проекти (наприклад, розбудова інформаційної інфраструктури, будівництво доріг, каналізація та водопроводів, очищення стоків), так і проекти навчання чи проведення наукових досліджень. Частина з цих проектів реалізує цілі, встановлені для регіонального та місцевого розвитку. Використання фондів ЄС у більшості випадків не означає фінансування реалізації проекту повністю (на 100 %) з цього джерела. Суб'єкт, який намагається отримати підтримку, повинен, як правило, сам профінансувати від 25 до 50 % вартості інвестицій. Решта покривається коштами з фондів ЄС. Як свідчить польський досвід, багато одиниць самоврядування у випадку дуже великих інвестиційних потреб мають проблеми з виділенням із своїх бюджетів достатніх засобів на те, щоб забезпечити власний вклад в інвестиції. Однак, попри вказані проблеми та труднощі, система втілення цих проектів постійно еволюціонує, а на польських вулицях дедалі частіше можна помітити позитивні результати використання коштів Євросоюзу у вигляді нових інвестицій.

Європейська інтеграція є поступовим процесом, який не має визначеного закінчення. З одного боку, ЄС постійно розширюється: зараз він нараховує 27 членів, а незабаром до нього приєднаються наступні держави.

З іншого боку європейська інтеграція поглиблюється: держави-члени з плином часу делегують ЄС частину своїх повноважень, бо легше разом розв'язувати проблеми на союзному рівні, ніж кожній державі наодинці. Важко передбачити, як виглядатиме ЄС у найближчі кільканадцять років. По-перше, не відомо, які держави вирішать приєднатися до нього, і чи ЄС буде готовий їх прийняти. По-друге, не відомо які компетенції держави-члени хотітимуть передати ЄС, і чи поглиблення інтеграції у щораз ширшому колі не буде надважким завданням.

Після останнього розширення ЄС Україна стала його безпосереднім сусідом. Наразі ЄС трактує Україну як державу сусіда, а не як кандидата у члени. Без сумніву, у зв'язку з фактом, що Україна ще не виконала умов вступу до ЄС. Те, чи стане Україна членом ЄС, залежить головним чином від самої України.

Коли хтось вирішує вступити до клубу, то має прийняти обов'язкові для того клубу правила. Від самої України, отже, залежить, чи хотітиме вона впроваджувати реформи, які приведуть її до членства. Очевидно, з іншого боку, щоб прийняти Україну, ЄС повинен зробити певні зусилля, у тому числі фінансові. Звідси виникає питання: що ЄС запропонує Україні впродовж найближчих років?

Угорщина. Плідно розвиваються українсько-угорські відносини. Угорщина першою уклала з Україною Договір про основи добросусідства та співробітництва (6 грудня 1991 р.). Сторони визнали кордони обох держав непорушними, передбачили надання взаємодопомоги, зобов'язалися брати участь у захисті етнічних, культурних, мовних та релігійних прав і свобод національних меншин відповідно до міжнародних документів.

З перших днів повноцінне угорсько-українське співробітництво зумовлювалося сприятливим становищем угорської національної меншини в Закарпатті, котре за оцінками угорських політиків краще, ніж в інших дунайських країнах. Для ефективнішого вирішення проблем двосторонніх відносин було створено дві міжурядові комісії: з питань забезпечення прав національних меншин і торговельно-економічного співробітництва. Серед пріоритетних завдань останньої – підготовка Угоди про вільну торгівлю між Україною та Угорщиною. На рівні МЗС обох країн створено двосторонній Консультативний комітет з питань зовнішніх зв'язків.

Варто зазначити, що власне Угорщина, головної уваги у двосторонніх відносинах надає питанням торговельно-економічного співробітництва та становища національних меншин. Такий підхід впливає з основних засад сучасної угорської зовнішньополітичної концепції: територіальна незалежність, дружба з сусідами, захист прав угорців у всьому світі.

У щорічних звітах Європейської Комісії Угорську Республіку визнано взірцевою щодо формування та реалізації принципів децентралізації влади, максимального наближення її до людини.

Місцеве самоврядування – це такий показник демократичної, але й більшою мірою показник раціональності управління та організації державної влади. І хоча інколи спостерігається протиставлення понять “інститути державної влади” та “місцеве самоврядування”, вони являють собою політичну матерію єдиного тіла. Різниця полягає не в протистоянні, яке теж можливе за умов деструктивної організації, а в розмежуванні компетенції та виконанні чітких повноважень, що взаємно зменшує навантаження на кожен з рівнів.

Важливість впровадження місцевого самоврядування постає не тільки через необхідність забезпечення демократичного розвитку суспільства та забезпечення громадянських прав, а й через банальну нездатність центрального апарату контролювати геть усіх.

Сьогодні в місцевому самоврядуванні в Угорщині замість трирівневої системи, яка функціонувала за часів соціалізму в країні, запроваджено дворівневу систему, а саме: центр – округ – муніципалітет.

Перша – це центральні урядові органи та їх місцеві й територіальні підрозділи, підпорядковані державній адміністрації. Друга структура складається з місцевих органів самоврядування, що діють на принципах децентралізації і автономії.

Муніципалітети у сфері самоврядування мають значний пріоритет порівняно з округами, і створюються в селах, селищах, містах та містах, які прирівнюються до округів. У країні створено 19 округів та м. Будапешт, яке має особливий статус.

Місцеві органи самоврядування повинні вирішувати всі практичні громадські проблеми на підпорядкованих їм територіях. Для цього їх наділяють обов’язковими й додатковими функціями. Перші визначаються Державними Зборами і через державний бюджет забезпечуються коштами, необхідними для виконання цих завдань.

Конституція, закони УР чітко регламентують стосунки парламенту, уряду, президента, Конституційного Суду та Державного аудиторського управління з органами самоврядування. На рівні уряду відповідальним за зв’язок з органами місцевої влади є міністерство внутрішніх справ. У кожному окрузі та в столиці створені державні адміністрації. Прем’єр-міністр, за рекомендацією міністра внутрішніх справ, призначає глав управлінь. Ці управління є бюджетними орга-нізаціями, що виконують завдання державної адміністрації у чотирьох галузях: контроль за дотриманням законності; визначення завдань державної адміністрації у першій інстанції; виконання апеляційних функцій державної адміністрації у другій інстанції; координація діяльності місцевих органів влади й органів управління, підпорядкованих центральному уряду.

	<p>Створення системи місцевого самоврядування, яка б відповідала євроатлантичним стандартам, вимагало змін процедури виборів у місцеві органи влади. Тому в 1994 р. парламент прийняв Закон XIV “Про вибори місцевих представників і мерів”, що модифікував Закон “Про вибори в місцеві органи влади”, який був прийнятий у рамках початкового процесу реформ.</p> <p>Згідно із Законом, виборче право загальне і рівне, а голосування пряме і таємне. Усі повнолітні громадяни Угорщини, які мають постійне місце проживання, мають право обирати і бути обраними на виборах у місцеві органи влади. Мають право голосувати також і не громадяни Угорщини, що постійно мешкають у країні.</p> <p>Система виборів представницького органу є різною у невеличких містечках порівняно з великими населеними пунктами; використовуються дві системи – система “скороченого списку” і “змішана”. Міста з населенням до десяти тисяч жителів складають єдиний виборчий округ, до складу представницького органу якого обирають від трьох до тринадцяти представників залежно від кількості населення. Кандидати обираються простою більшістю.</p> <p>Змішана система виборів застосовується у муніципалітетах з населенням понад десять тисяч жителів, включаючи райони столиці. При цій системі одна частина представників обирається в одномандатних виборчих округах, а друга – виборює мандати за партійними списками. Кількість мандатів для кожної частини встановлюється відповідно до законодавства. У Будапешті всі шістдесят шість членів столичних Зборів обираються безпосередньо виборцями за партійними списками.</p>
---	--

Іншою формою прямого волевиявлення виборців в Угорщині є місцевий референдум, місцева громадська ініціатива і громадські слухання. У референдумах та громадських ініціативах беруть участь усі повнолітні громадяни. Представницькі органи влади уповноважені проводити місцеві референдуми. Статутом місцевого самоврядування визначено, що для проведення місцевого референдуму потрібна ініціатива одного із наступних суб’єктів місцевого самоврядування: комітету представницького органу, виконавчого органу місцевої громадської організації, однієї чверті місцевих депутатів, не менше 10 % і не більше 25 % виборців.

	<p>Згідно із Законом 1995 р. “Про місцеве самоврядування”, обов’язковим є проведення місцевих референдумів про об’єднання і відокремлення сіл, утворення нових територіальних громад, заснування і поділу об’єднаних представницьких органів та інших питань, визначених відповідно до статутів місцевого самоврядування. Крім того, представницький орган може приймати рішення про проведення референдумів з питань, що належать до його компетенції, для підтвердження його рішень.</p> <p>Заборонено проводити референдуми з питань, що стосуються бюджету місцевого самоврядування, місцевих податків та ставок оподаткування, організаційних, персональних питань і питань повсякденної діяльності, розпуску представницького органу.</p>
---	---

У випадку, якщо учасники референдуму проголосували проти, представницький орган має право прийняти рішення про проведення повторного референдуму, але не раніше ніж за рік.
У селах із населенням менше 500 жителів місцеві референдуми можуть проводитися під час зустрічей жителів села з місцевою владою. Причому, результат зустрічі розглядається як рішення референдуму, якщо на зустрічі є присутніми більше половини виборців.

Громадська ініціатива є формою зворотного впливу виборців на представницький орган. Виборці в кількості не менше 5% звертаються до бургомістра з пропозицією заслухати певне питання громадського життя на зборах мешканців. У цьому випадку Закон зобов'язує представницький орган провести обговорення громадської ініціативи.

Громадські слухання є також дієвою формою прямої демократії й повинні проводитися представницьким органом не менше одного разу на рік. Про час, місце, порядок денний громадських слухань громадяни й представники місцевих організацій повідомляються завчасно.

Місцева влада має досить широкі права та повноваження щодо організаційної діяльності, здійснюваної представницьким органом (радою). Рада може передати частину своїх повноважень меру, своїм комітетам, представницьким органам районів міста й органам місцевого самоврядування меншин. Делеговані повноваження нікому не можуть бути передані. У відповідності до Закону “Про місцеве самоврядування”, визначено повноваження, які не можуть делегуватись іншим органам, а саме: прийняття рішень щодо заснування органів місцевого самоврядування, проведення місцевих референдумів, укладання угод про співробітництво з іншими місцевими органами влади, а також створення установ.

Представницький орган приймає статут, який визначає організаційні правила й процедури його діяльності. Кожна рада визначає сферу і напрям діяльності комітетів. Виняток – це фінансовий комітет, наявність якого є обов'язковою для органу місцевої влади при населенні понад дві тисячі жителів, і комітет з питань меншин, який повинен бути заснований з ініціативи меншини населення, яка одержала мандат у представницькому органі. Цікавою нормою є те, що більше половини членів комітету повинні бути обрані з числа представників, а інші члени є експертами у певному виді діяльності відповідних комісій.

Служба муніципальної ради (служба мера або інакше бургомістра) виконує дві функції. По-перше, вона відповідає за виконання рішень і постанов, прийнятих радою та комітетами. По-друге, вона зобов'язана виконувати державні адміністративні функції, делеговані муніципалітетові.
Мер керує організаційною роботою органів місцевого самоврядування та контролює їх виконання, приймає рішення з державних, адміністративних питань і має право делегувати такі повноваження. На підставі пропозицій керівника служби мер подає на розгляд представницькому органу пропозиції щодо внутрішньої організаційної, завдань і пріоритетів служби.

Співробітники управління представницького органу є державними службовцями. В Угорщині питання державної служби регламентуються Законом “Про статус державних службовців” незалежно від того, чи є орган управління центральним, чи місцевим. Хоча правила дійсні для всіх рівнів державної служби, Закон припускає деякі розходження щодо персоналу місцевих органів влади. Закон регулює всі кваліфікаційні вимоги до певних посад. Рівень зарплати державних службовців, що здійснюють виконавчі повноваження, також визначається представницьким органом. Інші штатні співробітники можуть бути прийняті на роботу в представницький орган згідно з чинним законодавством.

В Угорщині створено досить непогану законодавчу базу забезпечення прав і свобод національних та етнічних меншин, у тому числі й у сфері самоврядування. Угорська держава забезпечує права національних меншин, спираючись на відповідні статті Конституції УР. Так, у ст. 68 Конституції УР наголошується:

1. Національні та етнічні меншини, що проживають у Республіці Угорщина, користуються рівними правами та можливостями: вони є складовою частиною населення держави.

2. Республіка Угорщина захищає права національних та етнічних меншин. Вона забезпечує їх колективну участь у суспільному житті, сприяє розвитку культури та рідної мови цих категорій громадян, шкільному навчанню рідною мовою та забезпечує право на використання своїх прізвищ рідною мовою.

3. Закони Республіки Угорщина забезпечують представництво національних та етнічних меншин, що проживають на території країни.

4. Національні та етнічні меншини мають право на самоврядування.

5. Для ухвалення законів стосовно національних та етнічних меншин потрібно дві третини голосів присутніх представників Державних Зборів.

Розвиваючи ці положення Конституції, Державні Збори Угорщини за період з 1992 по 2005 рр. прийняли понад десять законів, які забезпечують права національних та етнічних меншин.

Усі національні й етнічні меншини мають право формувати власні органи самоврядування в населених пунктах, де вони проживають. Процедура виборів представників органів влади національних і етнічних меншин регулюється Законом “Про вибори представників і мерів органів місцевого самоврядування”.

Кожна меншина може створити місцеві органи влади в селах, містах, а також у районах Будапешта. Муніципальний уряд може оголосити себе органом влади меншини, якщо більше половини його обраних представників належать до певної національності або етнічної меншини. Якщо понад 30% місцевих представників обрані кандидатами від однієї меншини, то вони можуть створити орган самоврядування меншини, до якого повинні входити як мінімум три чоловіки.

Меншина може сформувати тільки один місцевий орган влади. Незважаючи на це, функції і повноваження місцевих органів влади

меншини такі самі, як у всіх інших місцевих органів влади плюс ті, що встановлені в Законі “Про права національних і етнічних меншин”.

Управління державної адміністрації і суди відповідають за контроль над місцевими органами влади, проте управління державної адміністрації не мають права безпосередньо втручатися у діяльність місцевих органів влади. Місцеві органи влади, що виконують функції державного управління, підпорядковуються вищим органам. Наприклад, глава окружної державної адміністрації і деякі державні адміністративні органи, що підпорядковуються центральному уряду на окружному і регіональному рівнях, є вищими органами для виконавчих директорів.

Певний інтерес для України становить і система господарювання органів місцевого самоврядування. Основні положення про місцеве фінансування містяться у розділі IX Закону “Про органи місцевого самоврядування” під назвою: “Основи економіки місцевих органів влади”.

	<p>Місцеві органи влади мають власні активи і самостійно розпоряджаються бюджетними прибутками та витратами. Бюджет органів самоврядування підпорядковується правилам управління державним бюджетом у частині державного регулювання законності й доречності використання державних фондів, але наповнення бюджету місцевих органів влади цілком незалежний від держави процес. Джерела прибутків бюджету місцевих органів влади складаються з наступних чотирьох основних компонентів: самостійні прибутки, спільні прибутки, нормативні субсидії із центрального бюджету і фінансування інвестицій.</p>
---	---

Самостійні прибутки формуються з місцевих податків, обумовлених і стягнутих місцевими органами влади відповідно до законодавства. На даний час місцеві органи влади можуть встановлювати майновий податок на нерухомість і землю; комунальні податки на ділянки землі або будинки, що знаходяться у власності або оренді громадян; податок на туризм; прибуткові податки на комерційну діяльність. Муніципальні органи влади можуть вибрати джерела оподаткування, але суб’єкти можуть сплачувати податок тільки один раз.

Іншими видами власних надходжень є прибутки, дивіденди, відсотки і лізингові платежі, що надходять у результаті діяльності місцевих органів влади й прибутків від муніципального майна. Місцеві збори регулюються Законом “Про збори”. Фінансування може надходити також шляхом перерахувань з інших організацій за керування комунальними послугами. Наприклад, медичні послуги фінансуються Фондом соціального страхування шляхом перерахування коштів місцевим органам влади, а штрафи, стягнуті від імені держави за забруднення навколишнього середовища, залишаються у розпорядженні місцевих органів влади. Крім того, прибутки можуть надходити за рахунок надання дозволів на полювання на муніципальній території. Інші прибутки надходять від приватизації, видачі позик і випуску облігацій.

Освіта, охорона здоров'я і соціальне забезпечення є важливими функціями місцевих органів влади і тому фінансуються з державного бюджету, у той час як комунальні послуги, культура і спорт обслуговуються в основному комерційними і позабюджетними структурами.

Великі соціальні витрати, що здійснюються за рахунок державних асигнувань, узалежнюють місцеві органи влади від фінансування центрального уряду. Це стало однією з причин суперечок з приводу запровадження національного зрівняльного принципу. За оцінками фахівців, субсидії і частка від національних податкових надходжень, що надавалися як субсидії, склали 71 % прибутків місцевих органів влади в 1999–2005 рр. Це серйозно вплинуло на витрати місцевих органів влади.

У різних органах місцевого самоврядування по-різному розподіляються витрати. Якщо у столиці найбільших витрат потребує охорона здоров'я, економічні послуги та освіта, то в муніципалітетах головні витрати спрямовуються на освіту, а тільки потім на охорону здоров'я та економічні послуги. В округах лєвова частка витрат спрямовується на охорону здоров'я, тому що в їх компетенцію входить утримання великих лікарень.

Для України, яка торує свій шлях до демократичної правової держави з ринковою економікою, досвід Угорщини має велике значення. На особливу увагу заслуговує створення дворівневої системи управління: центр – органи місцевого самоврядування, відносини між державними адміністраціями округів та столиці й місцевою владою, передача державою багатьох функцій в управління громадою, створення умов для залучення національних та етнічних меншин до вирішення місцевих проблем [10, с. 79–85].

Продовжуючи розглядати найважливіші аспекти використання досвіду нових членів ЄС для України, ми не можемо не торкнутися таких важливих питань, як проблеми в галузі юстиції і внутрішніх справ. Після вступу деяких країн до Європейського Союзу необхідно було визначити і сформувати політику центральноєвропейських країн до України, особливо що стосується юстиції і внутрішніх справ, в рамках яких розглядалися питання про оформлення кордонів, розвитку їхньої інфраструктури, та спроможність захистити зовнішні кордони ЄС від загроз безпеки. Слід враховувати, що вимоги та критерії були майже уніфікованими, з незначними відхиленнями стосовно цих країн. Це і сьогодні дає нам змогу аналізувати політику країн-членів ЄС як єдине ціле, як процес, що підкроявся спільній логіці та спільним цілям.

Оскільки Україна є безпосереднім сусідом країн, які вже стали членами ЄС 1 травня 2004 р., то виконання ними вимог Європейського Союзу істотно позначається на відносинах України з цими державами. Насамперед, йдеться про виконання цими країнами стандартів ЄС в галузі юстиції та внутрішніх справ. Сюди також відноситься політика кордонів цих держав, що стали зовнішніми кордонами ЄС та візова політика.

Словацька Республіка. Після початку переговорів щодо вступу Словаччини до ЄС за 14 розділом (співпраця в сфері юстиції і внутрішніх справ) у серпні 2001 р. Словаччина прийняла національний Шенгенський план дій, згідно з яким повне впровадження Шенгенського правового доробку передбачалося у 2007 р. Шенгенський план Словаччини дій почав діяти у жовтні 2002 р. Беручи до уваги прогрес Словаччини в імplementації 2-ої категорії доробку, ЄС двічі переглядав свою позицію в переговорах зі Словаччиною і остаточно вирішив долу країни з цієї проблеми у грудні 2002 р.

Згідно з Шенгенським планом дій Словаччини, друга категорія Шенгенського доробку, яка стосується скасування контролю на майбутніх внутрішніх кордонах ЄС, мала бути впроваджена впродовж трьох років після набуття Словаччиною членства в ЄС, а у 2007 р. словацький уряд запровадив у країні Шенгенську інформаційну програму. Як зазначав міністр кабінету міністрів Словацької Республіки, на початку 2007 р. країна була готова до того, щоб повністю інтегрувати до Шенгенської зони, а також приєднатися до Шенгенської угоди. Разом із тим, за підрахунками словацького уряду, повне впровадження Шенгенського доробку, включаючи адміністративні нововведення в галузі юстиції та внутрішніх справ, коштуватиме Словаччині 500 млн словацьких крон (далі SKK), з яких приблизно 160 млн SKK буде витрачено на покращення інфраструктури на кордонах з Україною та приблизно 130 млн SKK знадобиться для введення в дію Шенгенської інформаційної системи.

Після набуття членства в ЄС Словаччина запровадила нову концепцію охорони кордону, були розроблені і прийняті нові документи щодо захисту зовнішнього кордону Європейського Союзу. До них, в першу чергу, слід віднести: Стратегію забезпечення управління державними кордонами Словацької республіки, концепцію служби охорони кордонів, Закон про поліцію Словацької Республіки, а також Закон про державну службу особового складу Поліцейського корпусу. Вищезгадані закони, а також інші нормативні документи сприяли створенню нової організаційної структури поліції Словацької Республіки, яка отримала назву Прикордонна поліція. Така структура була започаткована ще у квітні 2001 р., а почала діяти як уніфікована, спеціально підготовлена загальнонаціональна прикордонна поліція після набуття членства в ЄС.

Слід підкреслити, що починаючи з кінця 2002 р., Словацька Республіка почала підписувати договори про реадмісію з низкою країн, але станом на 1 травня 2004 р. ця процедура не була закінчена, оскільки тільки половина з них відповідала стандартам, які були введені рекомендацією Ради Європейського Союзу ще в листопаді 1994 р.

У галузі міграції – це стосується як адмісії, так і реадмісії осіб – Словаччина прийняла новий Закон про перебування на території Республіки іноземних громадян та Закон про біженців. Новий Закон про

перебування на території Словаччини іноземних громадян містить нові положення, що стосується прибуття та перебування в країні громадян третіх країн, видачі дозволів на проживання, прав та обов'язків громадян третіх країн, а також нелегальної еміграції. Слід мати на увазі, що цей Закон відображає критичне ставлення ЄС до недостатнього прогресу Словаччини у сфері міграції та політики щодо біженців, про що йшлося у звіті Комісії ЄС у 2002 р. та наприкінці 2004 р.

Що ж стосується Закону про перебування на території Словаччини іноземних громадян, то держава повинна ще внести до нього деякі зміни щодо правил видачі довгострокових дозволів на проживання з правом на працевлаштування. До речі зауважимо, що у відповідності до стандартів ЄС та міжнародних стандартів, цей закон містить нові положення щодо вислання затриманих осіб та врахування принципу “*non-refoulement*”. Цей принцип міжнародного права захищає біженців від того, щоб їх відсиляли у місце, де є загроза їхньому життю чи правам. І хоча Словаччина все ще вдосконалює законодавство про іноземних громадян, у звіті Комісії ЄС від 2004 р. було зроблено висновок, що законодавство Словаччини щодо міграції та політики щодо біженців “значною мірою відповідає правовому доробку Європейського Союзу” [10, с.58].

Особливого значення набуває проблема, пов'язана із захистом зовнішнього кордону ЄС. Саме тому словацький уряд у своїй позиції з цієї проблеми наголошує на тому, що сьогодні необхідно зосередитися на завданні адаптувати свою систему захисту кордонів до необхідності захищати зовнішній кордон Європейського Союзу.

Як уже зазначалось, принципові заходи щодо захисту зовнішнього кордону ЄС були перелічені в Шенгенському плані дій, а також у Стратегії щодо створення системи охорони державного кордону Шенгенського типу. Але важливо усвідомити і те, що словацький уряд не стоїть на місці, а постійно вдосконалює цей процес. Тому Міністерство внутрішніх справ Словацької Республіки прийняло програму підвищення професійного захисту державного кордону, за якою солдати строкової служби були замінені професійно підготовленими військами охорони кордону.

Водночас зусилля словацького уряду сьогодні спрямовані на покращення технічного забезпечення та постачання нової системи охорони кордонів. Завдяки підтримці ЄС відділи охорони кордону на кордонах з Україною та Угорщиною отримують матеріальну та технічну підтримку у формі забезпечення транспортом, новими комп'ютерними системами та іншими комунікаційними та спеціальними технологіями. Починаючи з 2002 р., в рамках програми *PHARE* регулярно проводяться тренування персоналу прикордонної поліції Словаччини в таких сферах: повноваження служби охорони, ветеринарні та фіто-санітарні інспекції тощо.

Республіка Польща. Перспектива членства в Європейському Союзі була значним стимулом для введення Польщею ефективної політики охорони кордонів ЄС, при чому Польща отримала відповідні

поради, чіткі цілі реформ та додаткове фінансування. Унаслідок впливу всіх цих факторів та сильної політичної волі Польщі вдалося адаптуватись до вимог ЄС у сфері охорони кордонів.

Але для вирішення цих питань необхідно прийняття сучасної нормативно-правових документів. В основу цих документів було покладено: план розвитку державного кордону, програма розвитку державного кордону та стратегія розвитку державного кордону до 2010 р. Але особливу увагу в цьому контексті слід приділити документу, що має назву “Польща – Стратегія інтегрованого управління та охорони кордонів”, першому документу стратегічного характеру, в якому докладно сформульовано завдання, які польському уряду необхідно виконати для того, щоб східний кордон Польщі міг перетворитися на зовнішній кордон ЄС. Передбачалося, що пристосування до вимог ЄС пов’язане з імплементацією процедур контролю на зовнішніх кордонах у відповідності до ст. 6 Виконавчої Шенгенської угоди, що включає також надання доступу до Шенгенської інформаційної системи та подальший захист “зеленого коридору” [10, с. 62].

Стаття 6 Шенгенської угоди інформує, що рух через зовнішній кордон підлягає контролю компетентних служб. До того ж ці служби за допомогою поліцейських патрулів контролюють зовнішні кордони на ділянках між пунктами перетину кордону.

Найголовнішою метою всіх дій, спрямованих на досягнення відповідності до певних норм ЄС, є захист країн Європейського Союзу від будь-яких небажаних осіб та товарів та, одночасно підтримка добросусідських відносин з країнами, що не є членами ЄС. За три роки повного членства Польщі в ЄС накопився певний досвід у вирішенні багатьох проблем, зокрема, повноваження і завдання відповідних відділів стосовно захисту та управління кордонами; досвід співпраці з іншими країнами; політика та принципи планування та розподілу фінансових ресурсів для розвитку прикордонної інфраструктури.

Слід підкреслити, що як і в Республіці Словаччина Польща приділяє велике значення набуває проблема підготовки професіоналів щодо захисту зовнішніх кордонів. Сьогодні для здійснення прикордонного контролю за вимогами ЄС, Польща збільшує кількість персоналу, який у 2006 р. склав 9800 осіб. Водночас зменшується кількість солдат термінової служби. За даними Міністерства внутрішніх справ Польщі, загальна кількість персоналу нової служби становить приблизно 18000 професіоналів.

Навчання, прийом на роботу та технічне забезпечення діяльності службовців коштує не дешево. За оцінками Міністерства внутрішніх справ Польща щорічно витрачає до 300 млн євро на охорону кордонів для того, щоб відповідати вимогам ЄС, а країни-члени ЄС в свою чергу надають значну фінансову допомогу (приблизно третину) Польщі для контролю над східним кордоном держави.

Розвиток прикордонної інфраструктури залежав від головної мети Польщі в цьому процесі – сумлінно виконувати обов’язки країни-члена ЄС.

Зрозуміло, що після вступу Польща взяла на себе відповідальність забезпечити безпеку на зовнішньому кордоні. Тому у 2004 – 2006 рр. Польща відповідно до стандартів ЄС розвивала прикордонну інфраструктуру. Це в першу чергу відноситься до розбудови мережі патрульних постів охорони кордону; по-друге, особливої уваги набували проблеми, пов'язані із охороною східних кордонів. 14 патрульних постів охорони кордону було відкрито для користування на кордоні з Україною [10, с. 65].

Більш активніше, ніж раніше, реалізовувалася програма розвитку та адаптації інфраструктури в цей період, особливо це стосується розбудови нових наглядових веж, відстань між якими, за стандартами ЄС, повинна дорівнюватися 20 – 22 км.

Слід зауважити, що ефективний контроль кордону вимагає застосування сучасного обладнання, яке дозволяє здійснювати контроль незалежно від погодних умов, часу та певних географічних умов. Тому й уряд Польщі, й спеціальна Комісія Євросоюзу з прикордонних питань приклали достатньо зусиль для технічної модернізації системи захисту кордону. Ця модернізація також включає: комунікації, спеціальне технічне обладнання, зброю, комп'ютерне обладнання, місцеві радіосистеми, резервні системи постачання енергії тощо.

Процес трансформації відповідного польського законодавства і служби охорони кордону згідно з вимогами ЄС було започатковано ще Законом від 11 квітня 2001 р. Саме цей закон із доповненнями та змінами діє сьогодні в Польщі. Згідно з цим законом, сферу повноважень служби значно розширено. У першу чергу це стосується боротьби з нелегальними мігрантами та питаннями їх вислання, працівники служби охорони кордонів отримали право застосовувати всі розвідувальні прийоми поліції. Крім цього, служба охорони кордонів має право діяти на всій території країни, а не тільки в прикордонних районах.

Заслужують на увагу й ті нововведення, які були започатковані головним управлінням служби охорони кордону для реорганізації організаційних структур. Вони мають на меті підвищити ефективність захисту державного кордону. Усі нововведення було поділено на три фази реорганізації.

У першій фазі було створено нові підрозділи, яким було доручено пов'язані за змістом завдання, які до цього доручались різним підрозділам.

Друга фаза реструктуризації на рівні відділів служби охорони кордонів передбачає також створення прикордонного відділу, оперативно-розвідувального відділу та координаційного центру.

У січні 2004 р. розпочалася третя фаза реорганізації, в якій прикордонним контрольним станціям та станціям патрулювання кордонів було надано повноваження, за якими вони могли охороняти “зелений коридор”, а також організувати та контролювати рух осіб та товарів на пунктах перетину на окремих частинах кордону.

У відповідності до пріоритетних завдань Національної програми підготовки до членства в ЄС на початку 2004 р. Польща продовжила роботу щодо приведення своєї візової політики у відповідності до візової політики ЄС. В основу цієї програми було покладено документ під назвою “Принципи нової візової політики на Сході”, в якому було сформульовано необхідні для виконання цих принципів дії, а саме: пристосування наявних консульських офісів у Києві, Львові та Харкові до зростаючої кількості осіб, які звертаються до консульств; відкриття консульств у Луцьку та Одесі; забезпечення консульств обладнанням та комп’ютерними системами, що є головною умовою успіху всієї програми, та навчання персоналу Міністерства зовнішніх справ та консульських відділень. Для впровадження змін у правилах, що регулюють рух людей, було призначено координаційну групу для підготовки Польської дипломатичної служби, завданням якої є координація польських місій у підготовці Польської дипломатичної служби [10, с. 71].

Угорська Республіка. Упродовж останніх років Угорщина, так само як Польща і Словаччина, провела важливі реформи з тим, щоб стати повноправним членом ЄС. За оцінкою Європейської Комісії, Угорщина значно прогресувала з адаптації до вимог Шенгенського доробку (Шенгенський план дій). Значний прогрес спостерігається у сфері візової політики, особливо в тому, що стосується інфраструктури, збільшення персоналу, навчання та застосування інформаційних технологій для розвитку консульської мережі. На сьогодні, як стверджують у Міністерстві зовнішніх справ, усі консульства Угорщини підключені до Консульської інформаційної системи. Крім того, в країні вже діє центральний візовий реєстр. Процес забезпечення всіх дипломатичних та консульських місій обладнанням, що визначає підроблені документи, завершується [10, с. 68].

Що стосується управління зовнішніми кордонами ЄС, Угорщина повністю адаптувала своє законодавство у сфері прикордонного контролю. Але особливої уваги ще потребує процес набору персоналу, розміщення необхідних фінансових ресурсів з метою вдосконалення Шенгенського плану дій та міжвідомчої співпраці. Угорщина, за допомогою ЄС продовжує модернізувати обладнання для прикордонного патрулювання, де особлива увага приділяється оснащенню пунктів перегину на східному кордоні Угорщини. На сьогодні всі вони оснащені всім необхідним обладнанням згідно з Шенгенськими стандартами [24, с. 117].

Важливим елементом політики угорського уряду також стало реформування митної системи. Цей процес розпочався ще у 2000 р. і завершився створенням Всеугорського митно-фінансового інспекційного управління, яке у відповідності із стандартами ЄС і завершило процес реорганізації. Вся митна служба Угорщини була об’єднана в 7 регіонів. В першу чергу об’єдналися в регіони саме митні адміністративні одиниці, після чого тим же шляхом пішли й інші відомства та організації.

У сфері міграції адаптацію законодавства вже завершено. Угорщина жила всіх необхідних заходів з метою укладення угод про реадмісію,

також створено всі адміністративні структури. Штат відділів, що відповідають за виселення з країни, Офісу міграції та натуралізації, органу що займається міграційними питаннями, збільшився на 50 %.

Візова політика Угорщини дуже подібна до політики Польщі, вона базується на подібних підходах до України, тому намагається максимально врахувати інтереси свого найбільшого сусіда. З цього приводу колишній посол Угорщини в Україні Ференц Контра зауважив: “Угорщина надавала і надає особливої ваги своєму членству в Європейському Союзі. Тому ми повинні забезпечити юридичну гармонізацію угорського законодавства з цієї проблеми. Це означає, що ми підписали й підтримуємо Шенгенську угоду та відтворюємо її норми на зовнішніх кордонах ЄС. Проте, беручи до уваги особливі відносини з Україною та численну громаду угорців, які проживають на території України (близько 170 000), до України ці нововведення будуть застосовані найпізніше” [24, с. 92].

Отже, досвід п'ятого та шостого розширення ЄС, коли до його складу ввійшло 12 країн Центральної та Східної Європи, є відправною точкою для пропозиції, яку зроблять всім іншим країнам (приклад, Західно-Балканські країни). Проблеми, які постали в ході переговорів щодо останнього розширення ЄС, стануть основними під час переговорів з іншими претендентами на вступ. Вірогідно, з боку ЄС спостерігатиметься набагато суворіший моніторинг виконання умов, пов'язаних зі вступом, аніж через будь-яке звуження та обмеження самих умов.

Підготовка до вступу та самі переговори мають бути добре спланованими. Слід добре координувати та щосили контролювати відповідні дії. Тільки шляхом доброї координації країна-заявник може виконати обіцянки, надані до вступу та упродовж переговорів.

Це стало цілком очевидним під час вступу до ЄС Болгарії та Румунії. Обидві країни перебували під пильним наглядом після приєднання до ЄС, що загрожувало зменшенням обсягів допомоги ЄС у разі, якщо вони не проведуть реформ за власними зобов'язаннями, що містилися в Угоді про вступ. Під час переговорів з Хорватією Союз намагався забезпечити запровадження *acquis* ще до початку переговорів шляхом внесення до основних розділів “контрольних показників”. Сьогодні переговори щодо цих розділів не будуть відкриті до тих пір, поки країна, що приєднується, не задовольнить ці вимоги.

Уряд має жорстко координувати політику європейської інтеграції як у процесі підготовки до вступу, так і під час переговорів. Досягнення національної мети потребує значної та постійної підтримки вищих посадових осіб держави та уряду. Якщо станеться будь-яка затримка і хвиля підтримки вступу піде на спад, то це може зруйнувати існуючі пріоритети політики та підготовчі заходи також наразяться на певні труднощі.

Проте рамки переговорів навіть щодо перехідних періодів прийняття *acquis* є досить вузькими. Розбудова стратегії переговорів вимагає визначення

пріоритетів серед запитів на такі заходи. Отже, країна, що приєднується, ще до початку переговорів повинна ретельно обмірковувати вплив прийняття ключових частин *acquis* на її економіку та суспільство. Це зазвичай вимагає використання *технологій оцінки регуляторного впливу* на найважливіші частини *acquis*. Прийняття *acquis* стосовно соціальної політики та політики захисту навколишнього середовища може виявитися занадто коштовною як для приватного, так і для державного секторів [55, с. 54].

	<p>Однією з ключових умов вступу є повне прийняття та впровадження правового доробку Союзу. Переговори щодо вступу є необхідними з огляду на питання часових рамок та умов прийняття <i>acquis</i> країною, що приєднується. За певних, дуже специфічних умов, шляхом переговорів можна отримати часткове звільнення від запровадження <i>acquis</i>, але за всі п'ять розширень ЄС такі випадки можна перелічити на пальцях однієї руки. Однак <i>acquis</i> стане більшим за обсягом з огляду на пристосування до особливих характерних рис країни-заявника; прикладом може бути додавання специфічних сільськогосподарських товарів до переліку захищених регіональних продуктів.</p>
---	--

Ця підготовка до переговорів та самі переговори залучатимуть велику кількість високопрофесійних кадрів з різних урядових органів (і, звичайно ж, з приватного сектора).

Отже, важливою частиною підготовки до переговорів є *підготовка професійних кадрів*, щоб нестача кваліфікованих людських ресурсів не стала перешкодою для ефективної інтеграції.

Вірогідно, що найскладнішими частинами переговорів стануть положення про вільне переміщення капіталу та працівників; правосуддя, свобода та безпека; безпека харчових продуктів; ветеринарія та фітосанітарна політика; захист навколишнього середовища та, можливо, конкурентна політика (державна допомога).

	<p>Отже, вивчення здобутків країн Центральної та Східної Європи у цих галузях важливо і тому, що процеси, які проходять в них, на декілька років випереджають те, що відбувається в Україні. Саме тому, ми маємо гарну нагоду не повторювати чужі помилки та брати на озброєння все найкраще.</p> <p>Як свідчить досвід країн Центральної та Східної Європи, Євросоюз не є закритим клубом для “обраних”, а перетворюється на співтовариство держав, які поділяють демократичні цінності і норми політичної поведінки. Головні причини відсутності прогресу у взаємовідносинах з ЄС переважно знаходяться в країні, яка веде переговори. Найбільш вагомим фактором інтенсифікації процесу вступу є політична воля еліти, яка має бути спрямована на проведення внутрішніх реформ на основі фактичної, а не лише формальної відповідності євростандартам. Необхідно встановити вплив <i>acquis</i> на економіку та суспільство країни, що приєднується, ще до розробки стратегії переговорів.</p> <p>Україні можна порекомендувати тісно співпрацювати з Європейською Комісією, а також з якомога більшою кількістю країн-членів, особливо з тими, що активно підтримують або перешкоджають її вступу. Україна також повинна здійснити чимало перетворень, перш ніж стати асоційованим, а потім повноправним членом</p>
---	--

3.3. НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Розширення Європейського Союзу на десять нових держав-членів експерти оцінюють як позитивне для України. Усунення внутрішніх кордонів та гармонізація правових положень і стандартів між “старими” і “новими” членами ЄС означає вільний рух товарів, послуг, капіталу та осіб. Завдяки приєднанню десяти нових держав-членів до внутрішнього ринку ЄС, українські підприємці отримали безпосередній доступ до одного, великого ринку спільноти, що нараховує приблизно 450 млн потенційних споживачів. Прибутки від спрощення та стандартизації є особливо важливими для малих та середніх підприємств, для яких витрати на постійне пристосування до торговельних процедур є відносно високими. Крім того, після вступу до ЄС у більшості нових країн-членів, відбулася значна редукація митних ставок на більшість товарів. Ця редукація виникає з прийняття ЄС-10 спільного митного тарифу. Розширення Європейського Союзу – шанс для легшого та більш налагодженого входу українських підприємців на ринок ЄС. Українські фірми, що діють в одній з країн Європейського Союзу можуть відкривати свої філії також в інших країнах ЄС.

Водночас високі стандарти захисту інвесторів будуть застосовуватись на території всього розширеного ЄС. Членство країн ЦСЄ в Європейському Союзі дало багато помітних вже сьогодні явищ та тенденцій. У 2004-2005 рр. стало помітним значне зростання динаміки в торгівлі, наприклад, Польщі з Україною (зростання експорту Польщі в Україну на 30 % та українського експорту до Польщі – майже на 40 % у порівнянні з 2003 р.). Це є одним із важливих прикладів позитивного впливу інтеграції Польщі до ЄС на економічні відносини у регіоні. Причини невеликого зростання експорту України до Польщі впродовж 2005 р. (2,6 %) можна шукати в основному у внутрішній політиці України [10, с. 105].

Важливим проектом, що зміцнює перспективи співпраці між Україною та Європейським Союзом, є концепція створення зони вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною.

Водночас існують дещо різні підходи до зазначеної проблематики, запропоновані фахівцями різних дослідницьких центрів.

Результати розробки проблем формування поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС (ЗВТ+) фахівцями *CEPS* оприлюднено в дослідженні “Перспективи поглибленої вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною”, де виокремлюються такі пріоритети:

- розширення принципу свободи руху не лише на товари та послуги, а й на капітал і (безперечно, з тривалим перехідним періодом) робочу силу;
- зменшення нетарифних обмежень у торгівлі товарами через гармонізацію та/або взаємне визнання оцінки відповідності технічним стандартам з ЄС;

• повного відкриття всіх секторів сферою послуг та узгодження правил регулювання внутрішнього ринку з європейськими та міжнародними стандартами;

• посилення зобов'язань з наближення політики щодо конкуренції, корпоративного управління і регулювання внутрішнього ринку до європейської практики, а також окремих елементів охорони довкілля;

• створення умов для супровідних заходів, зокрема для технічної допомоги, інвестицій для розбудови інфраструктури, освіти, підготовки персоналу.

Водночас Нідерландська консультативна група *ECORYS*, яка на замовлення Директорату Європейської Комісії з торгівлі виконує спільно з українським дослідницьким центром CASE Ukraine дослідження “Trade Sustainability Impact Assessment of the Free Trade Area in the framework of the Enhanced Agreement between the EU and Ukraine”, виокремлює серед пріоритетних напрямів реформування такі [56, с. 4]:

- фінансова підтримка;
- незалежність центрального банку;
- контроль за цінами;
- інвестиційні умови;
- приватизація державних компаній (швидший потрібний темп);
- практика державної допомоги;
- практика державної закупівлі і закони для прав власності.

Автори дослідження стверджують, що скорочення адаптаційного періоду було корисним обом учасникам інтеграційного процесу як і модель поглибленої торговельної інтеграції.

Серед першочергових завдань поглибленої ЗВТ автори дослідження визначають [56, с. 5]:

- реформу митного контролю;
- скорочення нетарифних бар'єрів;
- прийняття сільськогосподарських стандартів;
- зняття обмежень на рух капіталу;
- покращення конкурентної політики;
- покращання практики корпоративного управління в Україні.

Також зазначається, що “поглиблення співпраці у сфері промислової інфраструктури (енергетиці, телекомунікаціях та транспорті) може принести великі вигоди для обох сторін. Проте поглиблення інтеграції все ще обмежуватиметься в найближчому майбутньому наявністю трансграничних витрат, зокрема пов'язаних із правилами походження. Головні виклики після забезпечення лібералізації руху товарів – недостатня мобільність капіталу та проблеми міграції робочої сили”.

Які наслідки для української економіки матиме процес поглиблення інтеграції, що запропоновані двома різними групами фахівців?

Встановлення зони вільної торгівлі слід оцінювати як пропозицію наближення України до ЄС, реалізація якої могла б становити також позитивний прореформаторський імпульс у самій Україні. Кроком до позитивних змін можна вважати позицію Єврокомісії щодо надання Україні статусу країни з ринковою економікою для потреб антидемпінгових дій ЄС. Західноєвропейські країни підтримали надання Україні даного статусу, що вносить зміни до положень ЄС щодо викреслення України зі списку так званих “перехідних країн”. Надання Україні статусу країни з ринковою економікою, як і, якщо йдеться про захисну діяльність ЄС і вступ до СОТ, – це не лише політичний жест, а рішення, яке матиме позитивний вплив на інтенсифікацію економічної співпраці, і завдяки збільшенню довіри іноземних інвесторів може призвести до більшого надходження іноземних інвестицій в Україну.

Особливо слід зауважити, що ці завдання є досить амбітними. Деякі із заявлених завдань априорі не можуть бути виконаними лише за один рік і лише органами державної влади. Потрібна консолідація зусиль усіх складових суспільства. Однак, сам факт виокремлення “точкових” завдань на 2005 – 2007 рр. засвідчив серйозність намірів практичної реалізації європейської політики Україною і відходу від декларативності. Спробуємо надати власну оцінку досягнення цих конкретних завдань, базуючись на висновках спеціальної Комісії ЄС.

Розбудова правової держави відноситься до завдань, термін виконання яких виходить далеко за рамки одного року. Найсуттєвіші позитивні зрушення були зроблені самим суспільством, а саме: значний розвиток громадянського суспільства, поява незалежних засобів масової інформації та зняття цензури, підняття рівня правової свідомості громадян. Отримавши під час подій Помаранчевої революції суттєвий поштовх до свого розвитку, сили громадянського суспільства значно консолідувалися протягом 2005-2006 рр.

Разом із тим, успіхи з реформування відповідних галузей державної влади були досить обмеженими. Попри розпочату широку кампанію з адміністративної та територіальної реформ, спрямовану на децентралізацію влади та надання більших повноважень та фінансових ресурсів органам місцевого самоврядування, її реалізацію було відкладено на період після парламентських виборів 2006 р. Судова влада залишається однією з найбільш нереформованих, і зберігає вади радянських часів.

Зміни до Конституції України, прийняті у грудні 2004 р., перетворюють президентську форму правління в Україні на парламентсько-президентську (вищі органи влади та управління), що оцінюється досить позитивно, а на місцевому рівні залишається президентська форма правління (призначення голів обласних та райдержадміністрацій Президентом України), залишає, нажалі, багато питань, оскільки не деконцентрує одноосібні повноваження Президента. Конституційна реформа вступила в силу з 1 січня 2006 р.

Дякуючи загальній зміні суспільно-політичного клімату в країні, діяльність органів державної влади стала більш прозорою, інтенсифікувався діалог влади з неурядовим сектором та бізнесом. Однак діалог не набув поки що системного характеру, допоки не розроблені механізми постійного й обов'язкового спілкування, що притаманне суспільствам із розвинутою демократією. Тому ми можемо констатувати обмежене виконання цього завдання.

Детинізація економіки та подолання корупції. У 2005 р. завершилася епоха тіньової олігархічної системи в країні. Боротьба з корупцією була однією з провідних цілей нової влади. Протягом року було започатковано кілька урядових ініціатив: “Чисті руки” – спрямована на подолання корупції в органах державної влади, “Контрабанді-стоп” – подолання корупції на митниці, Указ Президента від 18 листопада 2005 р. “Про пріоритетні завдання з детинізації економіки та подолання корупції”, що передбачає можливість розробки нового закону, який надав би чітке визначення “корупції”, “конфлікту інтересів”, та обмежив втручання держави у сферу бізнесу, а також ініціатива з впровадження обов'язкового громадського моніторингу корупції в органах державної влади всіх рівнів з офіційною публікацією результатів моніторингу.

Разом із тим, представникам нової команди не вдалося уникнути звинувачень у власній корупційній діяльності. Вересневий корупційний скандал 2005 р., який закінчився відставкою уряду Ю. Тимошенко, а також осіб, звинувачених у корупції та нелегальному лоббі особистих бізнес-інтересів, значно поширив розчарування у суспільстві і показав, що нова команда не є вільною від вад минулої влади Кучми. Крім того, сама поява такого скандалу була неможливою за часів “кругової поруки” під час президентства Кучми. Треба також відзначити, що упродовж цього періоду значно зменшився рівень толерантності самого суспільства до такого “порочного” соціального феномену як корупція. Звичайно, подолання корупції не є справою лише одного року, тому ми констатуємо обмежені результати виконання цього завдання.

Взаємний доступ до ринків України та ЄС. За низкою товарів упродовж 2005 – 2006 рр. ЄС зняв квотування імпорту для українських товарів. Було підписано декілька галузевих угод з суттєвих для України групи товарів. З квітня 2005 р. було розпочато роботу щодо перегляду дослідження економічних передумов укладення Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. Також Україною та ЄС погоджено технічне завдання проведення роботи, досягнуто домовленостей, що незалежні українські та європейські експерти завершать дослідження до кінця грудня 2005 р., а у 2006 р. проведуть офіційну презентацію результатів дослідження.

Лібералізація візового режиму України з ЄС. На початку листопада 2005 р. було проведено перший раунд переговорів з підписання угоди між Україною та ЄС про спрощення візового режиму України з ЄС. На грудневому саміті Україна – ЄС були доведені попередні результати першого раунду переговорів з цієї проблеми. У підході до

України ЄС використовується так званий “привілейований” підхід до спрощення візового режиму, тобто спрощення стосується окремих груп населення, зокрема дипломатів, журналістів, бізнесменів, студентів, науковців та деяких інших категорій, а також полегшення, впорядкування і стандартизації візових процедур для всіх громадян України.

Розвиток трансєвропейських мереж. Упродовж 2005-2006 рр. було започатковано низку ініціатив з цього напрямку. З метою зміцнення статусу України як транзитної держави у транспортних дунайських схемах здійснюються заходи щодо подальшого розвитку потужностей Придунайського морегосподарського комплексу та зокрема ВАТ “Українське Дунайське пароплавство”. Слід підкреслити, що до Національної Програми дій *TACIS* на 2005 р. вперше було включено проект підтримки інтеграції об’єднаної енергетичної системи України до трансєвропейських енергетичних мереж.

Посилення інституційної спроможності з питань європейської інтеграції. На жаль, упродовж цього періоду не було створено ані Комітету, ані Міністерства з питань європейської інтеграції, яке займалося координацією дій всіх міністерств у цій галузі. Створена в уряді Ю. Тимошенко посада віце-прем’єра з питань європейської інтеграції була скасована в новому уряді Ю. Сханурова. Координуючу роль передано до Міністерства закордонних справ України. 16 липня 2008 р. було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України № 649, відповідно до якої у структурі Секретаріату Кабінету Міністрів України утворено *Координаційне бюро європейської та євроатлантичної інтеграції* на базі Управління з питань європейської інтеграції. Основними завданнями Бюро є організаційне, експертно-аналітичне, інформаційне та інші забезпечення діяльності Кабінету Міністрів України. Щоправда, залишаються до кінця не врегульованими питання кадрового забезпечення діяльності Бюро кваліфікованими фахівцями, а також врегулювання розподілу повноважень між ним та іншими органами державної влади, які володіють повноваженнями щодо розробки та впровадження рішень у сфері європейської інтеграції.

Формування проєвропейської більшості в Україні та позитивного міжнародного іміджу за її межами. Позитивна проєвропейська більшість, як вважають фахівці Центру європейських і міжнародних досліджень, в українському суспільстві загалом відсутня. Це пояснюється головним чином відсутністю повної неупередженої інформації про ЄС, особливо в регіонах країни, а також спекулюванням окремими політичними силами темою європейської інтеграції та подачею односторонньої негативної інформації. Деякими недержавними організаціями було започатковано проекти з інформування населення про ЄС. Такі ініціативи підтримуються й органами виконавчої влади. Крім того, органами виконавчої влади разом із недержавними органами було започатковано декілька ініціатив формування інформаційного іміджу України за межами країни. Незважаючи на складнощі з реалізацією поставлених завдань, 2005-2008 рр. можна вважати етапним у відносинах

України та ЄС. Україна відійшла від декларативності своєї європейської політики й концентрації на виконанні конкретних найважливіших для країни завдань.

Відповідь Брюсселя однак не задовольнила Київ, але в даних політичних умовах, що склалися всередині Європейського Союзу, вона була єдино можливою. Нинішню позицію ЄС щодо перспективи членства України якнайкраще передають слова Беніті Ферреро-Вальднер – комісара у справах зовнішніх відносин, яка сказала, що “двері не відчинені, але й не зачинені”, та президента Франції Ніколя Саркозі під час головування цієї країни в Раді ЄС (липень-грудень 2008 р.) і зустрічі Україна – ЄС (вересень 2008 р.), що “угода не відкриває дверей, але й не закриває їх”.

Також серед членів Європейського Союзу існують вагомні розбіжності щодо майбутньої форми стосунків з Україною та можливої перспективи її членства. Найбільш позитивно налаштовані прийняти Україну держави Центрально-Східної Європи, перш за все Польща, Словаччина та Прибалтійські країни.

Прихильну позицію займають також Скандинавські країни й певним чином Великобританія. Противником прийняття України є більшість країн Західної Європи (Франція, Німеччина, Італія), які займають найбільш скептичну позицію щодо подальшого розширення ЄС.

Можливість скористатися позитивними ефектами інтеграції багато в чому визначатиметься рівнем та динамікою розвитку української економіки, її здатністю швидко адаптуватись до змін на міжнародних ринках. Унаслідок розширення Європейського Союзу перед Україною постають два виклики:

- необхідність прискорення економічних, інституційних і структурних реформ у цілому;
- модернізація виробництва та його структури.

Отже, політичні зміни в Україні призвели до того, що ЄС змушений був відповісти на нову європейську політику “помаранчевої України”. На відміну від попереднього періоду, існуюча політика передбачала реальну інтеграцію в європейські структури. Разом із тим зазначимо, що, на нашу думку, ЄС не готовий розпочати серйозні переговори з Україною про її майбутнє членство, та й Україна фактично не готова, щоб вести переговори з Брюсселем щодо свого можливого вступу до ЄС. Виглядає на те, що у стосунках Україна – ЄС протягом кількох найближчих років можна буде спостерігати певну невизначеність та своєрідну паузу. Напевне, єдина реальна стратегія на найближче майбутнє – це політика малих кроків – поступу лише у деяких сферах. Справжні зміни на лінії Київ – Брюссель будуть можливі лише тоді, коли, з одного боку, в Україні розпочнуться серйозні реформи, внаслідок яких відбудеться її справжня європеїзація, а, з іншого, ЄС переможе політичну кризу та визначить, якою організацією хоче бути в майбутньому, і доки мають сягати його кордони. Інтеграція України в ЄС є процесом двостороннім, але палиця, фактично, знаходиться з українського боку.

Висновки до теми

Останнє розширення ЄС поставило питання не лише про визначення географічних меж інтегрованої Європи, а й формування нової європейської регіональної стратегії відносин з країнами, що стали його новими сусідами на Півдні та Сході. Приєднання до ЄС країн балканського регіону та проведення на тривалий час адаптаційних реформ викликає необхідність пошуку якісно нових форматів взаємовідносин між ЄС та новими країнами-сусідами, особливо на Сході. Слід враховувати й те, що нова європейська регіональна стратегія змушує нові країни-сусіди також переглянути свої національні зовнішньополітичні стратегії з урахуванням змін, що відбулися в регіоні та нових перспектив взаємовідносин з ЄС. Не зважаючи на досить чітке визначення сьгодні майбутніх кордонів інтегрованої Європи, нова євроінтеграційна стратегія передбачає збереження відкритого характеру ЄС, остаточно не виключаючи можливість приєднання до Спільноти країн, що сьгодні не зазначені у списку кандидатів, але з часом можуть ними стати.

Однак Україні слід враховувати і те, що консервативний підхід все ж зберігає в ЄС домінуюче становище. Про це свідчить прагнення ЄС продовжувати будівництво відносин з Україною на основі відомої вже стратегії “сусідства”. Водночас консервативний підхід у формуванні східної політики ЄС і, в першу чергу, щодо України стає сьгодні більш гнучким і вимагає додаткових корективів. Притаманна йому російсько-центрична модель Східної Європи поступово втрачає свою актуальність. Усе більш реальним у відносинах з Україною стає сценарій довгострокового вибіркового зближення через підписання угоди про асоціацію з ЄС, який до сьгодні мав більш теоретичний характер. Саме тому його реалізація значною мірою залежить від фактора політичної волі країн ЄС.

Враховуючи досвід європейської інтеграції та формування механізму розширення ЄС, можна з упевненістю стверджувати, що стратегія відносин з країнами-кандидатами завжди будувалася з урахуванням практичних інтересів Європейської Спільноти. Позитивне рішення щодо чергового розширення приймалося лише тоді, коли в цьому була зацікавлена більшість країн – членів ЄС і коли це відповідало комунітарним інтересам. Беручи до уваги цей досвід, Україні при розробленні стратегії відносин з ЄС слід враховувати в першу чергу саме фактор прагматичного інтересу як основної рушійної сили європейської інтеграції.

Питання для самоконтролю

1. Які найважливіші аспекти еволюційної політики Європейського Союзу щодо країн Центральної та Східної Європи Ви можете назвати?
2. Як впливає на роботу європейських інституцій розширення ЄС 2004 р.?
3. У чому полягає сутність взаємовідносин України з центрально-європейськими державами як складової архітектури сучасної Європи?
4. Який вплив на Україну мало розширення ЄС 2004 р.?
5. Які, на Ваш погляд, основні завдання української держави на сучасному євроінтеграційному етапі?
6. Прокоментуйте взаємовідносини України з державами ЦСЄ (Польща, Угорщина, Словаччина) після розширення ЄС.
7. Досвід яких країн членів ЄС може бути використаний Україною в курсі на європейську інтеграцію?
8. Дайте характеристику спільним політикам держав-учасниць ЄС.
9. Наскільки, на Вашу думку, відповідає європейським стандартам договірно-правова база між Україною та ЄС?
10. Дайте характеристику механізмам узгодження інтересів держав-учасниць інтеграційних процесів в рамках Європейського Союзу.
11. Запропонуйте Ваше бачення щодо механізмів взаємодії місцевих державних органів влади, які володіють повноваженнями у сфері європейської інтеграції, з нещодавно утвореним Координаційним бюро європейської та євроатлантичної інтеграції?

ТЕМА 4

ДОВГОСТРОКОВІ СТРАТЕГІЇ СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОСОЮЗОМ

ВСТУП ДО ТЕМИ

Ця тема присвячена питанням використання можливостей нового фінансового інструменту в рамках Європейської політики сусідства – Європейського інструменту сусідства і партнерства. На особливу увагу заслуговують проблеми, пов’язані із підготовкою нової посиленої угоди та основними напрямками та програмами співробітництва між Україною та Європейським Союзом. Не менш важливим для нашої держави є реалізація стратегій підготовки професійних кадрів та інформування громадськості.

Проблема: неналежне стратегічне планування основних напрямків співпраці з ЄС у середньостроковій перспективі.

Мета: проаналізувати існуючі можливості щодо використання Європейського інструменту сусідства і партнерства для реформування економіки України та удосконалення інформаційної та кадрової підтримки процесу європейської інтеграції.

Навчальні цілі:

- на основі аналітичних матеріалів і програмних документів визначити основні напрямки сучасної євроінтеграційної стратегії України;
- оцінити ефективність стратегій державної інформаційної та кадрової політики у сфері європейської інтеграції та визначити напрями їх удосконалення.

Ключові слова і словосполучення: нова посилена угода, інформаційне суспільство, регуляторне середовище, реформування ринкової економіки, стратегічний документ, індикативна програма, транскордонна співпраця, міжрегіональні програми, інформування громадськості, наукове і технологічне співробітництво, професійна підготовка, програма TACIS, освітянські програми ЄС, інвестиційні проекти.

Зміст теми

- 4.1. Новелізація стратегії інтеграції України до Європейського Союзу та інновації ЄПС.
- 4.2. Стратегія щодо ринкового реформування економіки.
- 4.3. Підвищення ефективності державної інформаційної політики та кадрового забезпечення процесу європейської інтеграції.

4.1. НОВЕЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ІННОВАЦІЇ ЄПС

Восени 2006 р. Україна та ЄС розпочали підготовку до переговорів щодо укладання нової угоди, яка мала б замінити УПС після закінчення її дії у березні 2008 р. У документації ЄС ця угода отримала назву “Нова посилена угода” (англ. – *New Enhanced Agreement*), а в українському законодавстві – “Новий базовий договір”.

	<p>Перший раунд переговорів відбувся 5 березня 2007 р. у Брюсселі. Переговори ведуться в рамках чотирьох робочих груп: з питань зовнішньої і безпекової політики – з українського боку переговори веде МЗС; з питань юстиції, свободи та безпеки – Мін’юст; з питань секторального економічного співробітництва, що не охоплюються зоною вільної торгівлі, – Мінекономіки; з питань створення зони вільної торгівлі – Мінекономіки.</p> <p>Остання група почала працювати після завершення формальних процедур вступу України до СОТ – 18 лютого 2008 р., коли в м. Києві під головуванням Президента України В. А. Ющенка та Комісара ЄК з питань торгівлі П. Мендельсона відбулось офіційне відкриття переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.</p>
--	--

За намірами сторін нова угода повинна вивести відносини України та ЄС на *якісно новий рівень*. Насамперед, завдяки створенню *поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі*, яка сприятиме поступовій інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС. Цей формат економічної співпраці отримав скорочену назву “ЗВТ+”. Його невід’ємним елементом є так зване *регуляторне співробітництво*, що передбачає адаптацію українського законодавства до законодавства ЄС у численних галузях.

Зрештою, через наповнення ЗВТ реальним змістом, насамперед шляхом адаптації вітчизняного законодавства, в Україні буде створено регуляторне середовище за *європейським взірцем*.

	<p>Додаткову інформацію про перебіг переговорів між Україною та ЄС щодо нової посиленої угоди можна знайти на сайті проекту “Європейський простір: портал проєвропейського громадянського суспільства України”: http://eu.prostir.ua/themes/ua-eu.html.</p>
--	--

Разом з тим, ЄС є найбільшим донором для України. Європейська Спільнота надала фінансову допомогу в розмірі понад 2,5 млрд євро впродовж 1991 – 2006 рр. Серед них: допомога в рамках програми ТАСІС (включаючи національний, регіональний, транскордонний компоненти та сферу ядерної безпеки), макрофінансова допомога, підтримка у рамках

тематичних бюджетних ліній, таких, як Європейська ініціатива з демократії і прав людини та гуманітарна допомога, надана Службою гуманітарної допомоги ЄС.

Відповідно до *Стратегічного документу* (СД) 2002 – 2006 рр., допомога була зосереджена на *трьох пріоритетних сферах* [24, с. 135]:

- підтримка інституційної, правової й адміністративної реформи;
- підтримка приватного сектора і допомога економічному розвитку;
- підтримка у вирішенні соціальних наслідків перехідного періоду.

Протягом перших чотирьох років дії СД (2002 – 2005) 43 % доступних ресурсів було надано для розвитку першої сфери, 28 % – для другої і 13 % – для третьої. Останні 16 % надавались “програмам малих проектів”, включаючи допомогу громадським організаціям (Програма з партнерства в інституційному розвитку), митну справу, статистику та програми *TEMPUS*.

Однак подальше розширення ЄС спонукало, як вже наголошувалося, до опрацювання ЄПС, основним інструментом якої на національному рівні є Плани дій, прийняті та погоджені Європейським Союзом і національними урядами.

Для України у 2005 р. був прийнятий План дій Україна – ЄС (2005 – 2007 рр.), дію якого продовжено до 2009 р.

До 2007 р. допомога Європейського Союзу країнам ЄПС надавалася в межах різних географічних програм, включаючи TACIS, MEDA, PHARE та ін. З 1 січня 2007 р. уся допомога надається в рамках нового фінансового інструменту ЄС для країн, що охоплюються ЄПС, – Європейського інструменту сусідства і партнерства.

Узагальнення пріоритетів, що містяться в цих документах, надає можливість визначити інтереси ЄС щодо України:

- стабілізація ситуації в Україні через структурні реформи, макроекономічну стабільність і лібералізацію торгівлі;
- поглиблення взаємин до поступової економічної інтеграції і поглиблення політичної співпраці;
- реформа в пріоритетних сферах, до яких ЄС відносить енергетику, транспорт, навколишнє середовище, безпеку та внутрішні справи.

Поряд із цим, важливим джерелом заохочення цих зрушень є допомога Спільноти, що надається відповідно до міжнародних угод і міжнародних конвенцій, сторонами яких є Спільнота, держави-члени та партнерські країни, а також з урахуванням загальних принципів міжнародного права.

Починаючи з 2007 р., допомога ЄС здійснюється за допомогою нового набору інструментів. Постановою Європейського Парламенту і Ради від 24 жовтня 2006 р. № 1638/2006 встановлено загальні положення щодо Європейського інструменту сусідства і партнерства (ЄІСП) і створено новий фінансовий інструмент для “надання допомоги Спільноти з метою розвитку зони процвітання та добросусідства” за участю ЄІСП

– основи надання допомоги в рамках нового фінансового інструменту ЄС та партнерських країн (Азербайджан, Алжир, Білорусь, Вірменія, Грузія, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Марокко, Молдова, Палестинська влада Західного Берега і Сектора Газа, Російська Федерація, Сирія, Туніс, Україна) [54].

Допомога Спільноти використовується для підтримки заходів у межах таких сфер співпраці, як сприяння політичному діалогу та реформам, законодавче та регуляторне наближення, сприяння верховенству права та якісному управлінню, сталому розвитку, охороні довкілля, соціальна політика, захист прав людини й основних свобод та ін.

У той час, як Європейський інструмент сусідства і партнерства, включаючи його *національні, транснаціональні/регіональні, транскордонні та тематичні складові*, буде новим кардинальним засобом забезпечення допомоги державам регіону ЄПС, певні заходи, особливо у сфері недопущення конфліктів і кризового управління та їх вирішення, можуть підтримуватися відповідно до майбутнього *Інструменту зі стабільності*. Крім цього, ядерна безпека буде забезпечуватися *Інструментом з ядерної безпеки*.

Допомога, що надається, згідно з *національними пакетами* ЄСП, зосереджується на стратегічних пріоритетах, де вона є найбільш ефективною на національному рівні. Деталі кожної програми, особливі для окремої країни, містяться у відповідних Стратегічних документах по країнах та Національних індикативних програмах.

Для України *Стратегічний документ* розроблений на період 2007 – 2013 рр. Допомога ЄС Україні впродовж цього періоду матиме на меті підтримку впровадження реформ на підставі політичних завдань, визначених Угодою про партнерство і співробітництво між ЄС і Україною (1998) та Планом дій Україна-ЄС (2005) [46].

У Стратегічному документі визначені *стратегічні завдання співпраці ЄС з Україною*.

- взаємовигідна співпраця, яка сприяє переходу України до зрілої демократії та ринкової економіки;
- імплементація Європейської політики сусідства та Плану дій Україна-ЄС;
- гарантування безпеки;
- завдання щодо політики розвитку (зниження рівня бідності, впровадження якісного управління, повага до основних прав і свобод людини).

Пріоритетні сфери допомоги ЄС визначено відповідно до Плану дій Україна – ЄС і містять:

• політичний діалог і реформування (зміцнення демократії, верховенства права, якісного управління, забезпечення основних прав і свобод людини, боротьба із злочинністю і корупцією, розвиток громадянського суспільства, співпраця у зовнішній політиці і політиці безпеки);

- економічну і соціальну реформу та розвиток (ефективне функціонування ринкової економіки, покращення інвестиційного клімату, соціальна реформа, наближення до соціальних стандартів ЄС, зниження рівня бідності, покращення ситуації із зайнятістю, зменшення регіонального дисбалансу);

- торгівля, ринкові та регуляторні реформи (розвиток ринкових і регуляторних реформ, удосконалення митного законодавства і процедур, законодавства про установи і компанії, політика захисту споживача, розвиток законодавчої адміністративної структури для діяльності малих і середніх підприємств, прав інтелектуальної і промислової власності, державної закупівлі і статистики);

- співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки (міграція і надання притулку, управління кордонами, організована злочинність і тероризм, судочинство і верховенство права, боротьба з відмиванням грошей);

- транспорт, енергетика, інформаційне суспільство і навколишнє середовище (виконання Меморандуму про взаєморозуміння щодо співпраці у галузі енергетики, підвищення енергоефективності, відновлювані джерела енергії, зміна клімату, зростання ефективності, безпеки та надійності транспортування, виконання багатосторонніх екологічних угод, покращення якості води, управління відходами, попередження промислових ризиків, охорона природи, використання нових технологій інформаційного суспільства);

- міжлюдські контакти (вдосконалення системи освіти, участь у програмах обміну, співпраця у сфері культури, підтримка наукового і технологічного співробітництва).

Національна індикативна програма на 2007 – 2010 рр. детально визначає спрямованість дій, згідно з національним пакетом нового ЄСП, містить керівні принципи щодо планування та визначення проєктів шляхом встановлення обмеженої кількості пріоритетних сфер, їх цілей та очікуваних результатів.

Згідно з Національною індикативною програмою на 2007 – 2010 рр., індикативне фінансування для України складає 494 млн євро. Ці кошти допомоги, наданої згідно з національним пакетом, буде витрачено на три пріоритетні сфери [53].

Пріоритетна сфера діяльності 1. Підтримка демократичного розвитку та належного врядування – 148,2 млн євро (30 %):

- реформа державного управління та фінансового менеджменту;
- верховенство права та судова реформа;
- права людини, розвиток ГС та місцевого самоврядування;
- освіта, наука та прямі людські контакти та обміни.

Пріоритетна сфера діяльності 2. Підтримка регуляторної реформи та посилення адміністративної спроможності – 148,2 млн євро (30 %):

- заохочення двосторонньої торгівлі, покращення інвестиційного клімату та посилення реформ у соціальному секторі;
- регуляторні аспекти окремих секторів.

Пріоритетна сфера діяльності 3. Підтримка інфраструктури – 197,6 млн євро (40 %):

- енергетика (не атомна);
- транспорт;
- навколишнє середовище;
- перетин кордону.

	Для кожного з підпріоритетів Національна індикативна програма визначає довгостроковий вплив, особливі цілі, очікувані результати, показники виконання (на рівні довгострокового впливу та рівні особливих цілей).
---	---

Першою угодою, підписаною з боку Української сторони в рамках імплементації Європейського інструменту сусідства та партнерства, яка передбачає надання прямої бюджетної підтримки Україні, є підтримка впровадження Енергетичної стратегії України.

	Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 р. № 1234-р, Міністр економіки України, Національний координатор з питань допомоги Європейського Союзу Богдан Данилишин 19 вересня 2008 р. від імені Уряду України підписав Угоду про фінансування програми зовнішньої допомоги ЄС “Підтримка впровадження Енергетичної стратегії України”. Загальний бюджет програми становить 87 млн євро, з яких пряма бюджетна підтримка – 82 млн євро, технічна допомога, спрямована на впровадження бюджетної підтримки, – 5 млн євро.
---	--

Програми ЄС з *регіональної співпраці* доповнюють надання допомоги на національному рівні, вирішуючи питання регіонального характеру і сприяючи співробітництву для вирішення питань спільного інтересу.

Європейський Союз вважає співпрацю з партнерами з регіону, а також між самими партнерськими країнами, важливою політичною ціллю. Регіональний підхід сприяє підвищенню довіри між партнерськими країнами, таким чином, слугуючи підвищенню безпеки, стабільності і процвітання.

Деякі питання, наприклад розбудова транснаціональних транспортних коридорів, боротьба з забрудненням моря чи тероризмом, безперечно мають транскордонний характер і можуть бути вирішені лише при співпраці на регіональному рівні.

Регіональні стратегічні документи й індикативні програми визначають пріоритети та розмір фінансування. Вони розроблені окремо для Східного регіону, Південного регіону, а також для міжрегіональної співпраці в рамках ЄІСП.

	Пріоритетні сфери для регіональної співпраці зараз визначені у Стратегічному документі для Східного регіону ЄІСП на 2007 – 2013 рр., прийнятому Європейською Комісією у березні 2007 р. На період 2007 – 2010 рр. було визначено фінансування в розмірі 223 млн євро. Регіональний стратегічний документ для Східного регіону ЄІСП охоплює 7 країн Східної Європи та Південного Кавказу, а саме: Україну, Білорусь, Молдову, Вірменію, Азербайджан, Грузію та Росію.
---	--

Головними регіональними стратегічними цілями ЄС є впровадження ЄПС та угоди щодо Чотирьох спільних просторів із Росією та сприяння співпраці у регіоні. Крім цих стратегічних цілей, ЄС має й особливі галузеві цілі в регіоні, а саме: сталий розвиток і охорона навколишнього середовища, забезпечення диверсифікації та безпеки постачання енергії до ЄС, розвиток транспортних зв'язків між розширеним ЄС і сусідніми країнами[50].

	<p>Згідно із Східною Регіональною індикативною програмою ЄІСП на 2007 – 2010 рр. допомога буде надаватися для 5 стратегічних категорій [49]:</p> <ul style="list-style-type: none"> • мережі, зокрема транспортні та енергетичні; • навколишнє середовище і лісове господарство; • управління кордонами та міграційна політика, боротьба з міжнародною злочинністю, митниця; • міжлюдські контакти, інформування й підтримка; • протипіхотні міни, вибухові залишки війни, стрілецька зброя та легка зброя.
---	--

Допомога ЄС у сфері мереж буде зосереджена на підтримці транспортної й енергетичної галузей, згідно з політикою, погодженою Міністерськими конференціями з питань транспорту й енергетики ЄС-Чорне море-Каспійський басейн 2004 р. та відповідними експертними робочими групами. У транспортній сфері це також включає допомогу для приєднання транспортних мереж ЄС до головних осей Транс'європейських мереж, наближення до стандартів і законодавства ЄС у транспортній сфері, ефективну імплементацію міжнародних угод у транспортній сфері. В енергетичній сфері допомога Каспійському процесові буде надаватися одночасно з допомогою у реформуванні енергетичної галузі, в тому числі у законодавчому та регуляторному наближенні до *acquis* ЄС у сфері енергетики, сприянні розвитку та вдосконаленню необхідної інфраструктури, поступовій інтеграції енергоринків регіону в енергетичні ринки ЄС.

Регіональна допомога ЄС з питань довкілля буде зосереджуватися на багатосторонніх екологічних угодах, управлінні водними ресурсами й охороні природи, в тому числі й лісів. В управлінні водними ресурсами ключовими питаннями залишаються якість і постачання води, а також водовідведення. Вони будуть вирішуватися в межах співробітництва щодо регіональних морів та в рамках Водної ініціативи ЄС. У сфері охорони природи підтримка надаватиметься збереженню біологічного різноманіття та вирішенню проблеми погіршення земель, а також сфері лісового господарства через Процес застосування лісового права та управління (*FLEG*). Передбачається підтримка у сфері зміни клімату та промислового забруднення. Допомога буде надаватися у сфері розвитку громадянського суспільства, інформації, оцінки й моніторингу.

Допомога для категорії “управління кордонами та міграційна політика, боротьба з міжнародною злочинністю, митниця” зосереджуватиметься на підтримці ініціатив регіонального управління і

міграції. Особлива увага буде зосереджена на заходах, спрямованих на боротьбу з незаконною торгівлею. У митній сфері допомога надаватиметься для вдосконалення міжнародних погоджених норм і стандартів, з метою гарантування безпеки міжнародної торговельної системи постачання та для заохочення співпраці між митними адміністраціями, зокрема на кордонах.

Крім співпраці між урядами, важливим є заохочення співробітництва між *громадянським суспільством* у регіоні та між *партнерськими країнами* та ЄС. Допомога у цій сфері забезпечить підтримку співпраці в регіоні та суб-регіонах.

Допомога у сфері *протипіхотних мін*, вибухових залишків війни, стрілецької та легкої зброї буде продовженням Стратегій дій ЄС щодо мін, але може, у разі потреби, містити діяльність, спрямовану на знищення вибухових залишків війни та незаконне поширення й наявність стрілецької зброї та боєприпасів, одночасно із заборонаю розповсюдження зброї масового знищення та її засобів доставки.

Більша частина допомоги для регіону надається через національні та регіональні програми, які охоплюються ЄІСП. Тим не менше, *міжрегіональні програми* були створені для підтримки Східного та Південного регіонів ЄІСП. Такі програми є необхідними, оскільки деякі види фінансування діяльності можуть бути ефективнішими та гнучкішими на міжрегіональному рівні.

Метою міжрегіональної програми є зміцнення діалогу та співпраці між ЄС і її східними й південними сусідами.

Програма є особливо корисною для невеликої діяльності, при якій необхідна швидкість і гнучкість, діяльності, що впроваджується міжнародними організаціями, для нових програм регіону, якщо важко передбачити потреби чи розподілити фінансування між країнами.

Європейська Комісія виділила 260,8 млн євро для міжрегіональної програми на 2007 – 2010 рр., а це близько 65,2 млн євро щороку.

Міжрегіональна програма спрямована на такі *пріоритети*:

- сприяння реформі;
- сприяння вищій освіті;
- сприяння міжрегіональному діалогу.

У сфері сприяння реформам міжрегіональна програма використовує два інструменти – *TAIEX* та *Sigma*.

TAIEX чи технічна допомога й обмін інформацією – інструмент Генерального директорату з розширення Європейської Комісії. *TAIEX* допомагає країнам у процесі наближення, застосування та реалізації законодавства ЄС.

Головні завдання *TAIEX*:

- надання короткотермінової технічної допомоги і порад щодо впровадження законодавства ЄС в національне законодавство країн-бенефіціарів і щодо відповідного управління, імплементації та впровадження такого законодавства;

- технічне навчання і попередня допомога партнерам і зацікавленим особам країн-бенефіціарів;
- інформаційне посередництво, що передбачає збір інформації та її доступність;
- надання інструментів баз даних для спрощення і моніторингу прогресу в наблизенні та визначення потреб технічної допомоги.

Бенефіціарами допомоги *TAIEX* є як державні, так і приватні органи, які відіграють у країнах-бенефіціарах важливу роль у впровадженні, імплементації та реалізації законодавства ЄС. Головні цільові групи:

- державні службовці, що працюють у державних органах на національному та субнаціональному рівнях, та місцеві органи влади;
- судові та правозастосувальні органи;
- члени парламентів та державні службовці, які працюють у парламентах та законодавчих радах;
- професійні та комерційні асоціації, які представляють соціальних партнерів, а також представники торгових палат і асоціацій роботодавців;
- перекладачі, редактори законодавчих текстів.

Україна, поряд з іншими партнерськими країнами, є країною-бенефіціаром *TAIEX*.

TAIEX не надає прямої підтримки окремим громадянам чи індивідуальним компаніям.

Sigma – спільна ініціатива Європейського Союзу та Організації з економічного співробітництва і розвитку (*OECP*), що, в основному, фінансується ЄС.

У 1992 р. *OECP* та Програма Phare Європейської Комісії започаткували ініціативу Phare для підтримки п'яти Центрально- та Східноєвропейських держав у проведенні ними реформи державного управління. З того часу *Sigma* розширила свою підтримку на інші країни. Діяльність *Sigma* в Україні фінансується в межах окремих грантів від Швеції (*SIDA*) та Великобританії (*DFID*).

Підтримка *Sigma* містить оцінку прогресу реформ і визначення пріоритетів; оцінку процесу створення інституцій та правових рамок; схему полегшення отримання допомоги від ЄС та інших донорів, допомогу в розробці проектів та впровадженні планів дій.

Прикладами міжрегіональної програми також можуть бути програма *TEMPUS* та нова освітня програма.

TEMPUS (Транс'європейська схема партнерства і мобільності для університетських навчань) – одна із програм Європейської Спільноти, розроблена для надання допомоги соціальним і економічним перетворенням у партнерських країнах. Вона сприяє розвитку системи вищої освіти шляхом максимально збалансованого співробітництва із партнерами з країн ЄС.

Програма *TEMPUS* сприяє міжлюдським контактам, міжнародній і регіональній співпраці, створенню мережі особистих та професійних контактів між академічними спільнотами ЄС і партнерських країн.

Транскордонне співробітництво (ТКС) на зовнішніх кордонах ЄС є ключовим пріоритетом як для Європейської політики сусідства, так і для Стратегічного партнерства ЄС з Росією. Прийняття Інструменту європейського сусідства і партнерства (ЄІСП) значно збільшило обсяг транскордонного співробітництва і кількісно, і якісно.

На цій основі загальне фінансування, доступне для програм ТКС ЄІСП на 2007 – 2010 рр., складає 583,28 млн євро, з яких 274,92 млн євро – ЄІСП, а 308,36 млн – ЄФРР. На період 2011 – 2013 рр. передбачено ще 535,15 млн євро (252,23 млн – ЄІСП, 282,93 млн – ЄФРР), що підлягає середньостроковому перегляду цієї стратегії та прийняття Індикативної програми на 2011 – 2013 рр. [48].

Цілі діяльності з ТКС, стратегія реагування, основні питання, які мають бути вирішені, місце ТКС у контексті інших важливих програм і політик, індивідуальні програми ТКС, індикативні фінансові асигнування для кожної програми, очікувана результати, показники й можливі ризики визначаються Стратегічним документом та Індикативною програмою транскордонного співробітництва.

Допомога Спільноти для транскордонного співробітництва ЄІСП впроваджується через спільні операційні програми.

Кожна спільна операційна програма повинна описувати цілі, пріоритети та заходи. Зокрема, кожна спільна операційна програма включає перелік прийнятних територіальних одиниць, можливі суміжні регіони, де можуть відбуватись проекти, що фінансуються цією програмою; встановлює правила участі в програмах суміжних регіонів; пріоритети і заходи; склад Спільного моніторингового комітету та інші питання імплементації кожної конкретної програми.

	<p>Транскордонне співробітництво має на меті [48]:</p> <ul style="list-style-type: none">• сприяти економічному та соціальному розвитку в регіонах по обидва боки спільних кордонів;• вирішити спільні проблеми у таких сферах, як навколишнє середовище, охорона здоров'я, запобігання та боротьба з організованою злочинністю;• збільшити ефективність та безпеку кордонів;• сприяти транскордонній “міжлюдській” співпраці на місцевому рівні.
--	--

Дві основні категорії програм будуть запроваджені, відповідно до ТКС ЄІСП-програми, що охоплюють спільні сухопутні кордони чи короткі морські перетини, та програми, які охоплюють морські басейни.

Залучаючи учасників у географічних районах прикордонних регіонів, програми ТКС ЄІСП, зважаючи на свою локальність, будуть доповнювати діяльність відповідних національних, регіональних і міжрегіональних програм співпраці, які фінансуються, згідно з ЄІСП. Узгодженість між

ТКС і цими програмами та цілями, що визначають політику ЄПС (або Стратегічне партнерство ЄС – Росія), буде забезпечуватись як у процесі схвалення окремих програм, так і під час поточного моніторингу.

Окремі програми повинні розроблятися місцевими партнерами, беручи до уваги потребу узгодженості та взаємодоповнення з пріоритетами ЄСП чи іншими національними пріоритетами.

	<p>Упродовж 2007-2010 рр. буде профінансовано дев'ять сухопутних прикордонних програм, три програми морських перетинів та три програми морських басейнів [48].</p> <p>Програми сухопутних кордонів: Коларктична програма – Фінляндія/Росія, Карельська програма – Фінляндія/Росія, Південно-східна – Фінляндія/Росія, Естонія/Латвія/Росія, Латвія/Литва/Білорусь, Литва/Польща/Росія, Польща/Білорусь/Україна, Угорщина/Словаччина/Румунія/Україна, Румунія/Молдова/Україна.</p> <p>Програми морських перетинів: Іспанія/Марокко, Атлантична програма ТКС, Італія/Туніс.</p> <p>Програми морських басейнів: регіон Балтійського моря, Чорне море, Середземне море.</p>
---	---

Програми сухопутних кордонів і морських перетинів можуть включати діяльність у чотирьох напрямках:

– сприяння сталому економічному і соціальному розвитку у прикордонних областях: визначення і підготовка спільних концепцій розвитку та планування; підтримка місцевого і регіонального розвитку, сприяння транскордонній торгівлі, інвестиціям, туризму, співробітництву у транспортній, енергетичній сфері та сфері зв'язку, сприяння розвитку бізнесу, покращення транскордонних ринків праці, створення адміністративних можливостей і підтримка адміністративних реформ, покращення обміну інформацією стосовно освітніх і навчальних систем та ін.;

– спільна робота щодо вирішення спільних проблем у таких сферах, як навколишнє середовище, охорона здоров'я, попередження та боротьба із організованою злочинністю: охорона навколишнього середовища, транскордонного екологічного забруднення і ризиків, створення заходів щодо готовності до надзвичайних ситуацій, вдосконалення управління природними ресурсами, розвиток охорони здоров'я та соціальний розвиток, посилення співпраці з організованою злочинністю, контроль над нелегальною міграцією та незаконною торгівлею людьми та ін.;

– гарантування ефективних та безпечних кордонів: покращення дій і процедур в управлінні кордоном, узгодження процедур і планування дій на прикордонних і митних пунктах, забезпечення дієвого та безпечного ветеринарного і фітосанітарного контролю, покращення інфраструктури та обладнання на прикордонних пунктах тощо;

– сприяння місцевій транскордонній “міжлюдській” діяльності: підтримка посилення співпраці між місцевою та регіональною владою, НУО та ін. у сферах місцевої влади та управління, громадянського суспільства, освіти та молоді, культурної спадщини, ЗМІ.

У цілому програми морських басейнів можуть підтримувати більшість цілей, поданих вище для програм сухопутних кордонів і морських перетинів. Враховуючи особливий географічний характер цих програм морських басейнів, а також участь у них великої кількості держав, існує низка особливих видів діяльності, які необхідно взяти до уваги.

Крім цілей ТКС, визначених у програмах сухопутних кордонів і морських перетинів, низка питань можуть мати певне значення для програм морських басейнів:

- розвиток і посилення платформ для широкого співробітництва морських басейнів і тематичних мереж, які б служили інструментами для обміну та реалізації відповідних рішень спільних проблем у економічній, соціальній, освітній, екологічній, культурній сферах і сфері управління;
- підтримка, при потребі, ширшого планування на рівні морських басейнів у таких сферах, як транспорт, енергетика, зв'язок, навколишнє середовище, морська безпека, попередження ризиків, боротьба з нелегальною міграцією, в тому числі відповідні пілотні проекти та підтримка діяльності, за необхідності;
- підтримка процесів і створення багатосторонніх контактів між НУО, громадськими об'єднаннями в ЄС і в партнерських країнах у таких сферах, як управління, права людини, демократизація, ЗМІ та рівні можливості.

Україна є залученою до трьох програм сухопутних кордонів, а саме Польща-Білорусь-Україна, Угорщина/Словаччина/Румунія/Україна, Румунія/Молдова/України, та однієї програми морських басейнів – програми Чорного моря. Для кожної з програм приймається спільна операційна програма (СОП). СОП визначає пріоритети і заходи програми, спільні структури, відповідальні за реалізацію програми, процедури подачі заявок та їх відбір, прийнятні території та ін.

На сьогодні існують лише проекти програм, які після обговорень в країнах-учасницях програм очікують на остаточне затвердження Європейською Комісією.

Програми, прийняті в межах ТКС ЄІСП, будуть переглядатись у середньостроковій перспективі, зазвичай у 2009 р. Результати таких переглядів можуть призвести до уточнень Індикативної програми ТКС ЄІСП на 2011 – 2013 рр. Середньостроковий перегляд враховуватиме будь-які зміни у пріоритетах співробітництва, соціально-економічному розвитку, результатах, отриманих від імплементації, процесу моніторингу та оцінки, потреби в коригуванні сум фінансування та перерозподілі наявних ресурсів між різними програмами. Перегляд може відбутися і швидше, якщо це необхідно для вирішення особливих питань, які впливають на імплементацію програми.

Окрім надання допомоги на регіональному та субрегіональному рівні, Європейська Комісія має програми допомоги, які носять глобальний характер і є *тематичними* за своїм характером. Вони допомагають ефективніше розподіляти ресурси, а також боротися зі спільними глобальними проблемами у низці питань.

Комісія розробила нову програму, щоб заохотити представників громадських організацій і органи місцевої влади до активнішої участі в питаннях розвитку. Програма надає недержавним організаціям і місцевій владі більшу роль у вирішенні питань подолання бідності та сприяння сталому розвитку в їх країнах. Діяльність повинна зміцнювати зв'язки між органами місцевої влади та НУО в Європі та країнах, що розвиваються. За допомогою, у межах цієї програми, можуть звертатися як учасники з ЄС, так і представники партнерських країн.

	<p>Допомога Європейського Союзу надається для таких тематичних програм [52; 54]:</p> <ul style="list-style-type: none"> • підтримка громадянського суспільства і місцевої влади; • демократія і права людини; • виборча підтримка; • навколишнє середовище і природні ресурси; • Продовольча безпека; • гендерні питання та рівність; • питання охорони здоров'я; • міграція та притулок.
---	---

Починаючи з 2007 р., Європейська ініціатива з демократії і прав людини буде замінена іншим інструментом – Інструментом демократії та прав людини. Він забезпечуватиме підтримку свободи висловлювань і зібрань, захист захисників прав людини; підтримуватиме заходи, спрямовані проти тортур; захист прав людини, запобігатиме конфліктам і сприятиме демократичним реформам; удосконаленню міжнародних рамок прав людини; спостереженню за проведенням виборів. Метою інструменту є також зміцнення ролі громадянського суспільства у сприянні правам людини, плюралізму і демократичній участі та представництву.

Комісія надає підтримку країнам, що розвиваються, для проведення вільних і чесних виборів на місцевому, регіональному та національному рівні. Місія спостерігачів за виборами ЄС може оцінити проведення виборів та увесь виборчий процес. Вона також може дати рекомендації щодо заходів для покращення виборчого процесу в країні.

Екологічні питання є важливим компонентом сталого розвитку. Новим засобом, який прийшов на зміну старим постановам про навколишнє середовище та ліси, є *Інструмент співпраці з розвитку (Development Cooperation Instrument)*, запроваджений з 1 січня 2007 р. [52].

У рамках EuropeAid запроваджено тематичну програму “Екологія та управління природними ресурсами включно з енергією” (*ENRTP*). Ця чотирирічна стратегія має справу з екологічними викликами, що позначаються на житті бідних верств населення: ключові швидко зникаючі екосистеми, зміни клімату, не належне глобальне екологічне врядування та безпека енергоносіїв.

EuropeAid створив нову ініціативу, яка допомагатиме в покращенні продовольчої безпеки в країнах, що розвиваються. Тематична програма “Продовольча безпека” використовуватиметься, тоді коли існуючі

географічні програми не можуть належним чином вирішити проблему. Тематична програма допомагає країнам, які мають тимчасові чи довгострокові продовольчі проблеми, пов'язані з бідністю.

Жінки складають приблизно половину населення планети, але вони, порівняно з чоловіками, є відносно маргіналізовані. Тому питання гендерної рівності – важливий компонент діяльності EuropeAid.

Комісія має програму під назвою “Добре здоров'я для всіх”, яка вирішує питання нестачі професіоналів у сфері охорони здоров'я в країнах, що розвиваються. Програма покращить доступ до охорони здоров'я і вирішуватиме проблеми, пов'язані із хворобами, викликаними бідністю, зокрема ВІЛ/СНІД, малярія, туберкульоз.

Нова тематична програма, присвячена міграції та притулку, має на меті допомогти третім країнам у їх зусиллях щодо контролю за потоками міграції.

Як наголошувалося раніше певні заходи, особливо у сфері недопущення конфліктів і кризового управління та їх вирішення, можуть підтримуватися, відповідно до майбутнього *Інструменту зі стабільності*. Головною метою Інструменту стабільності є забезпечення ефективної, вчасної, гнучкої й інтегрованої реакції на виникнення критичних ситуацій, криз і триваючої політичної нестабільності. Окрім нещодавнього прогресу в деяких сферах, наприклад Придністровський конфлікт, кілька “заморожених конфліктів” продовжують існувати в Східному регіоні ЄСП. Майбутня підтримка зусиль для вирішення таких конфліктів буде забезпечуватися, відповідно до Інструменту стабільності. Однаково важливими для України є питання впливу, завданого протипіхотними мінами чи іншими вибуховими пристроями цивільному населенню. Заходи щодо цього можуть, при потребі, передбачатись Інструментом зі стабільності чи національними і регіональними пакетами ЄСП. Очікується, що майбутній внесок в Український науково-технологічний центр також буде надаватися в рамках Інструменту зі стабільності [52; 54].

Після 2006 р. допомога ЄС у сфері ядерної безпеки здійснюється, згідно з новим відповідним інструментом – *Інструмент з ядерної безпеки*. Очікується, що підтримка надаватиметься для вдосконалення безпеки на атомних станціях, для атомних регуляторів, управління в надзвичайних ситуаціях і проєктів відновлення Чорнобиля.

Отже, значущість розвитку демократичних політичних інститутів та громадянського суспільства, як і необхідність прямої залежності надання допомоги ЄС від результатів демократизації, вимагає пошуку нової моделі співпраці з розширеним Євросоюзом. Така модель повинна передбачати як відповідні внутрішні заходи, так і стрічні кроки з боку ЄС. Її реалізації може сприяти низка механізмів, пропонованих Україні Європейською політикою сусідства, а також підписання нової посиленої угоди.

4.2. СТРАТЕГІЯ ЩОДО РИНКОВОГО РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Усебічний розвиток економічного співробітництва з Європейським Союзом, еволюція якого відбувається поступально від менш до більш інтегративно виражених форм, відповідає стратегічним інтересам формування відкритої економіки України. Це неодноразово було проголошено в офіційних документах та у стратегіях формування геоekonomічної моделі України, а також було закріплено міжнародними документами, угодами та робочими протоколами, які уклалися між нашою державою та партнерами по Євросоюзу [24, с. 179–188].

Важливою умовою інтеграції України в європейський економічний простір, динамічного зростання її національної економіки, ринкового реформування є всебічний розвиток партнерства з Євросоюзом, використання потенціалу цього партнерства з метою покращання умов економічного життя в країні.

Відносини України з ЄС офіційно і цілком обґрунтовано проголошувалися зовнішньоекономічним пріоритетом України. Можна відзначити й те, що і Європейський Союз у низці своїх офіційних документів, а також у двосторонніх угодах з Україною визнавав нашу державу важливим суб'єктом міжнародних економічних відносин та своїм стратегічним партнером.

Багатобічне співробітництво з ЄС у сфері торгівлі, інвестицій, валютно-фінансових відносин вповні відповідає сучасним геоekonomічним пріоритетам України, але й постає важливим чинником процесів трансформації в країні, розвитку експортного потенціалу та структурної оптимізації національного господарства.

Міжнародний досвід багатьох країн, зокрема держав Центральної та Східної Європи, свідчить, що ті з них, які спромоглися ефективно розв'язати задачі геоekonomічного змісту, найбільш успішно розв'язують завдання економічного розвитку та ринкової реформи, таким чином теоретичне обґрунтування критеріїв оптимізації міжнародного, регіонального економічного співробітництва за участю України може відіграти важливу стабілізаційну роль, постати прискорювачем росту [24, с. 188–194].

Процеси інтеграції України до системи світогосподарських відносин є, врешті-решт, націленими на досягнення такого рівня розвитку національного господарства держави, який би був адекватний макрота мікроекономічним параметрам країн зі сталою ринковою економікою. Причому, мова не йде про досягнення абсолютної тотожності параметрів економічного розвитку та інститутів підприємницької діяльності, що було б на сьогодні малореальним. У цьому сенсі треба аналізувати можливості досягнення лише такого ступеня адекватності, який дозволив би вести мову про реалізацію конкретних інтеграційних проєктів, здійснення тих або інших інтеграційних заходів, розв'язання конкретних проблем, які об'єктивно виникають у ході процесів ринкової трансформації.

Саме це і визначає об'єктивний зв'язок між трансформаційними процесами в Україні та тенденціями глобалізації та регіоналізації в сучасному світі. Реструктуризація економіки України виступає, таким чином, необхідною умовою залучення країни, окремих її економічних суб'єктів до міжнародних зв'язків та досягнення відповідних цілей в зовнішньополітичній та зовнішньоекономічних сферах. Подібне ставлення питання актуалізує необхідність здійснення практичних кроків, згідно комплексного підходу як на рівні національної економіки, так і на рівні міжнародного економічного співробітництва.

Але доводиться констатувати, що розвиток внутрішньоекономічних реформ та кон'юнктурної ситуації, очевидна загальмованість при проведенні економічних заходів, спрямованих на стабілізацію економічної ситуації, самим безпосереднім чином позначаються на можливостях здійснення інтеграційних процесів, які спрямовані на певне (регіональне або глобальне) інтеграційне угруповання. Україна є не єдиною державою, яка на початковому етапі своєї незалежності використовувала неефективні методи макроекономічного регулювання та навіть неадекватну парадигму реформ. Як справедливо відзначають численні фахівці з інших країн, "дійсна економічна політика загалом сприйняла логіку філософії монетаризму, а також структурну концепцію економічної стабілізації, яка не могла мати результатом та реально забезпечити реальний економічний ріст та розвиток" [45, с. 199–200].

Найбільш ілюстративною в цьому відношенні є динаміка основних макроекономічних показників держави. Такі показники, поки що, на жаль, не дозволяють відносити Україну до числа країн, що успішно реформують економіку. Як наголошує провідний фахівець Гарвардського інституту міжнародного розвитку Д. Снелбекер, "вважається, що Україна більше не має економіки перехідного періоду і вже завершила процес переходу до нового типу економіки. На жаль, цей тип не та ринкова економіка, на яку сподівалися". І, як підкреслює цей самий автор стосовно періоду становлення економіки України, то "порівняно із соціалізмом центрального планування нинішній тип економіки можна назвати "олігархічним соціалізмом" [36, с. 3–4].

Реструктуризація економіки України в системі трансформаційних процесів сучасного світу передбачає необхідність підпорядкованості внутрішньої економічної ситуації меті інтеграційних процесів. Причому, складність внутрішньої економічної ситуації накладає відбиток на процес практичної реалізації мети такої інтеграції. Україна входить до переліку країн, які підписали Угоду про партнерство та співробітництво (УПС) з ЄС. В УПС, яка є комплексним документом, викладено основні принципи двосторонніх відносин (в широкому соціально-економічному розумінні), а саме:

- необхідність розвитку стабільних інститутів гарантування демократії, верховенства права, прав людини та захисту національних меншин;
- наявність функціонуючої ринкової економіки, здатність протистояти тиску конкуренції та ринкових сил у межах Союзу та виконувати зобов'язання, покладені на країн-членів ЄС [24, с. 181–182].

Враховуючи загальну проблематику інтеграції України у світове співтовариство та значущість в цьому контексті передусім європейського вектора (що було закріплено в низці офіційних документів та заяв), логічним було б нагадати основні цілі УПС.

	<p>Основні цілі Угоди, у відповідності до матеріалів самого документа, наступні:</p> <ul style="list-style-type: none">• розвивати тісні політичні стосунки шляхом постійного діалогу з політичних питань;• сприяти торгівлі та інвестиціям і гармонійним економічним стосункам;• забезпечити основу для взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, науково-технічного та культурного співробітництва;• підтримати Україну в її зусиллях зміцнювати демократію та повністю завершити перехід до ринкової економіки [41, с. 3].
---	--

Виходячи з вимог означеного нормативного документа, можна визначити необхідні економічні умови щодо процесу інтеграції України до ЄС. Тому, необхідно зосередити увагу на забезпеченні відповідних до європейських сприятливих умов для розвитку підприємництва та інвестиційного клімату, прозорих принципів роботи та доступу до цих інститутів що, у свою чергу, спричинить поступовий, безперервний, стабільний розвиток, а отже, постане потреба в узгоджених та обґрунтованих правилах і директивах. Відтак виникає питання щодо належної координації між розробкою стратегічного курсу країни та його виконанням.

Взагалі, країни Євросоюзу, хоча й є лідерами за обсягами інвестицій в економіку України, в абсолютних обсягах вклали не так і багато коштів. Інвестиції в Україну до 2004 р. виглядали мізерними в порівнянні з відповідними здобутками більш успішних країн регіону, передусім Польщі, Угорщини, Чехії [33, с. 61].

	<p>Основною умовою для розвитку підприємництва та сприятливого інвестиційного клімату є досягнення стабільності на макроекономічному рівні та наявність виваженої монетарної політики. Крім цього, необхідно забезпечити зрілу, сформовану мікроекономічну систему підприємництва і торгівлі.</p>
--	---

Це означає необхідність прийняття і виконання законів, які дозволяють підприємству і торгівлі існувати та розвиватися в стабільних умовах. Усе це вимагає належного розвитку та ефективності банківської системи, дієвості Цивільного кодексу, системи корпоративного права, земельного права та законодавства щодо власності. Не слід вважати, що закони, які існують тільки на папері, допоможуть виправити теперішній стан речей. Країна має бути спроможною ці закони виконувати. Це впливає з положень Угоди про партнерство і співробітництво з ЄС.

Важливим є чітке розмежування ролі та адміністративних повноважень державних й урядових інститутів. Крім того, має значення забезпечення однопорядковості режимів регулювання, маючи на увазі роботу відповідних європейських структур. Важливість розв'язання цього завдання диктується тим, що від належного стратегічного координування

діяльності всіх інститутів залежить довіра ділових кіл, інвесторів та населення в цілому до цих інститутів, які повинні чітко дотримуватися встановленого курсу держави – курсу на інтеграцію до ЄС.

Наведені підходи повинні сприяти досягненню стану адекватності макроекономічного розвитку України з європейськими країнами з ринковою економікою. При цьому, саме в завданнях щодо досягнення такої адекватності, а також у підвищенні зрілості ринкової економіки України знаходяться резерви для подальшого руху не лише в ЄС, а й інтеграції до світогосподарських відносин взагалі.

Крім наведеного вище, важливим є забезпечення загальних функціональних умов існування та саморегулювання ринкової економіки, що є притаманними економікам країн ЄС. Існування та перспективи розвитку сталої ринкової економіки в межах Євросоюзу визначається, як підкреслюється в науковій літературі, на основі забезпечення таких умов [27, с. 66]:

- рівновага між попитом та пропозицією встановлюється внаслідок вільної взаємодії ринкових сил; ціни та торгівля лібералізовані,
- відсутність суттєвих бар'єрів, які обмежують вступ у ринок (створення нових фірм) та вихід з нього (банкрутство),
- створена юридична система, яка включає регулювання прав власності; реалізація законів та контрактних зобов'язань може бути забезпечена в примусовому порядку,
- досягнута макроекономічна стабільність, складником якої є забезпечення стабільності цін, державних фінансів та балансу зовнішніх розрахунків,
- наявність широкого консенсусу щодо ключових складників та цілей економічної політики,
- достатній рівень розвитку фінансового сектору, здатного перетворювати заощадження в інвестиції у виробництво.

Країни, що прагнуть інтегруватися до ЄС, повинні бути спроможними до конкуренції з економічними суб'єктами країн Союзу. Спроможність конкурувати та витримати тиск ринкових сил на внутрішньому ринку Європейського Союзу забезпечується параметрами, які можна віднести до таких груп:

- наявність функціонуючої ринкової економіки, яка характеризується рівнем стабільності, достатньої для того, щоб економічні агенти приймали рішення у стабільному та передбачуваному середовищі,
- достатня кількість за прийнятними цінами фізичного та людського капіталу, включаючи інфраструктуру (постачання енергії, телекомунікації, транспорт тощо), можливості освіти, науки та перспективи їх розвитку,
- ступінь впливу держави та діючого законодавства на конкурентно-спроможність засобами торговельної політики, шляхом проведення відповідної політики в галузі конкуренції та надання державної допомоги, сприяння середнім та малим підприємствам тощо,
- рівень та динаміка торговельної інтеграції країни з Союзом до вступу (обсяги та структура торгівлі з країнами-членами Союзу),
- питома вага малих фірм (оскільки малі фірми скоріше за все отримують позитивні здобутки від поліпшення доступу до ринку, а великі фірми меншою мірою схильні адаптуватися до нових умов) [2, с. 66].

Безумовно, реальний стан української економіки дає підстави для невтішних висновків щодо можливостей реалізації інтеграційних заходів із ЄС протягом найближчого історичного періоду. Можна погодитися із думкою фахівців про те, що “наша країна може посісти належне місце в Європі та світі лише за умови опанування науково-технічної моделі економічного розвитку, підвалини якої мають бути закладені вже на старті політики економічного зростання” [22, с. 159].

Можливо натомість казати про заходи, які мають на меті створення передумов для такої інтеграції, і в цьому відношенні актуальні питання формування національної гео економічної моделі пов’язані з практичними завданнями економічного зростання та оптимізації виробництва. Це – підтримка внутрішнього приватного виробника, рішуче впровадження енергозберігаючих технологій, розвиток конкурентного середовища та експортної орієнтації виробництва у поєднанні з розвитком транспортної інфраструктури, інноваційних технологій та ємності внутрішнього ринку, а також віднаходження ресурсів (людських та фінансових) підтримки такої стратегії. Саме за таких умов Україні вдалося б вийти на гідні міжнародні позиції та забезпечити створення нової динамічної економіки.

У більш широкому сенсі, реструктуризація економіки України в системі трансформаційних процесів сучасного світу пов’язана із зламом не лише самої системи, що існувала на теренах колишніх соціалістичних країн, а й структурних наслідків такого існування.

Як вважають автори однієї з перших фундаментальних робіт “Макроекономіка: європейський контекст” М. Бурда та Ч. Виплош, трансформація державно-планової економіки в ринкову економіку – вкрай важливе завдання, оскільки “траєкторія довгострокового збалансованого зростання в Східній Європі, можливо, наближається до тієї, що має місце в економіці західноєвропейських країн. Проте цей перехід болісний і випробовує терпіння людей та їхніх лідерів” [3, с. 639].

Стосовно загальної оцінки макроекономічних перетворень, що здійснювались в Україні, то справедливою є думка, що вітчизняній економіці “властива слабка і непослідовна інституціоналізація ринкових відносин і нерозвиненість у якісному відношенні ринкової інфраструктури, що стримує позитивну адаптацію підприємств до умов конкуренції” [34, с. 20].

Але саме така практична адаптація може вважатися вирішальною умовою підвищення зрілості національної економіки та можливостей приведення її у відповідність до вимог Євросоюзу.

Визначення національних гео економічних пріоритетів є одним з головних чинників ринкової трансформації України в контексті глобалізації світогосподарських відносин. При цьому, вся сукупність процесів ринкової трансформації, охоплює не лише економічні, а багато інших параметрів національного та міжнародного рівнів. Існує більш прив’язана до конкретики відкритої економіки держави позиція, яка характеризує можливість визначення гео економічних напрямків національного розвитку: “Україні нагально необхідно визначити реальний економічний (а не лише політичний або ідеологічний) потенціал здійснення міжнародних інтеграційних заходів за різними альтернативними сценаріями” [34, с. 49].

За останні роки істотно змінилися географічні координати зовнішньоторговельного курсу України. Причини цьому були об'єктивними, а також такими, що зумовлювались погіршенням клімату торгівлі України з Росією. Частково це було пов'язано із створенням в Росії альтернативних українських підприємств важкої металургії, переорієнтацією цієї сусідньої держави на західні ринки. Все це спричинилося до значного падіння обсягів вітчизняного експорту до РФ (більше, ніж вдвічі). Приблизно аналогічна ситуація склалася у взаєминах з Білоруссю, адже на режимі відносин з цим північним сусідом позначилося погіршення умов торгівлі через створення союзу Росія-Білорусь та перехід останньої на більш жорсткі регламентуючі норми РФ.

Проблеми європейської інтеграції України у контексті взаємовідносин з РФ мають деяке політичне нашарування. Мова йде про гасла типу спільної інтеграції до ЄС разом з сусідньою державою. При тому, досить важко орієнтуватися на реальну інтеграцію, коли один із двох стратегічних партнерів не прагне стати членом ЄС.

За даними національної акціонерної компанії “Нафтогаз України” через Україну в Західну і Центральну Європу щорічно прокачується біля 120 млрд м³ газу, а також 54 млн т нафти і нафтопродуктів: з них близько 10,2 млн т – на одеський термінал, близько 26,4 млн т – на новоросійський, а 17,4 млн т нафти перекачується на нафтопереробні заводи у Східній Європі [41, с. 68–69]. Україна сьогодні є важливим партнером Європейського Союзу як один із головних транзитерів нафти та газу на західний ринок. Розширення ЄС і приєднання до нього країн Центральної Європи посприяло зростанню ролі України як транзитної держави і відкрило нові перспективи для українсько-європейської співпраці.

Сьогодні ЄС імпортує близько 40 % газу, потрібного для внутрішнього споживання. Зважаючи на те, що європейські структури прагнуть бути мінімально залежними від зовнішніх чинників чи партнерів, відстоюючи політику диверсифікації, таку цифру можна назвати значною. Більше того, згідно з прогнозами, з часом самостійність ЄС в енергетичній сфері не збільшиться – до 2020 р. залежність від імпорту газу країн ЄС сягне 67 % [41, с. 67].

Російська Федерація відіграє значну роль у газовій політиці ЄС. Практично 90% газу, що надходить до ЄС з Росії, транспортується через територію України.

Нагадаємо, що з України транспортування газу відбувається за такими схемами:

- Україна – Словаччина (зі Словаччини, в одному напрямку – до Чехії та Німеччини, в іншому – до Австрії, Хорватії, Словенії та Італії);
- Україна – Угорщина (в основному для власного споживання);
- Україна – Польща (в основному для власного споживання, однак Польща є транспортером російського газу).

Таким чином, Україна є сьогодні найбільшим постачальником російських газових послуг для європейських споживачів. У той же час

Європейський Союз донедавна сприймав її тільки через призму співпраці з Російською Федерацією, оскільки транспортує газ лише з цієї країни.

У зв'язку з цим на особливу увагу заслуговує позиція Польщі. Поляки мають думку про те, що чим загальнішими є формулювання Спільної стратегії, тим проблемнішим може бути її втілення, оскільки кожен матиме на увазі щось своє, відповідне власним національним інтересам. Крім того, Варшава переконана в необхідності забезпечення безпеки постачань, коли йдеться, про джерела постачання за межами ЄС. Наразі, на 25% європейський ринок газу забезпечується Росією, але впевненість у Росії як у серйозному партнерові була підважена через скорочення постачань газу в січні (через україно-російські тертя з приводу ціни на газ та вартості транзиту), наголошує Варшава.

Аби оминати таке потенційне джерело нестабільності, польський президент Лех Качинський запропонував створення енергетичного НАТО. На його думку, німецькі пропозиції щодо формування такої структури на засадах роботи ОБСЄ (з включенням Росії) є нежиттєздатними. Польське керівництво нагадує про те, як у 2004 р. Росія відключила Білорусь від постачання газу через відсутність домовленості про ціну на транзит. Відтак Польща наполягає на тому, що у випадку технічних та політичних загроз енергопостачанню сторони (країни ЄС) мають брати за взірць статтю 5 договору НАТО і допомагати одне одному. Такий Альянс був би відкритим для всіх членів НАТО або ЄС. Звісно, така позиція Польщі має під собою підґрунтя і могла б бути використана як один із шляхів забезпечення енергетичної безпеки ЄС. Проте на рівні євробюрократів з Брюсселю такий крок здається аж надто радикальним. Відтак, наразі Євросоюз намагається віднайти такі способи захисту від викликів енергетичній безпеці, які водночас будуть надійними та не посварять Брюссель з Москвою.

За розрахунками вітчизняних фахівців, розширення Європейського Союзу виведе його на перше місце – як ринок збуту українських товарів і на друге місце – як джерело українського імпорту. Це означає, що динаміка економічних процесів у ЄС досить помітно впливатиме на економічний стан України – з огляду на високий рівень відкритості її економіки. Велика міра впливу вимагатиме нових підходів до вироблення та реалізації економічної політики, з урахуванням тенденцій розвитку світогосподарських зв'язків у цілому та економічної кон'юнктури в Європі зокрема. Водночас країни СНД (насамперед Росія) ще протягом тривалого часу утримуватимуть перше місце в українському імпорті. Отже, зовнішню торгівлю України характеризуватиме тенденція зростання присутності на ринку ЄС, тоді як в імпорті у коротко – та навіть середньостроковій перспективі (доки не проведені заходи з радикальної зміни економічної структури та зменшення енергоємності виробництва) залишатиметься домінування країн СНД, і насамперед – Росії [32, с. 35–36].

Подальша гео економічна орієнтація України повинна ґрунтуватися на врахуванні реальних зовнішньоекономічних можливостей держави. Лібералізація зовнішньої торгівлі, починаючи з 1994 р., забезпечила

Україні передумови для нарощування експорту товарів і послуг. Проте треба враховувати дві важливі обставини.

По-перше, зростання експорту відбувалося на фоні зниження внутрішнього споживання і реального ВВП. Іншими словами, експортний потенціал поступово втрачає внутрішню економічну опору.

По-друге, вже з 1997 р. спостерігалось зменшення вартісних обсягів експорту, що було тривожним сигналом кризи виробництва. Дійсно, можна констатувати нестабільність самої матеріальної бази експорту і той факт, що як економіка України в цілому, так і окремі її галузі розвиваються згідно інколи погано детермінованих динамічних показників (зокрема йдеться про згадане падіння виробництва), унеможлиблює поступальність процесу нарощування експорту [17].

Отже, перспективи розвитку України як держави з транзитивною економікою об'єктивно пов'язана з подальшою лібералізацією її міжнародної торгівлі. Проте політика держави в цій сфері поки що є непослідовною. З точки зору зарубіжних партнерів, особливо значущими є порушення Україною низки базових вимог, які висуваються в ході міжнародної торгівлі.

Серед основних таких порушень є недотримання Україною умов УПС. У цьому контексті треба згадати передусім протекціонізм у галузі автомобілебудування, характер процедури реєстрації та експертизи фармацевтичних виробів, обмеження на експорт металобрухту, експортні мита на насіння соняшника та шкіру великої рогатої худоби, податкові пільги для підприємств, які беруть участь в економічному експерименті в гірничо-металургійному комплексі, недостатній захист інтелектуальної власності (передусім йдеться про широкий випуск неліцензійних компакт-дисків, відеокасет та ін.) [32, с. 42–43].

Проблематика участі України в європейських інтеграційних процесах, як і взагалі здатність уряду наслідувати тим або іншим геоекономічним пріоритетам, а також приєднання держави до системи ГАТТ/СОТ є щільно взаємно пов'язаними. І значною мірою гальмування руху України у напрямку ЄС безпосередньо впливає із невідповідності економічних, і передусім зовнішньоторговельних умов, які склалися в нашій державі, критеріям СОТ.

Дійсно, період 2000 – кінець 2004 рр. постав періодом розчарувань щодо очікувань на входження України до СОТ, адже і замість запровадження нових, етапних транзитивних моделей та розширення економічних реформ, насамперед стосовно зовнішньоекономічної лібералізації, український уряд все більше почав надавати перевагу заходам регулятивно-обмежувального та протекціоністського характеру, мотивуючи це необхідністю захисту вітчизняного виробника. Немає заперечень щодо важливості такого завдання, але за умов, коли означений захист підміняє собою реформи та діяльність по створенню ефективного конкурентного середовища, такий підхід не можна назвати обґрунтованим.

Отримання переваг від вступу до СОТ залежить великою мірою від здатності керівництва України створити чітку програму реформ економічної системи та дотримання її принципів. Такий курс видається на сьогодні в певній мірі складним, головним чином, через можливість політичних протиріч, до яких призвели приховані корпоративні інтереси. Безумовно, в Україні існують сили, які зацікавлені у збереженні поточного економічного стану в державі. Рівною мірою це стосується і проблем інтеграції до ЄС. Однак, якщо вже на першому етапі реформи були б результативними, то й весь процес реформування та інституційного зміцнення міг зумовити цілу низку позитивних економічних наслідків та стимулювати бажання і можливості уряду продовжити процес реформування.

Членство у СОТ надає Україні певних переваг, таких як статус нації найбільшого сприяння та відповідний режим відносин з іншими членами СОТ, а також доступ до механізмів СОТ у вирішенні торговельних суперечок, зокрема і з блоком країн ЄС.

У прагненні відповідати вимогам СОТ, ЄС та МВФ, Україна вже здійснила завчасну лібералізацію низки важливих сфер регулювання зовнішньої торгівлі, втім слабкість внутрішнього попиту в Україні обмежує подальші заходи в цьому напрямі. При цьому слід враховувати, що подальша лібералізація сфери міжнародного співробітництва в Україні вимагатиме реструктуризації економіки за іншими принципами, а саме принципом порівняльної переваги, згідно якого формуються моделі національної коопераційної спеціалізації.

Економіка країни вимушена доводити своє право на існування як системної цілісності національного масштабу в надзвичайно складних умовах. Адже необхідно не просто опанувати західні ринки і передусім ринки країн ЄС, але й використовувати валютну виручку для оплати російських енергоносіїв. І якщо Україна далека від того, щоб забезпечувати собі необхідне позитивне сальдо в торгівлі саме з країнами ЄС та Заходу взагалі, то агреговане сальдо по торгівлі з країнами, які не входять до блоку СНД, є для нас виражено позитивним.

Протягом останніх чотирьох років сформувалася стабільна група основних торгових партнерів України, що споживають понад 50 % її експорту – це Росія, Китай, Туреччина, Німеччина, Італія, США, Білорусь і Польща. Хоча країни ЄС, зокрема Німеччина та Італія зміцнюють своє положення в цьому відношенні, лідерами залишаються Росія і Китай: обсяги імпорту українських товарів ними в 1999 – 2003 рр. становили 2,4 млрд дол. і 730 млн дол. відповідно. Незначне (на 582 млн дол.) збільшення експорту в країни ЄС і в США лише частково компенсувало падіння експорту в Росію (на 3,2 млрд дол.).

Таким чином, за роки незалежності сталася значна географічна диверсифікація українського експорту, і загалом це чинник позитивний. Однак скорочення експорту в країни СНД (насамперед до Росії) не вдалося компенсувати нарощуванням експорту до Євросоюзу та до інших ринків, які доводиться опанувати сьогодні.

Треба погодитись з думкою про те, що співробітництво України з ЄС ускладнюється наявністю “жорсткого” зовнішнього фактора, яким виступає Росія. На жаль, переважна більшість європейських економічних структур розглядає Україну в контексті Росії (про це ми згадували вище, коли розглядали проблеми енергетичної співпраці). Навіть маючи справу з Україною, вони постійно орієнтуються на потенційну реакцію Росії, не зважаючи на те, що Росія офіційно не визнала вступ до ЄС своїм стратегічним завданням. Такий стан речей не може не викликати негативної реакції тих кіл, котрі зорієнтовані на послідовну стратегію інтеграції України в ЄС. Дійсно, стан економік деяких країн-сьогоднішніх нових членів ЄС не був і не є кращим, ніж український, тому природно складається враження, що ЄС застосовує систему подвійних стандартів, проти впровадження яких сам ЄС завжди заперечував. У цьому контексті, потрібно визнати, що у ЄС існує безліч стереотипів стосовно України.

Таким чином, при визначенні національних геоekonomічних пріоритетів України необхідно мати на увазі низку чинників економічного змісту. Перше, що потрібно мати на увазі – Україна зацікавлена у поступовій інтеграції в ЄС. Ані фінансових, ані інших ресурсів чи технологій Україна не може сподіватись отримати зі Сходу. Для подолання технологічного відставання та підвищення конкурентоспроможності українській економіці необхідні сучасні енергозберігаючі технології, іноземні кредити та прямі інвестиції. По-друге, розвиток різноманітних механізмів інтеграції до ЄС має прискорити реформування та наближення українського законодавства до вимог ЄС. По-третє, і що найважливіше, розширення ЄС та НАТО на Схід фактично не залишає Україні вибору стосовно її стратегічних орієнтирів. В економічному плані, на захід від України майбутнє визначає, головним чином, процес європейської інтеграції [32, с. 61–62].

Зараз важко визначити Україну складовою інтеграційних процесів у найближчій перспективі, тому, практично, на весь трансформаційний етап країна залишається за межами цих процесів. Щодо оцінки суб'єктивних факторів інтеграції, то слід відзначити, що навіть враховуючи наведені труднощі сприйняття України Європейським Союзом, цей фактор, усе ж таки, є другорядним. Головним негативним чинником щодо стосунків ЄС – Україна є саме ставлення України стосовно європейського інтеграційного процесу та неспроможність прийняти дієву програму реформ та послідовно втілити її. В Україні ЄС часто розглядається лише з політичної точки зору; одночасно його економічний механізм обміну товарів, послуг, руху капіталів та робочої сили недооцінюється і не враховується.

Однак, ЄС поступово набуває форм не лише політичної структури, але й дедалі більш скоординованої та взаємозалежної економічної організації, про що свідчить зустріч керівників держав і урядів Євросоюзу з нагоди 50-річчя підписання Римських угод про створення Європейської економічної спільноти (24-25 березня 2007 р., Берлін).

Учасники саміту прийняли декларацію, в якій визначено перспективи розвитку ЄС в умовах нових глобальних викликів і розширення Євросоюзу

до 27 держав. У спільній заяві, що скріпили підписами канцлер Німеччини Ангела Меркель, голова Європейської Комісії Жозе Мануел Баррозу і голова Європейського Парламенту Ханс-Герт Петтерінг, ставиться завдання поставити Євросоюз до 2009 р. на “оновлену спільну основу”.

Таким чином, берлінська декларація дає в такий спосіб “елегантно” зрозуміти, протягом 2009 р. лідери ЄС сподіваються досягти взаєморозуміння по проблемах вибору курсу подальшого розвитку ЄС.

Немає сумнівів, що роль і місце України в означених процесах досить специфічні. Україна, поки що, не має можливостей для термінової інтеграції до європейських структур, і тому не може розглядатися як повноправний учасник означеного процесу. Тому Україна може, скоріше, спостерігати за розгортанням подій та спробувати використовувати нові геоекономічні можливості в своїх національних інтересах. З іншого боку, геоекономічні інтереси України потребують ретельного врахування всіх можливостей подальшого розвитку ситуації. У будь-якому випадку національні інтереси України повинні враховувати і зміни розстановки сил у світі.

Можливим, хоча і дещо гіпотетичним, є потенційне врахування протиріч між центрами протистояння (Європа та США) для досягнення економічних цілей України. У цьому контексті треба враховувати і можливості геоекономічної орієнтації України на співробітництво з країнами єдиної Європи та співробітництво України з США. Однією з головних складових цієї картини є дотримання режиму непротиріччя між співробітництвом з європейськими країнами та США.

Інтернаціоналізація виробничих процесів відбувається у двох формах: інтеграції, тобто зближенні, взаємоприсотуванні національних господарств і транснаціоналізації, тобто створенні міжнаціональних виробничих комплексів. У свою чергу, інтеграція означає взаємопроникнення окремих національних господарств, узгодження дій урядів у розробці економічної політики, яка відповідала б інтересам усіх країн, які приймають участь у інтеграційних процесах, а також по відношенню до третіх країн. Інтеграція забезпечується концентрацією й переплетінням капіталів. Вона є наслідком високого рівня інтернаціоналізації господарського життя. Інтернаціональні процеси носять регіональний характер, отримують форму об'єднань, що направлені на досягнення спільних економічних цілей.

Розвиток економічних орієнтирів України повинен бути налаштований на підвищення можливостей національної економіки для сприйняття новітніх тенденцій розвитку світогосподарської сфери. Національна економіка, як складова частина світового господарства, використовує практично всі його атрибути. Проблема полягає в тому, що ці атрибути розвиваються більш повільно, а в багатьох випадках знаходяться лише на початковій стадії свого розвитку. Це відноситься до новітніх форм товару, формуванню адекватних йому організаційно-економічних структур, процесу виробничої та територіально-виробничої інтеграції, розвитку спільного підприємництва, новітнім методам дослідження ринків, питанням ціноутворення тощо.

Не зважаючи на повільні темпи процесу та, на перший погляд, нереальність кінцевої мети, інтеграція в ЄС є вірним шляхом. Зважаючи на сьогоднішній баланс сил та різноманітність інтересів в країні, за відсутності таких пошуків інтеграції було б надзвичайно складно (якщо взагалі можливо) досягти успіху реформ в Україні та національної консолідації. Україні необхідно зробити низку кроків для досягнення адекватності самого ринкового середовища країнам Європи. Крім цього, необхідним є використання реальних переваг економічної інтеграції, як процесу зближення і поступового об'єднання національних економічних систем.

	<p>Процес європейської інтеграції та географічного розширення виявився спроможним внутрішньо консолідувати країни, які бажають стати членами єдиної Європи, та сприяв зменшенню та ліквідації історичних суперечностей між сусідніми країнами. Так само перспектива членства в ЄС для України має стати додатковим вагомим стимулом та мотивуючим фактором проведення внутрішніх реформ, цивілізованого врегулювання внутрішніх та зовнішніх конфліктів чи неузгодженостей. Не викликає сумнівів, що від інтеграції України в ЄС виграють не тільки ці дві сторони, а й інші європейські країни, які не є членами ЄС.</p>
	<p>Не дивлячись на складну сучасну внутрішньополітичну ситуацію в Україні, євроінтеграція займає і буде займати провідну позицію у зовнішній політиці країни. Загалом на теперішній час склалися сприятливі передумови для поглиблення рівня співробітництва України з Євросоюзом, досягнуто значного прогресу у напрямі реалізації Плану дій в рамках Європейської політики сусідства – Україна у грудні 2005 р. отримала статус країни з ринковою економікою, підписано Угоду про співпрацю у створенні цивільної Глобальної навігаційної супутникової системи, підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо співпраці в енергетичній сфері та заслухано два спільних звіти про хід його реалізації, у 2008 р. набули чинності угоди про спрощення візового режиму та реадмісію, було прийнято спільну заяву від 23 березня 2009 р. за результатами Спільної міжнародної конференції ЄС – Україна щодо модернізації газотранспортної системи України</p>

Сьогодні керівництво Української держави робить все можливе, щоб довести, що:

- від партнерського співробітництва України з ЄС є обопільна користь, у першу чергу Україні як прогнозованого, надійного та стратегічного партнера Євросоюзу;
- Україна готова до вирішення чутливих для Європейського Союзу питань, насамперед, гарантування енергетичної безпеки, боротьби з нелегальною міграцією та організованою злочинністю;
- для українського суспільства велику роль відіграє консолідуюча роль євроінтеграційного курсу України, який, на відміну від євроатлантичного, широко підтримується провідними політичними та громадськими організаціями, а також більшістю населення України.

І на останнє. На сьогодні головним є підписання нової посиленої Угоди ЄС з Україною на сприятливих для України умовах, забезпечення зони вільної торгівлі та прийняття найбільш збалансованих домовленостей.

4.3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Перший досвід проведення інформаційної кампанії з питань європейської інтеграції було отримано під час реалізації Державної програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2004 – 2007 рр., затвердженої Указом Президента України від 13 грудня 2003 р. № 1433.

	Відповідно до Державної програми, переважна більшість заходів була спрямована на більш повну обізнаність населення України в питаннях ЄС (історія та перспективи розвитку, основні напрями діяльності, законодавство, функціонування інституцій та розподіл владних повноважень між ними тощо), роз'яснення переваг для українського суспільства реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції, забезпечення широкої суспільної підтримки європейського вибору України і втілення євроінтеграційного курсу, інформування громадськості про реалізацію євроінтеграційної політики і пріоритетних завдань у цій сфері.
---	--

Практика реалізації засвідчила декларативний підхід до проведення інформаційно-просвітницької роботи.

У 2004-2005 рр. у Державному бюджеті не передбачалися кошти на зазначену Програму, тому поставлені в ній завдання виконувались не в повному обсязі. Також в окремих випадках спостерігалася відсутність належної координації роботи центральних та місцевих органів виконавчої влади, що в поєднанні з невідповідним фінансуванням створило недостатньо ефективні умови для проведення інформаційно-роз'яснювальної кампанії в регіонах.

Засоби масової інформації також не проявляли значної активності у висвітленні євроінтеграційного курсу, інтеграційна тематика у багатьох з них, здебільшого, обмежується хронікою подій у відносинах Україна – ЄС за відсутності достатньої кількості аналітичних публікацій. Питання європейської інтеграції України висвітлювалися державним сектором телебачення і радіомовлення в телерадіоінформаційному просторі України, частка якого становить лише 4 %, а решта недержавні телерадіокомпанії.

До того ж, у ЗМІ увага акцентується не стільки на вигідності для України співробітництва з ЄС, проблемах досягнення державою Копенгагенських критеріїв, скільки на відсутності “сигналів” з боку ЄС і, взагалі, безперспективності зусиль, оскільки “Європа нас не хоче”.

Державна програма інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2004 – 2007 рр. орієнтувала на створення в регіонах інформаційних центрів з питань європейської інтеграції, переважно при обласних бібліотеках (про районний рівень поки мова не йде).

Спостерігалася також відсутність належної координації роботи центральних та місцевих органів виконавчої влади, що в поєднанні з невідповідним фінансуванням створило недостатньо ефективні умови для проведення інформаційно-роз'яснювальної кампанії в регіонах.

Підвищенню ефективності інформаційної кампанії сприяла постанова Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2006 р. № 425 “Про порядок використання у 2006 році коштів, передбачених у державному бюджеті для виконання заходів з питань європейської і євроатлантичної інтеграції в інформаційній сфері”. На ці потреби у 2006 та 2007 рр. з Державного бюджету було витрачено понад 10 млн грн, проте ефективність їх використання залишає бажати кращого.

	Протягом 2006 р. та першого півріччя 2007 р. за рахунок бюджетних коштів було проведено міжнародний медіафорум “Україна на інформаційній карті світу” (доступний лише дипломатам та журналістам), медіатури для ознайомлення вітчизняних та іноземних його учасників з інвестиційно-привабливими підприємствами Дніпропетровської, Донецької, Львівської та Одеської областей, соціологічні дослідження, моніторинг інтерактивних голосувань, Інтернет-опитувань з метою виявлення поінформованості населення щодо вступу України до ЄС.
---	--

Унаслідок цього, попри гострі дискусії щодо перспектив європейської інтеграції, більшість громадян не мали достатньої інформації про Європейський Союз. Понад 60 % громадян України не вважають себе достатньо обізнаними стосовно Євросоюзу, з тим, щоб вирішити питання вступу нашої країни до цієї організації [10, с. 135].

Ці недоліки було усунуто в Державній цільовій програмі інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008 – 2011 рр., що була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2008 р. № 594.

	Метою Програми визначається подальше підвищення рівня поінформованості громадськості з питань європейської інтеграції України для створення стабільної проєвропейської більшості в українському суспільстві.
---	--

Попередньо розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 липня 2007 р. № 569-р. було прийнято Концепцію Державної цільової програми в кращих традиціях підготовки аналітичного документу, що визначає засади політики у цій сфері. У Концепції підкреслюється, що європейська інтеграція є визначальним чинником як зовнішньої, так і внутрішньої політики держави, зміцнює безпеку та позитивно впливає на відносини України з іншими державами. Реалізація курсу на інтеграцію до ЄС забезпечує гарантії верховенства права, дотримання прав людини, розвиток в Україні громадянського суспільства і демократії, побудову соціально орієнтованої ринкової економіки.

У Програмі розглядаються три можливі варіанти розв'язання проблеми *інформування громадськості з питань європейської інтеграції України* [29]:

- обмежитися застосуванням механізму, що містився у Державній програмі інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2004 – 2007 рр.;

- провести широкомасштабні інформаційні кампанії з урахуванням досвіду держав-кандидатів на вступ до ЄС, зокрема щодо підготовки їх населення до участі в референдумах про вступ до ЄС;

- провести інформаційно-просвітницьку діяльність з метою формування громадської підтримки інтеграції України до ЄС як процесу внутрішніх реформ, спрямованих на наближення стандартів життя в державі до європейських, шляхом роз'яснення переваг, що виникають на різних етапах такої інтеграції (не лише на етапі набуття членства).

Розробники Програми наголошують на третьому варіанті, оскільки існує потреба у запровадженні якісно нового механізму, причому Україна не є державою-кандидатом на вступ до ЄС і тому другий варіант також є не застосовним.

	<p>За прогнозними оцінками після виконання Програми очікується поліпшення рівня поінформованості та відповідно підтримки громадянами вступу України до ЄС, а саме: у 2008 р. – до 50%, у 2009 – до 53, у 2010 – до 56, у 2011 р. – до 60%. Як свідчать офіційні дані соціологічних опитувань, 89,5% респондентів цікавить інформація про ЄС, зокрема 45,2 – про наслідки інтеграції України до ЄС, 41,8 – вимоги щодо вступу до ЄС, 35,9% – здобутки та втрати країн, які стали членами ЄС.</p>
---	---

Проте, сподіватись не радикальне покращення ситуації не приходиться, хоча б тому, що Програмою на 2008 – 2011 рр. загальні витрати на її виконання передбачаються в обсязі 43496 тис. грн, тобто фактично в розбивці по роках на рівні 2006-2007 рр.

Усе це ставить на порядок денний завдання докорінної перебудови всієї системи інформування громадськості щодо європейського вибору України.

Для дійсного поліпшення стану роботи необхідно враховувати відсутність на сьогодні чіткої та однозначної підтримки євроінтеграційного курсу, що пояснюється:

- поверховим консенсусом еліт щодо набуття Україною членства в ЄС, який, як показала практика, легко може порушуватися за умов нестабільної політичної ситуації;

- існуванням міфів і стереотипів, упереджень і сподівань, уявлень про вигоди і втрати, пов'язаних із членством в ЄС;

- значною дезорієнтацією населення щодо різновекторних інтеграційних процесів (ЄС – ЄІП);

- соціальною та регіональною специфікою сприйняття європейського вибору України, залежно від суспільно-професійного статусу, рівня добробуту, місця проживання та віку;

- недостатністю знань інтеграційної проблематики, зокрема про принципи функціонування Європейського Союзу, етапи, які має пройти Україна на шляху до ЄС, вплив членства в ЄС на суверенітет, її безпеку, міжнародну позицію та економіку тощо;

- стихійністю, відсутністю цілеспрямованого впливу органів державної влади на громадську думку щодо курсу на європейську інтеграцію.

Важливим чинником успіху є визначення цільової аудиторії та вибір засобів стимулювання її уваги до змісту інформації. Серед основних підходів можна назвати такі [10]:

- *географічний*, коли до уваги беруться природні або адміністративно-політичні кордони;

- *демографічний*, з розподілом груп за статтю, прибутком, сімейним станом, освітою;

- *психологічний*, коли до уваги беруться психологічні характеристики та ознаки стилю життя і на цій основі доросле населення сегментується за ознакою його “психологічної зрілості”;

- *статусний* підхід, за якого в основу визначення цільових груп береться офіційний стан індивідів;

- *репутаційний* підхід, з його виділенням “знаючих” чи впливових індивідів, виходячи з міркувань чи думки інших щодо них та ін.

Кожна з численних груп громадськості має свої особливі потреби, ціннісні орієнтації, а тому вимагає використання особливих типів комунікації, різних підходів до себе. Усвідомлення реальних переваг для себе сприяє схильному ставленню до інституцій та структур, приєднання до яких передбачається і які забезпечуватимуть ці переваги.

При цьому, особлива увага має спрямовуватися на таку цільову аудиторію, як:

- молодь віком від 18 до 30 років, яка симпатизує європейській інтеграції, але в силу певних об’єктивних причин дещо аморфна, лабільна, через що не завжди виступає активним самодостатнім суб’єктом громадської думки. Особливу увагу слід звернути на молодь, яка мешкає в невеликих містах і сільській місцевості;

- групи, що формують громадську оцінку (творча і наукова інтелігенція, викладачі, церковнослужителі, середня та управлінська еліта);

- групи, пов’язані з економічною ініціативою та сільським господарством, насамперед, представники малого і середнього бізнесу, заручення підтримкою яких є показовим з точки зору позитивного сприйняття економічної інтеграції України в європейські структури;

- етнічних росіян, жителів Криму, Півдня і Сходу України, де переважають прихильники проросійського вектору зовнішньої політики. Важливість цієї групи полягає в її чисельності та політичних преференціях, тобто підтримкою тих політичних сил, які стримано ставляться до європейського вибору України.

Основними напрямками інформаційної діяльності мають бути [10]:

- наголошення на тому, що інтеграція України до ЄС є не самоціллю, а одним із засобів прискорення системної трансформації та досягнення умов

довготривалого розвитку країни. В інформаційній кампанії слід переконливо наголошувати на вигодах від інтеграції, роз'яснюючи, що витрати на системну трансформацію не можна ототожнювати з витратами на процес інтеграції;

- створенні як позитивного образу інтегрованої Європи у свідомості українців, так і створенні позитивного іміджу України в суспільствах, що є європейським оточенням українців. Необхідність цього обумовлюється існуванням деформованих, не перевірених безпосередніми контактами уявлень один про одного унаслідок поділу Європи на різні системи протягом більшої частини ХХ ст. Про важливість урахування цього моменту, свідчить вплив внутрішньополітичних подій в Україні протягом 2004-2005 рр. на громадську думку в країнах-членах ЄС. За результатами опитування, проведеного веб-сайтом EU-reporter.co.uk понад 60% європейців тоді підтримали перспективу набуття Україною в майбутньому членства в ЄС;

- зверненні до майбутнього, а не до минулого, в зв'язку з чим варто не використовувати емоційне гасло “Повернення в Європу”, яке розташовує процес інтеграції у суспільному сприйнятті у минулому;

- всебічному аналізу вигод і ризиків інтеграції, оскільки суспільна підтримка курсу на неї є надто великим капіталом, який не можна змарнувати. Слід пам'ятати, що ця підтримка ґрунтується на хиткому консенсусі, не підкріпленому достатнім знанням про ціну, яку суспільство має заплатити в цьому процесі. У цьому контексті важливо інформувати населення України про життя простих громадян постсоціалістичних та пострадянських країн, які стали членами ЄС;

- необхідності досягнення свідомого схвалення і підтримки українським суспільством договору про членство, який принципово змінить геополітичну ситуацію;

- урахуванні суспільного розшарування в Україні, більшого ніж в інших країнах-кандидатах на членство в ЄС як в економічному, так і в цивілізаційно-культурному вимірах.

У цілому інформаційне забезпечення процесів європейської інтеграції має будуватися на диференційованому, адресному підході до різних груп цільової аудиторії. Аргументи, які працюють для молодого покоління, далеко не завжди спрацьовують для представників владних структур. Саме тому, система аргументів на користь європейської інтеграції має виходити з інтересів того, на кого здійснюється інформаційний вплив.

До того ж, слід брати до уваги, що опоненти інтеграції використовують передусім емоційні, часто ірраціональні, аргументи, базовані на сприйнятті об'єднаної Європу через призму радянських міфів та стереотипів, не лише людьми старшого покоління, які навчалися і виховувалися радянською системою, а й значною частиною молоді, яка про СРСР знає лише з підручників чи розповідей старших. Це ускладнює завдання, оскільки їм треба протиставляти здебільшого раціональні аргументи, які мають бути дуже переконливими, з тим щоб забезпечити підтримку вступу України в ЄС як на прагматичному, так й емоційному рівнях.

Водночас, у процесі інформаційного впливу на пріоритетні групи громадськості з метою формування їх позитивного ставлення до курсу України на європейську інтеграцію важливо також ураховувати, що:

- громадську думку формують саме події, а не пояснення, тому інформаційні акценти в подачі матеріалів мають ґрунтуватися на реальних прикладах, фактах, подіях;

- найкращим підтвердженням заяв є дії, тому органи влади та суб'єкти євроінтеграційних процесів мають демонструвати конкретні, й "дрібні кроки" в цьому напрямку, і такі ж конкретні результати;

- усвідомлення власної значущості в процесах прийняття рішень відіграє як правило позитивну роль, а отже, необхідно активно залучати цільову аудиторію не лише до обговорення проблеми вступу України до ЄС, але і до прийняття тих чи інших рішень.

Інформаційне забезпечення інтеграції України до ЄС, крім проведення широкомасштабної інформаційно-просвітницької роботи має також включати відповідне інформаційне та інформаційно-аналітичне забезпечення усіх підрозділів, відповідальних за інтеграційні питання.

Серед заходів щодо інформаційного забезпечення слід відзначити:

- переклад та публікацію українською мовою ключових джерел права ЄС;

- інформування всіх зацікавлених сторін про процес та результати адаптації національного права до права ЄС;

- передплату на офіційні правові видання Європейського Союзу органам, що залучені до процесу адаптації;

- порівняльно-правові дослідження процесів уніфікації та гармонізації права в державах-членах Європейського Союзу, особливо в державах Центральної та Східної Європи – нових членах ЄС;

- дослідження досвіду підготовки до вступу в ЄС держав Центральної та Східної Європи та поширення інформації про нього в Україні;

- поліпшення інформаційного наповнення, доповнення аналітикою та забезпечення постійного оновлення урядових україномовних сайтів та рубрик з питань європейської інтеграції;

- створення загальнодержавної інформаційної мережі з питань європейської інтеграції, забезпечення до неї вільного доступу учасників інтеграційного процесу;

- створення спеціалізованої бібліотеки європейського права.

Однією із спроб забезпечення доступу до європейських інформаційних ресурсів (правничих, бібліографічних та ін.) є розміщення на сайті Державного департаменту з питань адаптації законодавства електронної системи документації з питань адаптації законодавства України до законодавства ЄС <http://www.sdla.gov.ua/control/uk/index>

Не можливо організувати якісну інформаційну кампанію без інформаційно-аналітичного супроводу процесу прийняття державно управлінських рішень у сфері європейської інтеграції.

На жаль, сьогодні на якості інформаційної та аналітичної роботи позначаються два чинники [10]:

- нерозвинута мережа інформаційних та аналітичних служб в органах державної влади та незначна кількість працівників, залучених до аналітичної роботи на постійній основі;

- фактор невідповідності кадрового забезпечення інформаційної та аналітичної роботи і вимог щодо якості її продуктів, який обумовлюється, з одного боку, значною плінністю кадрів і їх постійним оновленням, а з іншого – недостатністю уваги до проблем підвищення фахового рівня спеціалістів, які займаються інформаційно-аналітичною роботою.

Крім налагодженого моніторингу процесів інтеграції України до ЄС, особливого значення набуває прогностична функція державного управління. Це передусім виявлення тенденцій розвитку інтеграційних процесів з метою попередження тих чи інших проблем, визначення позицій різних суб'єктів та учасників співробітництва України та ЄС, груп цільової аудиторії щодо перспектив інтеграції України до ЄС, можливості підтримки державно-управлінських рішень.

Водночас, налагодження ефективної комунікації потребує підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу. Тому практично одночасно з прийняттям Державної програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2004–2007 рр. Указом Президента України від 13 грудня 2003 р. № 1433 було затверджено Державну програму підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004–2007 рр.

Однак подібність підходів при підготовці цих двох документів також не дала змогу побудувати ефективний механізм забезпечення на постійній основі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування у сфері європейської інтеграції. Тим самим недостатній рівень компетентності працівників державних органів та органів місцевого самоврядування не дає змоги виконати у повному обсязі завдання з реалізації державної політики в цій сфері.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 червня 2008 р. № 798-р було схвалено Концепцію Державної цільової програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2008–2011 рр. Цим документом було доручено МОН та іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади розробити та подати до 10 червня 2008 р. Кабінету Міністрів України проект Державної цільової програми, яка на час написання підручника не була затверджена.

У Концепції розглядаються два можливі варіанти розв'язання проблеми підготовки кадрів:

- розроблення і прийняття нормативно-правових актів з питань підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції з метою створення умов для реалізації кожним державним органом та органом місцевого самоврядування самостійної політики щодо задоволення власних потреб у фахівцях;

• розроблення і виконання Програми, визначення Головдержслужби органом, відповідальним за координацію роботи з виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування Програми, що забезпечить послідовність дій такими органами під час підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців.

Розробники Концепції наголошують на другому варіанті, оскільки він є оптимальним і в результаті його вибору збільшуються фінансові та технічні можливості для досягнення мети Програми. Перший, на їх думку, не забезпечить розв'язання проблем, які виникли під час виконання Державної програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004 – 2007 рр., при цьому, на жаль не зазначається, який обсяг коштів було витрачено на її реалізацію.

Фінансування Програми передбачається здійснити за рахунок коштів Державного бюджету та інших джерел. Орієнтовний обсяг фінансових ресурсів становить 78 млн грн (2008 р. – 10,4; 2009 р. – 12,5; 2010 р. – 13,6; 2011 р. – 14,5), у тому числі за рахунок державного бюджету – 51 млн грн, місцевих бюджетів – 22 млн, інших джерел – 5 млн грн.

Проте, на жаль, сподіватись на покращення ситуації не приходиться, хоча б тому, що Програма вже буде розрахована на 2009 – 2011 рр.

У Концепції також не приділено увагу таким речам як:

У розділі “Аналіз причин виникнення проблеми” не приділено уваги відсутності системи планування підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців, що передбачає аналіз потреб у навчанні, визначення обсягів та структури замовлення тощо.

Відповідно у розділі “Шляхи і способи розв'язання проблеми, строки виконання програми” потребують вивчення поточні і перспективні потреби органів державної влади та органів місцевого самоврядування у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації фахівців з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Тому що на сьогоднішній день не має системного підходу до вивчення цього питання (недосконалі методики, відсутність бюджетного фінансування тощо) і як наслідок навчальний процес відірваний від реальних потреб.

Наказом МОН України від 31 травня 2005 р. № 325 затверджено Перелік вищих навчальних закладів і закладів післядипломної освіти для здійснення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції. У проєкті Концепції не наводиться жодного аналізу в розрізі цих дев'яти інституцій. У концепції не досить чітко прописано, хто і як розміщуватиме державне замовлення на професійну підготовку фахівців у цій сфері. У документі це начебто віднесено до компетенції Головдержслужби, хоча моніторинг здійснює МОН.

Одним із джерел видатків, пов'язаних з виконанням Програми, є кошти місцевих бюджетів на відповідний рік, але необхідно концептуально визначити, яким чином буде забезпечено таке фінансування в рамках обласних програм підвищення кваліфікації (скажімо не менше третини або чверті коштів).

Дуже мало уваги приділено питанням моніторингу підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції. Існуючий Порядок, затверджений наказом МОН, також потребує удосконалення шляхом включення до основних показників самоаналізу в частині “Науково-педагогічні та педагогічні кадри” та “Особи, які навчаються” доповнити підпунктом “з них добре володіють однією з мов країн-членів ЄС”, у частині “Науково-методичне забезпечення навчання” – підпунктом “Навчально-методичні посібники з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, опубліковані викладачами за кордоном”.

Отже, досвід здійснення інформаційно-просвітницької роботи та кадрового забезпечення з питань європейської інтеграції України свідчить про декларативний та формальний підхід, що потребує суттєвого оновлення та усунення існуючих прогалин.

Висновки до теми

Починаючи з 2007 р., Україна має можливість користуватися допомогою в рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства, на відміну від попередніх періодів, коли така допомога надавалась в межах різних географічних програм. У той же час започаткування переговорів про укладання нової посиленої угоди є результатом пошуку моделі співпраці з розширеним Євросоюзом. Така модель передбачатиме як відповідні внутрішні заходи, так і стрічні кроки з боку ЄС. Її реалізації сприятиме низка механізмів, пропонувананих Україні Європейською політикою сусідства. Ступінь ефективності використання коштів ЄС в рамках ЄІСП буде оцінюватися наприкінці 2010 р., лише тоді буде можливим говорити про подальше збільшення обсягів допомоги та прогресу щодо внутрішніх реформ.

Таким чином, включення України до європейських інтеграційних процесів вимагає забезпечення сталого економічного зростання в цілому, а особливо її регіонів. Програми ЄС з регіональної співпраці доповнюють надання допомоги на національному рівні, вирішуючи питання регіонального характеру і сприяючи співробітництву для вирішення питань спільного інтересу.

Наближення до ЄС потребує формування якісно нової державної регіональної політики, головною метою якої є створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів, підвищення рівня життя населення, забезпечення дотримання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина, а також поглиблення процесів ринкової трансформації на основі підвищення ефективності використання потенціалу регіонів. Саме на це спрямована співпраця України з реалізації програм співробітництва Європейського Союзу.

Крім того, здійснення моніторингу процесів інтеграції України до ЄС з особливою гостротою ставить питання про розвиток прогностичної

функції державного управління. Це передусім виявлення тенденцій розвитку інтеграційних процесів з метою попередження тих чи інших проблем, визначення позицій різних суб'єктів та учасників співробітництва України і ЄС, груп цільової аудиторії щодо перспектив інтеграції України до ЄС, можливості підтримки державно-управлінських рішень.

Водночас, досвід здійснення інформаційно-просвітницької роботи та кадрового забезпечення з питань європейської інтеграції України свідчить про декларативний та формальний підхід, що потребує суттєвого оновлення та усунення існуючих прогалин.

Питання для самоконтролю

1. Яке на вашу думку, одне з головних завдань співпраці ЄС та України в економічній сфері?
2. До яких пріоритетних проектів в енергетичній сфері залучена Україна, особливо після розширення ЄС у 2004 р.?
3. Які шляхи удосконалення державної кадрової політики у сфері європейської інтеграції пропонуються в Україні?
4. Які основні недоліки державної програми інформування громадськості на 2008 – 2011 рр.?
5. Які ключові напрямки ЄІСП?
6. Які механізми впровадження політики транскордонного співробітництва існують в Україні?
8. Які складові регіональної співпраці в рамках ЄІСП?
9. Які головні пріоритети Національної індикативної програми?
10. Які на Вашу думку, перспективи техніко-економічної співпраці України з ЄС у 2008 – 2010 рр.?

ВИСНОВКИ

Особливості сучасного європейського інтеграційного процесу потребують обов'язкового використання системного підходу до проблематики ЄС. У цьому випадку Європейський Союз, з одного боку, виступає взірцем і прикладом для інших учасників світового співтовариства націй, а з другого – породжує ілюзії в розрахунках прихильників європейського вибору нових незалежних держав. У тому числі й України.

Зауважимо, що сьогодні Європейський Союз налічує двадцять сім повноправних членів. Водночас для значної групи посткомуністичних країн Європи (зокрема тих, що виникли на теренах колишнього СРСР, окрім країн Балтії) двері Союзу залишаються зачиненими, а їх намагання у будь-який спосіб формалізувати відносини з ЄС не знаходять підтримки з боку членів цієї організації.

Немає жодного сумніву, що з подальшим поглибленням процесів європейської інтеграції критерії членства в європейських інституціях мають бути переглянуті в бік їх лібералізації, а не виправдані обмеження скасовані. Розбудовуючи архітектуру безпеки для єдиної Європи, слід виходити з того, що кожна європейська держава повинна мати чітку перспективу вступу до усіх існуючих на континенті структур.

У цьому контексті варто було б подумати й про зміну назви організації, оскільки нинішня не відповідає ні її новому статусу, ні завданням, що стоять перед Союзом. Адже після закінчення блокового протистояння ЄС уже не є союзом західноєвропейських країн у чистому вигляді, а у зв'язку з розширенням за рахунок країн Центральної, Східної та Південної Європи до процесів європейської інтеграції приєдналися і народи цих країн.

Україна, як одна з держав регіону Центральної і Східної Європи, вбачає у розвиткові всебічної співпраці із ЄС важливий елемент системи європейської безпеки. Тому за умов, що склалися перед нашою державою постає невідкладне завдання прискорити процес формалізації своїх відносин із Євросоюзом.

Як відомо, з 1994 р. Україна неодноразово порушувала питання про інституціоналізацію відносин з ЄС, домагаючись статусу асоційованого партнера. Проте існуючий в ЄС порядок, коли надання статусу асоційованого партнера жорстко пов'язується з наявністю у країні претендента європейської Угоди про асоціацію з Євросоюзом, до останнього часу не дозволяв позитивно вирішити цю проблему. Європейський Союз сьогодні робить спроби розібратися зі своїми проблемами, які виникли після розширення 1 травня 2004 р. Тому вже створився новий поділ Європи, який фактично відокремлює Україну від інтегрованої частини Європи, робить спроби розвинути двосторонні відносини України з багатьма членами ЄС та асоційованими партнерами.

Підсумовуючи, варто ще раз наголосити: майбутнє Європейського Союзу перебуває сьогодні в руках його держав-членів. Якщо вони будуть спроможні подолати розбіжності та об'єднати зусилля заради зміцнення Союзу, якщо зможуть реформувати структуру Євросоюзу, адаптувати її до вимог часу, трансформувати у новий, більш мобільний та динамічний механізм, ЄС існуватиме й надалі, посівши гідне місце в архітектурі європейської безпеки ХХІ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЖЕРЕЛ

1. *Байдак Л., Герасимчук Л.* Дороги, що ведуть в одному напрямі: Україна і ЄС // Політика і час. – 2001. – №7. – С. 34–37.
2. *Бураковський І., Білецький В.* Шлях України до Європейського Союзу: Погляд України. – К.: Квітень, 1999. – 78 с.
3. *Бурда І., Виполош М.* Макроекономіка: Європейський контекст / Пер. з англ. – К.: Основи, 1999. – 682 с.
4. *Гальчинський А.С.* Стратегія євроінтеграції та питання участі України у формуванні єдиного економічного простору (аналітичні оцінки). – К., 2003. – 212 с.
5. *Гальчинський А.С.* Шляхом національного самовизначення // Політика і час. – 2004. – № 7-8. – С. 96–103.
6. *Головченко В.І., Тамм А.Є.* Міжнародні відносини і зовнішня політика країн Центральної та Східної Європи (середина 40-х – середина 90-х рр. XX століття): Навч. посіб. – Х.: ІСМВ “Харківський колегіум”, 2001. – 114 с.
7. *Горбулін В.П.* Стратегія взаємовідносин України з НАТО: ретроспективний огляд // Україна – НАТО. – 2004. – №1. – С. 5–11.
8. *Денисюк В.* Далекий обрій європейський // Політика і час. – 2001. – №9. – С. 21–37.
9. Департамент торговельних переговорів та співробітництва з СОТ [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Міністерства економіки України. Режим доступу: <http://www.ktmu.gov.ua>
10. Державне управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції: Навчальний посібник / В.В. Говоруха, В.Г. Бульба, А.Є. Тамм, А.А. Меляков та ін.; За заг. ред. академіка НАН України, д.т.н. В.П. Горбуліна. – К.: ДП “НВЦ “Євроатлантикінформ”, 2006. – 200 с.
11. *Дідківська Л.І.* Захист конкуренції в Європейському Союзі та сучасні інновації // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 9. – С. 117–122.
12. *Друзенко Г., Качка Т., Посельський В.* Європейський кризис: українські рефлексії // Зеркало тижня. – 2005. – № 24 (552). – 25 лютого/1 лютого.
13. Європейська інтеграція України: Політико-правові проблеми: Монографія / За ред. В.П. Горбатенька. – К.: ТОВ “Вид-во “Юридична думка”, 2005. – 332 с.
14. Європейський вибір України / За ред. К.В. Перебийніса. – Полтава: ПОДА, 2005. – 60 с.
15. Інноваційна стратегія українських реформ / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.К. Кінах, В.П. Семиноженко. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.
16. *Карамішев Д.В.* Концепція інноваційних перетворень (державно-управлінські аспекти): Дис. ... д-ра наук з держ. упр. – Донецьк, ДДУУ, 2007. – 352 с.
17. Квартальні передбачення. – К.: Міжнародний центр перспективних досліджень, 2000. – 102 с.
18. *Кіндратець О.М.* Такий далекий і важкий шлях до Європи // Політика і час. – 2004. – №4. – С. 63–70.
19. *Ковальова О.* Зближення позицій сторін на переговорах про вступ до Європейського Союзу: досвід сучасного етапу розширення // Людина і політика. – 2003. – № 4. – С. 18–27.
20. *Копійка В.В., Шинкаренко Т.І.* Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: ВД “Ін Юре”, 2001. – 448 с.
21. *Мармазов В.С., Пліяєв І.С.* Рада Європи: політико-правовий механізм інтеграції. – К.: Юрид. книга, 2000. – 470 с.
22. *Новикова І., Тільний Є.* Проблеми розвитку інноваційної діяльності в Україні // Стратегія економічного розвитку України: Наук. зб. – К.: КНЕУ, 2000. – Вип. 2-3. – С. 159–173.
23. *Новикова О.Ф., Покотиленко Р.В.* Економічна безпека України в умовах глобалізації: проблеми та шляхи вирішення // Наукові праці ДДТУ. – Серія економічна. – Вип. 26. – Донецьк, 2001. – С. 25–34.

24. Основи європейської та євроатлантичної інтеграції України: Навчальний посібник / А.В. Говоруха, В.Г. Бульба, Ю.П. Сурмін, А.С. Тамм та ін.; За заг. ред. академіка НАН України, д.т.н. В.П. Горбуліна. – К.: ДП “НВЦ “Євроатлантикінформ”, 2006. – 416 с.
25. Політика європейської інтеграції: Навч. посіб. / За ред. д.ф.н., проф. В.Г. Воронкової. – К.: ВД “Професіонал”, 2007. – 512 с.
26. *Посельський В.* Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. – К.: Смолоскип, 2002. – 167 с.
27. Примара Європи. Аналітична доповідь. – К.: Агентство гуманітарних технологій, 1999. – 99 с.
28. Про державні програми з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004 – 2007 роки [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 13 грудня 2003 р. № 1433. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
29. Про затвердження Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008-2011 роки [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2008 р. № 594. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
30. Про основні напрямки зовнішньої політики України [Електронний ресурс]: Постанова Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
31. *Прохоров А.* Європейський вибір та національні інтереси України // Вісник НАДУ при Президентів України. – 2004. – №3. – С. 73–79.
32. *Рожкова Т.С.* Партнерство з Євросоюзом як умова інтеграції України у світове господарство: Дис. ... канд. екон. наук. – К.: Київ. нац. ун-т, 2002. – 188 с.
33. Розширення Європейського Союзу: вплив на відносини України з центральноєвропейськими сусідами. – К.: К.І.С., 2004. – 360 с.
34. *Сіденко В.Р.* Система трансформації зовнішньоекономічної діяльності при переході від централізованої планової до ринкової економіки: Автореф. дис. ... д-ра екон. наук. – К.: Ін-т світової економіки і міжнар. відносин НАН України, 1999. – 32 с.
35. Словник-довідник Європейського Союзу. – К.: К.І.С., 2001. – 152 с.
36. *Снелбекер Д.* Перспективи економічної безпеки та зростання в Україні. – К.: Гарвардський ін-т міжнар. розвитку, 1999. – 94 с.
37. Соціальний паспорт м. Харкова / Керівн. авт. кол. С.О. Горбунова-Рубан, А.С. Тамм. – Вид. 7-е, перероб. і доп. – Х.: ТОВ “Контур”, 2006. – 316 с.
38. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України // Дорога в майбутнє – дорога в Європу: європейська інтеграція України. – К.: Центр європейських і міжнар. досліджень, 2000. – С. 27–49.
39. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу: Затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 р. № 615/98 // Урядовий кур’єр. – 1998. – 18 червня.
40. *Тамм А.С., Ріяка В.О., Коломієць Ю.М.* Європейський Союз в міжнародно-правових відносинах: Навч. посіб. / За ред. О.Н. Ярмаша. – Х.: Штрих, 2003. – 240 с.
41. Угода про партнерство і співробітництво (УПС) між Україною та ЄС та інтеграція України до Європи все ще викликають запитання // Інформаційний бюлетень Українсько-Європейського консультативного центру з питань законодавства (UEPLAC). – 2000. – №4. – 4 с.
42. Угода про партнерство та співробітництво. Повний текст угоди, підписаний між Європейським Союзом та Україною в Люксембурзі 14 червня 1994 р. – Делегація Європейської Комісії в Україні. – 89 с.
43. *Фомін С.* Розширення ЄС – момент істини для України // Політика і час – 2004. – № 7-8. – С. 46–49.
44. *Ющенко В.* Вибір остаточний і перегляду не підлягає: Виступ Президента України В. Ющенка в Європейському парламенті // Урядовий кур’єр. – 2005. – 25 лютого.
45. *Сепуїноски Г., Зографски Е.* The Dynamic Model and the New Economics // Proceedings. International Conference “Recent Development and Problems in the Transition Economies” (Skopje, 25 – 27 March 1999). Scopje: Univ. St. Cyril and Methodius. – P. 199–206.
46. Country Strategy Paper 2007 – 2013 [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Європейської Комісії. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_ukraine_en.pdf
47. European Council Common Strategy of 11 December 1999 on Ukraine (1999/ 877/ CFSP) // Official Journal of the European Communities. – L 331/1. – 2312, 1999. – P. 2.

48. European Neighbourhood & Partnership Instrument – Cross-Border Cooperation Strategy Paper 2007-2013, Indicative Programme 2007 – 2010 [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Європейської Комісії. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_cross-border_cooperation_strategy_paper_en.pdf

49. European Neighbourhood and Partnership Instrument – Eastern Regional Indicative Programme 2007 – 2010 [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Європейської Комісії. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_eastern_rip_en.pdf

50. European Neighbourhood and Partnership Instrument – Eastern Regional Programme Strategy Paper 2007 – 2013 [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Європейської Комісії. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_eastern_rsp_en.pdf

51. European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI) Interregional programme – Strategy paper 2007 – 2013 & indicative programme 2007 – 2010 [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Європейської Комісії. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_interregional_en.pdf

52. European Neighbourhood Policy Strategy Paper [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Європейської Комісії. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf

53. National Indicative Programme 2007-2010 [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Європейської Комісії. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_nip_ukraine_en.pdf

54. Regulation (EC) No 1638/2006 of the European Parliament and of the Council of 24 October 2006 laying down general provisions establishing a European Neighbourhood and Partnership Instrument [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Європейської Комісії. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/oj_1310_en.pdf

55. Sigma Paper No. 37: Enlargement of the European Union: An Analysis of the Negotiations for Countries of the Western Balkans (2007) - 50 p.

56. Trade Sustainability Impact Assessment of the Free Trade Area in the framework of the Enhanced Agreement between the EU and Ukraine [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Європейської Комісії. Режим доступу: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2007/june/tradoc_135055.pdf

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Документи

1. Амстердамский договор / Европейский Союз: прошлое, настоящее, будущее. – М.: Междунар. изд. группа “Право”, 1999. – 192 с.

2. Верховна Рада України. Комітет з питань Європейської Інтеграції “Про взаємовідносини та співробітництво України з НАТО”: Парламентські слухання / О.О. Зарубінський, І.І. Мисик, С.О. Дворник та ін. – К., 2003. – 286 с.

3. Военна доктрина України // Національна безпека і оборона. – 2004. – № 8. – С. 2–7.

4. Договір про Конституцію для Європи. Проект, ухвалений Європейським Конвентом 10.07.2003 (2003/С 169/01). – К.: Центр європейського та порівняльного права, 2004. – 147 с.

5. Договори об учреждении Европейских Сообществ / Европейский Союз: прошлое, настоящее, будущее. – М.: Междунар. изд. группа “Право”, 1994. – 390 с.

6. Європейський Союз. Консолідовані договори / За наук. ред. В. Муравйова. – К.: Port-Royal, 1999. – 206 с.

7. Європейський Союз. Консолідовані договори. Договір про Європейський Союз. – К., 1998. – 116 с.

8. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки. Послання Президента України до Верховної Ради. – К.: Преса України, 2002. – 74 с.

9. Закон України “Про боротьбу з тероризмом” // ВВР України. – 2003. – № 25 – С. 180.

10. Закон України “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави” // Народна Армія. – 2003. – 16 лип.

11. Закон України “Про основи національної безпеки України” // ВВР України. – 2003. – № 39. – С. 351.

12. Кабінет Міністрів України. Постанова від 17 грудня 2005 р. № 1214 Про особливості діяльності Урядового комітету з питань європейської та євроатлантичної інтеграції
13. Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 12 лютого 2005 р. № 36-р “Про схвалення проекту Плану дій “Україна – Європейський Союз”.
14. Кабінет Міністрів України. Розпорядження, Заходи від 22 квітня 2005 р. № 117-р “Про затвердження заходів щодо виконання у 2005 році Плану дій Україна – ЄС”.
15. Національна стратегія інтеграції України до ЄС (Указ Президента України, червень 1998) // Політика і час. – 2000. – № 3-4 (специвпуск). – С. 15–26.
16. Ніщський договір та розширення ЄС // М-во юстиції України. Центр порівн. права; За наук. ред. С. Шевчука. – К.: Логос, 2001. – 196 с.
17. Президент України. Розпорядження від 3 жовтня 2005 р. № 1184/2005-рп “Про деякі питання забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в процесі європейської та євроатлантичної інтеграції” // Урядовий кур’єр. – 2005. – № 193. – 12 жовтня.
18. Президент України. Розпорядження, План від 21 квітня 2005 р. № 990/2005-рп. “Про Цільовий план Україна – НАТО на 2005 рік у рамках Плану дій Україна – НАТО”.
19. Про державні програми з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004-2007 роки: Указ Президента України від 13 грудня 2003 р. № 1433 // www.zakon.rada.gov.ua
20. Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими спільнотами (Європейським Союзом) і вдосконалення механізму співробітництва з Європейськими спільнотами (Європейським Союзом): Указ Президента України від 24 лютого 1998 р. № 148/98 // www.zakon.rada.gov.ua
21. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11 червня 1998 року № 615/98 // www.zakon.rada.gov.ua
22. Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 14 вересня 2000 року № 1072/2000 // www.zakon.rada.gov.ua
23. Про державну програму співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору на 2001-2004 рр.: Указ Президента України від 27 січня 2001 р. № 58 // www.zakon.rada.gov.ua
24. Угода про партнерство та співробітництво. Повний текст угоди, підписаної між Європейським Союзом та Україною в Люксембурзі 14 червня 1994 року. – Делегація Європейської Комісії в Україні. – 89 с.
25. Цільовий план Україна-НАТО на 2004 р. у межах плану дій Україна-НАТО. – Центр інформації та документації НАТО в Україні. – 33 с.
26. Ющенко В. Вибір остаточний і перегляду не підлягає: Виступ Президента України В. Ющенка в Європейському парламенті // Урядовий кур’єр. – 2005. – 25 лютого.

Довідкові видання

27. Абетка законодавства Європейського Співтовариства. – К.: ТОВ “Вірксам”, 2001. – 112 с.
28. Абетка української політики: Довідник. – Вип. 6 / Авт.-упоряд.: М. Томенко (кер. кол.), Л. Бадешко, В. Гребельник та ін. – К.: Смолоскип, 2003. – 364 с.
29. Довідник НАТО / Office of information and Press NATO – 1110 Brussels, Belgium, 2001. – 608 с.
30. Короткий оксфордський політичний словник / Пер. з англ.; За ред. І. Макліна, А. Макмілана. – К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2005. – 789 с.
31. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України. – К, 2003. – 76 с.
32. Словник-довідник Європейського Союзу. – К.: К.І.С., 2001. – 152 с.
33. Філософія політики: Короткий енциклопедичний словник / Авт.-упоряд.: Андрущенко В.П. та ін. – К.: Знання України, 2002. – 670 с.

Підручники, навчальні посібники

34. Введение в право Европейского Союза: Учебное пос. / Под. ред. С.Ю. Кашкина. – М.: Эксмо, 2005. – 368 с.
35. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945 – 2002 роки): Навч. посіб. – К.: Либідь, 2004. – 624 с.

36. *Данільян О.Г., Дзьобань О.П., Панов М.І.* Національна безпека України: структура та напрямки реалізації: Навч. посіб. – Х.: Фоліо, 2002. – 285 с.
37. Державне управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції: Навч. посіб. / В.В. Говоруха, В.Г. Бульба, А.Є. Тамм, А.В. Меляков та ін.; За заг. ред. академіка НАН України, д.т.н. В.П. Горбуліна. – К.: ДП “НВЦ” “Євроатлантикінформ”, 2006. – 200 с.
38. *Кериз В.* Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2001. – 381 с.
39. *Копійка В.В., Шинкаренко Т.І.* Європейський Союз: заснування і етапи становлення: Навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів. – К.: ВД “Ін Юре”, 2001. – 448 с.
40. *Костенко Г. Ф.* Теоретичні аспекти стратегії національної безпеки: Навч. посіб. – К.: ЗАТ “ВД “ДЕМІД”, 2002. – 144 с.
41. *Крушинський В.Ю.* Європейський Союз: Історія і сучасність: Конспект лекцій. – К.: Інститут міжнародних відносин, 2000. – 70 с.
42. *Манжоло В.А., Копійка В.В.* Європейський Союз у міжнародних відносинах: Конспект лекцій. – К.: Ін-т міжнар. відносин, 1998. – 100 с.
43. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980 – 2000 роки): Підручник / Л.Ф. Гайдуков, В.Г. Кремень, Л.В. Губернський та ін. – К.: Либідь, 2001. – 624 с.
44. На шляху до Європейського Союзу. Досвід Польщі. – К.: Фондація “Відкрите суспільство”, 2006. – 147 с.
45. *Нартов Н.А.* Геополітика: Учеб. для вузов. – М.: ЮНИТИ, 1999.
46. *Ниженник Н.Р., Ситник Г.П., Білоус В.Т.* Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): Навч. посіб. / За заг. ред. П.В. Мельника, Н.Р. Ниженник. – Ірпінь, 2000.
47. Основи демократії: Навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів/ За заг. ред. А. Колодій; М-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти АПН України, Укр.-канад. Проект “Демократична освіта”. – К.: Ай Бі, 2002. – 684 с.
48. Основи європейської та євроатлантичної інтеграції України: Навчальний посібник. / В.В. Говоруха, В.Г. Бульба, Ю.П. Сурмін, А.Є. Тамм та ін.; За заг. ред.. академіка НАН України, д.т.н. В.П. Горбуліна. – К.: ДП “НВЦ” “Євроатлантикінформ”, 2006. – 416 с.
49. Світова та європейська інтеграція: Навч. посіб. / За заг. ред. Я.Й. Малика. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 540 с.
50. *Сурмін Ю.П.* Теория общественного мнения: Курс лекций. – К.: МАУП, 1999. – 72 с.
51. *Тамм А.Є., Ріяка В.О., Коломієць Ю.М.* Європейський Союз в міжнародно-правових відносинах. – Х.: Штріх, 2003. – 240 с.
52. Територіально-адміністративні аспекти регіональної політики України в умовах співробітництва з ЄС та НАТО: Навч.-метод. матеріали до тематичного семінару / Уклад. В.В. Говоруха, А.Є. Тамм, О.О. Труш. – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2005. – 40 с.
53. *Шемятенков В.Г.* Европейская интеграция: Учеб. пособие. – М.: Междунар. отношения, 2003. – 400 с.

Збірники наукових праць, інформаційно-аналітичні видання

54. Актуальні питання євроатлантичної інтеграції України. – Вип. 5 / За заг. ред. В.П. Горбуліна. – К.: ДП “НВЦ” “Євроатлантикінформ”, 2005. – 364 с.
55. Актуальні проблеми інтеграції України в НАТО: громадська думка та експертні оцінки. – Вип. 4 / За заг. ред. В.П. Горбуліна – К.: ДП “НВЦ” “Євроатлантикінформ”, 2005. – У 2-х ч. – 432 с.
56. Актуальні проблеми оцінки ризиків і загроз національній безпеці в контексті євроатлантичної інтеграції України. – Вип. 9 / За заг. ред. В.П. Горбуліна. – К.: ДП “НВЦ” “Євроатлантикінформ”, 2005. – 224 с.
57. Актуальні проблеми формування і реалізації державної політики України на євроатлантичному векторі. – Вип. 8 / За заг. ред. В.П. Горбуліна – К.: ДП “НВЦ” “Євроатлантикінформ”, 2005. – 216 с.
58. Актуальні проблеми реалізації Україною стратегічного курсу на європейську і євроатлантичну інтеграцію: громадська думка та експертні оцінки. – Вип. 12 / За заг. ред. В.П. Горбуліна. – К.: ДП “НВЦ” “Євроатлантикінформ”, 2005. – 256 с.

59. Військово-технічна політика країн-членів НАТО: організаційні аспекти співробітництва України з Альянсом. – Вип. 10 / За заг. ред. В.П. Горбуліна – К.: ДП “НВЦ “Євроатлантикінформ”, 2005. – 232 с.

60. Влияние расширения ЕС и НАТО на Восток на процессы интеграции и дезинтеграции на постсоветском пространстве: Матеріали міжнародного семінару, м. Київ, 28-29 березня 2003 р. – К., 2003. – 68 с.

61. Дослідження світової політики. – К.: ІСЕМВ НАН України. – Вип. 15 – 2001.

62. Євроатлантикінформ: Наук.-аналіт. бюл. Нац. центру з питань євроатлантичної інтеграції України. – 2005. – № 1. – 80 с.

63. Європейський Союз та Україна: стратегія відносин в контексті розширення: Матеріали міжнар. конф., м. Київ, 23 верес. 2003 р. / І. Солоненко, О. Максименко, Г. Аюпян; Ін-т регион. та євроінтеграц. дослідж. “ЄвроРегіо Україна”. – К.: К.І.С., 2003. – 206 с.

64. Інституційний і адміністративний потенціал забезпечення процесів європейської та євроатлантичної інтеграції України. – Вип. 31. / За заг. ред. академіка НАН України, д.т.н. В.П. Горбуліна. – К.: ДП “НВЦ” “Євроатлантикінформ”, 2006. – 192 с.

65. Національна безпека в контексті євроатлантичної інтеграції України: нормативно-правові аспекти. – Вип. 7 / За заг. ред. В.П. Горбуліна. – К.: ДП “НВЦ” “Євроатлантикінформ”, 2005. – 288 с.

66. Україна-НАТО: досвід та нові виміри співробітництва: Зб. інформ. та аналіт. матеріалів. – К.: Атлантична Рада України, 2002.

67. Україна – НАТО: Інформ.-аналіт. журн. Наці. центру з питань євроатлантичної інтеграції України. – 2005. – № 4. – 80 с.

Монографії

68. *Бжезінський З.* Велика шахівниця. – Львів-Івано-Франківськ: Лілея – НВ, 2000. – 236 с.

69. *Валлерстайн И.* Анализ мировых систем и ситуация в современном мире / Пер. с англ. – СПб., 2001.

70. *Гальчинський А.С.* Україна – на перехресті геополітичних інтересів. – К.: Знання України, 2002. – 180 с.

71. *Гальчинський А.* Нові можливості євро інтеграційної стратегії України // Політика і час. – 2003. – № 8. – С. 3–11.

72. Державне управління: філософські, світоглядні та методологічні проблеми / Кол. авт.; За ред. д. філос. н., проф. В.М. Князева. – К.: Вид-во НАДУ; Міленіум, 2003. – 320 с.

73. *Зленко А.М.* Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін. – Х.: Фоліо, 2003. – 559 с.

74. *Канцелярук Б.І.* Сучасні виміри політики США до України. – К.: Ін-т світової економіки і міжнар. відносин, 1998. – 423 с.

75. *Копійка В.В.* Європейський Союз: Досвід розширення і Україна. – К.: Юрид. думка, 2005. – 448 с.

76. *Ліпкан В.А.* Національна безпека України: нормативно-правові аспекти забезпечення. – К.: Текст, 2003. – 180 с.

77. *Мусис Н.* Усе про спільні політики Європейського Союзу. – К.: К.І.С., 2005. – 466 с.

78. *Поппер К.* Открытое общество и его враги. – Т. 1: Чары Платона / Пер. с англ. В.Н. Садовского. – М.: Феникс, Междунар. фонд “Культурная инициатива”, 1992. – 448 с.

79. *Поппер К.* Открытое общество и его враги. – Т. 2: Время лжепророков: Гегель, Маркс и другие оракулы / Пер. с англ. В.Н. Садовского. – М.: Феникс, Междунар. фонд “Культурная инициатива”, 1992. – 528 с.

80. *Посельський В.* Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. – К.: Смолоскип, 2002. – 167 с.

81. *Проді Р.* Задум об'єднаної Європи / Пер. з італ. – К.: К.І.С., 2002. – 140 с.

82. *Ситник Г.П.* Державне управління національною безпекою України. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 408 с.

83. Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку / Нац. ін-т стратегічних досліджень, Нац. ін-т укр.-рос. відносин. – К.: НІСД, 1999. – 384 с.

84. *Хантінгтон С.* Столкновение цивилизаций. – М.: ООО “Изд-во “АСТ”, 2003. – 605 с.

85. *Хоффман Л., Мьоллерс Ф.* Україна на шляху до Європи. – К.: Фенікс, 2001. – 103 с.

86. *Черкаський І.Б.* Фінансове співробітництво України з Європейським Союзом. – К.: Наук. світ, 2001. – 247 с.

Статті

87. *Аньєрі П. д'*. Повернутися до Заходу спиною? Пріоритет національних інтересів у відносинах України та США // Політика і час. – 2003. – № 2. – С. 39–44.
88. *Брежнев Т.* Перспективи вступу України в НАТО: співвідношення європейської та євроатлантичної інтеграції // Актуальні питання євроатлантичної інтеграції України. – Вип. 5 / За заг. ред. В.П. Горбуліна. – К.: ДП “НВЦ” “Євроатлантикінформ”, 2005. – С. 70–79.
89. *Будкін В.* В умовах “ширшої Європи”. Україна – ЄС: складні підсумки і можливі перспективи // Політика і час. – 2004. – № 1. – С. 7–16.
90. *Василенко С.* “Чорноморська доктрина” України та її сучасні виміри // Людина і політика. – 2002. – № 4. – С. 11–25.
91. *Гальчинський А.С.* “Центральноевропейський ремонт”. Нові можливості євроінтеграційної стратегії України // День. – 2003, 10 липня.
92. *Говоруха В.В.* Модель цивільно-військових відносин правової демократичної держави // Актуальні проблеми державного управління: Наук. зб. – 2001. – № 1.
93. *Гончаренко О.* Ступаючи на Європейський шлях. Проблеми та перспективи євроатлантичної інтеграції України // Політика і час. – 2002. – № 11. – С. 33–37.
94. *Горбулін В.П.* Стратегія взаємовідносин України з НАТО: ретроспективний огляд // Україна – НАТО. – 2004. – № 1. – С. 5–11.
95. *Гречанинов В.* Україна іде в НАТО // Політика і час. – 2002. – № 8. – С. 3–9.
96. *Гречанинов В.* Після розпаду біполярної системи. Новий світовий порядок та глобалізація на початку ХХІ ст. // Політика і час. – 2002. – № 1. – С. 58–67.
97. *Гречанинов В.* Шляхом євроатлантичної інтеграції // Політика і час. – 2003. – № 2. – С. 26–34.
98. *Губерський Л.* Україна – ЄС: формування нової стратегії взаємовідносин // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К.: Ін-т міжнар. відносин, 1999. – Вип. 13. – С. 3–12.
99. *Губерський Л.* На чому ґрунтується міжнародний авторитет // Політика і час. – 2002. – № 4. – С. 10–15.
100. *Кіш Є.* Пошуки теоретичних моделей європейської інтеграції // Політичний менеджмент. – 2004. – № 6. – С. 103–114.
101. *Ковальова О.* Зближення позицій сторін на переговорах про вступ до Європейського Союзу: досвід сучасного етапу розширення // Людина і політика. – 2003. – № 4. – С. 18–27.
102. *Ковальова О.* Україна – Європейський Союз: інтеграційний потенціал і проблеми співробітництва // Людина і політика. – 2002. – № 6. – С. 22–30.
103. *Павленко А.* Помешает ли интеграции Украины в ЕС ее вступление в НАТО? // Зеркало недели. – 2005. – 11 июня.
104. *Пашков М., Чалий В.* Відносини Україна – НАТО у фокусі громадської думки // Національна безпека і оборона. – 2002. – № 8. – С. 50–60.
105. Проблеми імплементації Угоди про партнерство і співробітництво між Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами та Україною // Парламент. – 2004. – № 5. – С. 2–31.
106. Розширення ЄС і Україна (аналітична доповідь Центру Разумкова) // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 11. – С. 6–28.
107. *Робертсон Л. Дж.* Як вільна, суверенна держава, Україна сама несе відповідальність за визначення свого майбутнього курсу // Національна безпека і оборона. – 2002. – № 8. – С. 4–6.
108. Скажи мне, кто твой друг... // Зеркало недели. – 2005. – 30 дек.
109. *Тарасюк Б.* Троянда вітрів України // Євроатлантика. – 2003. – № 1. – С. 6–14.
110. *Фомін С.* “Європейський вибір” України без “українського вибору” ЄС // Політика і час. – 2002. – № 11. – С. 61–71.
111. *Фомін С.* “Європейський вибір” та “інтеграція в Євразію”. Єдиний економічний простір: спроба поєднати непоєднуване? // Політика і час. – 2003. – № 7. – С. 71–82.
112. *Храбан І.* У рамках євроатлантичного партнерства. НАТО, ЄС та європейська оборонна політика // Політика і час. – 2003. – № 1. – С. 64–72.

Асоційоване членство – *Associated membership* – форма співробітництва ЄС з третіми країнами. Існує декілька типів угод ЄС, які встановлюють різні рамки, глибину та кінцеву мету асоційованого членства: 1) Угода Європейського Союзу про Асоціацію (Угода про Асоціацію (УА)) – тип угоди між ЄС та третьою країною, яка встановлює базові рамки їхнього співробітництва. Такі угоди як правило охоплюють розвиток політичного, торговельного, соціального, культурного та безпечного співробітництва й можуть надавати безтарифний доступ до окремих сегментів ринку ЄС та передбачати фінансову й технічну допомогу. Підписані останнім часом Угоди про асоціацію також включають, як окремий компонент, угоду про ЗВТ (УА з Чілі). УА повинні бути ратифіковані усіма державами-членами ЄС. На сьогодні ЄС укладає УА з третіми країнами в рамках двох окремих напрямів зовнішньої політики: 1) Процесу стабілізації та асоціації (ПСА) з країнами Західних Балкан *Угоди про асоціацію та стабілізацію (УАС)*; 2) Європейської політики сусідства (ЄПС) – УА. В обох випадках угоди спрямовуються на наближення законодавства асоційованих членів до *acquis communautaire*. Глибина гармонізації значно менша, ніж при повному членстві й може не покривати окремих розділів *acquis* (в залежності від конкретної держави). 2) На додаток до ПСА та ЄПС *Угоди про Асоціацію*, які включають положення про ЗВТ, можуть підписуватись з іншими третіми країнами чи торговельними блоками світу (Чілі, Мексика, Південна Африка та ін.). 3) *Європейські Угоди* – особливий тип угод про асоціації, які Європейський Союз уклад у 1990-х рр. з десятьма країнами Центральної та Східної Європи. Ці Угоди були адаптовані до специфічної ситуації кожного з партнерів, хоча всі вони базувались на дотриманні принципів прав людини, демократії, верховенства права та ринкової економіки й мали на меті підготувати асоційовані країни до вступу в ЄС.

Болонський процес – *Bologna Process* – це процес структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і необхідних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах Європи¹. Мета Болонського процесу – створення до 2010 р. Європейського простору у галузі вищої освіти (European Higher Education Area), в якому студенти зможуть вибирати з широкого переліку навчальних курсів в усіх державах-членах та користатись з прозорих та чітких механізмів визнання навчальних програм. Болонська декларація від червня 1999 р. започаткувала серію реформ спрямованих на досягнення більшої сумісності, порівнянності, конкурентоспроможності та привабливості європейської вищої освіти для студентів та науковців Європи та інших континентів у рамках створюваного Європейського простору у галузі вищої освіти. Болонська декларація (1999) започаткувала серію реформ з метою створення сумісного, порівняльного, конкурентного здатного та привабливого для науковців та студентів Європейського простору у галузі вищої освіти (ЕНЕА). Основні пріоритети Болонського процесу: запровадження триступеневої системи освіти (бакалавр/магістр/доктор); встановлення систем контролю за якістю; взаємне визнання академічних кваліфікацій та періодів навчання в іншій країні Європейського простору у галузі вищої освіти. Кожні два роки проводяться зустрічі Міністрів освіти для того, щоб оцінити досягнутий прогрес та визначити пріоритети діяльності на наступний період. Після Булонської декларації (1999) відбулось чотири Міністерські зустрічі країн-учасниць: Прага (2001), Берлін (2003), Берген (2005), Лондон (2007). Під час зустрічі у Лондоні 17-18 травня 2007 р. міністри ухвалили стратегію щодо співробітництва з третіми країнами, а також схвалили створення Реєстру Європейських агенцій забезпечення якості освіти (Register of European Quality Assurance Agencies)². В усіх країнах Європи, що приєднались до Болонської декларації, було започатковано реформи, які є частиною *Лисабонської стратегії*, яка також включає

¹ http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/990719BOLOGNA_DECLARATION.PDF

² Див . Вебсайт Секретаріату Болонського процесу: <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/>

завдання щодо поглиблення співпраці у галузі професійної освіти та підготовки (Копенгагенський процес). З метою створення синергії між Копенгагенським процесом та Булонською декларацією Комісія запропонувала власну ініціативу щодо Європейських рамок кваліфікацій задля цілеспрямованого навчання (European Qualifications Framework for lifelong learning (EQF))³. У свою чергу, ця ініціатива пов'язана з та підсилена іншими ініціативами: у сфері прозорості кваліфікацій (EUROPASS⁴), перерахування кредитів (ECTS-ECVET)⁵ та забезпечення якості (ENQA-ENQAVET)⁶. Також надзвичайно важливим є взаємозв'язок між Європейським простором у галузі вищої освіти та Європейським дослідницьким простором (European Research Area (ERA))⁷. Європейська Комісія підтримує втілення цих ініціатив з допомогою програм на зразок Erasmus, Tempus – для країн-сусідів, чи Erasmus Mundus – більше. Комісія також підтримує порядок денний щодо модернізації вищої та професійної освіти через виконання таких завдань 7-ої рамкової Програми досліджень (7-th EU Framework Programme for Research)⁸, Програма конкурентноздатності та інновацій (Competitiveness and Innovation Programme)⁹, а також через Структурні фонди ЄС та Європейський інвестиційний банк.

Еразмус – ERASMUS – назва освітньої програми, ініційованої в 1987 р. і підтримуваної ЄС. Завдяки цій програмі понад мільйон молодих європейців мали можливість якийсь час навчатися у іншій країні ЄС.

Євробарометр – Eurobarometer – комісія, створена в 1973 р., яка проводить моніторинг громадської думки в усіх країнах-членах ЄС і країнах-кандидатах. Знання громадської думки допомагає Європейській Комісії у підготовці проектів нормативно-правових актів, прийнятті рішень і оцінці своєї роботи. Євробарометр користується анкетами та фокусними групами. Результатами досліджень є публікації близько 100 звітів на рік.

Європейська енергетична хартія – European Energy Charter – Угода про енергетичну хартію встановлює рамки міжнародної співпраці між європейськими країнами та іншими індустріалізованими країнами та націлена на розробку енергетичного потенціалу Центрально-східноєвропейських країн та запевнення безпеки енергопостачань для Європейського Союзу. Протокол про енергетичну ефективність та пов'язані з нею екологічні аспекти мають на меті просувати політику енергетичної ефективності, сумісну з довготривалим розвитком, заохочувати до ефективнішого та ощадливішого використання енергоресурсів, та просувати ідею співпраці в галузі енергозбереження¹⁰. Метою Угоди є створити правові рамки для просування довготермінової співпраці в енергетичному секторі, виходячи з принципів, закладених у Європейській енергетичній хартії. Ключові положення Угоди стосуються захисту інвестицій, торгівлі енергетичними матеріалами та продуктами, транзиту та владження суперечок. Торговля енергоматеріалами та продуктами між Сторонами Контракту відбувається за правилами GATT (Генеральної угоди з тарифів і торгівлі). Це означає, що сторони, які підписали угоду, повинні застосовувати правила GATT щодо торгівлі енергоресурсами, навіть якщо вони не є членами СОТ чи GATT. Стосовно транзиту, кожна сторона повинна зробити необхідні кроки, щоб полегшити транзит енергоресурсів та супутніх їм продуктів за принципом вільного транзиту, незалежно від походження, напрямку чи форми власності таких енергоресурсів чи продуктів, як теж без застосування будь-якої дискримінативної системи ціноутворення, та без затримок, обмежень, чи необґрунтованого оподаткування¹¹. Усі сторони зобов'язані гарантувати, щоб положення про транзит енергоресурсів й продуктів та про використання обладнання для транзиту енергоресурсів трактували транзитні енергоресурси та транзитні продукти не гірше, ніж матеріали та

³ http://ec.europa.eu/education/policies/educ/eqf/index_en.html

⁴ http://europass.cedefop.europa.eu/europass/preview.action?locale_id=3

⁵ http://ec.europa.eu/education/programmes/socrates/ects/index_en.html

⁶ <http://www.enqa.eu/>

⁷ http://ec.europa.eu/research/era/index_en.html

⁸ http://cordis.europa.eu/fp7/home_en.html

⁹ http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/cip/index_en.htm

¹⁰ Council and Commission Decision 98/181/EC, ECSC, Euratom of 23 September 1997 on the conclusion, by the European Communities, of the Energy Charter Treaty and the Energy Charter Protocol on energy efficiency and related environmental aspects.

¹¹ Energy Charter Conference - rules concerning the conduct of the conciliation of transit disputes [Official Journal L 11 of 16.1.1999].

продукти, котрі походять з їхньої території, якщо яка-небудь міжнародна угода не передбачає іншого. Протокол Енергетичної хартії про енергетичну ефективність та пов'язані з нею екологічні аспекти (Energy Charter Protocol on energy efficiency and related environmental aspects) був прийнятий у відповідності з Угодою, котра чітко передбачала обговорення протоколів та декларацій, націлених на досягнення цілей та принципів, закладених у Хартії.

Європейська політика сусідства (ЄПС) – *European Neighbourhood Policy* – нова політика Європейського Союзу; має на меті створити на південь і схід від нових кордонів розширеного ЄС зону стабільності миру і добробуту шляхом налагодження тісних довготривалих відносин з сусідніми країнами. Концепція ЄПС охоплює такі країни: Алжир, Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Молдова, Марокко, Сирія, Туніс, Україна, а також Палестинська автономія. Вона пропонує сусіднім країнам привілейовані відносини, які будуватимуться на взаємному визнанні спільних цінностей, головним чином у сфері верховенства права; справедливого управління; дотримання прав людини, зокрема, прав меншин; принципів ринкової економіки та безперервного розвитку. На основі стратегії виробляються детальні плани дій з кожною країною-партнером. Плани дій визначають пріоритетні завдання, виконання яких має збільшити країну з ЄС.

Європейські правові стандарти – принципи та норми, зафіксовані в основних джерелах права Ради Європи, Європейського Союзу, які містять єдині правові вимоги до держав-членів і визначають їхню діяльність у межах європейського правового простору.

Європейський інструмент сусідства й партнерства (ЄІСП) – *European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI)* – запроваджений для фінансування діяльності в рамках Європейської політики сусідства, який, починаючи з 2007 р., змінив чинні програми технічної допомоги “ТАСІС” і “МЕДА” в країнах ЄПС і в Росії.

Європейські угоди (Угоди про асоціацію) – *Europe Agreements* – двосторонні асоціативні угоди, які було укладено між Європейськими спільнотами та їх державами-членами з одного боку, та, з іншого боку, з окремою країною-кандидатом Центральної та Східної Європи: Болгарією, Чеською Республікою, Естонією, Латвією, Литвою, Угорщиною, Румунією, Словаччиною, Словенією та Польщею. Європейські угоди визнають той факт, що кінцевою метою держав-учасників асоціативних договорів є вступ до Європейського Союзу. Європейські угоди включають створення політичного діалогу, створення зони вільної торгівлі, зобов'язання держав-учасників адаптувати своє право до права Спільноти, а також положення щодо економічного, культурного та фінансового співробітництва. У торгівлі між Спільнотами та державою-учасником договору про асоціацію застосовуються правила конкуренції, подібні до тих, які передбачені Договором про заснування Європейського Спільноти.

Європейські цінності – *European values* – визначені згідно з Повідомленням Комісії СОМ(2005) 525, окреслюють європейські цінності, що характеризують європейську модель соціально-економічного розвитку в сучасному глобалізованому світі, які базуються на принципах стабільного економічного розвитку, солідарності, згуртованості, поборенні будь-яких форм дискримінації, адекватних заходах безпеки праці, універсальному доступу до освіти та охорони здоров'я, забезпеченню якісних умов життя та праці, та замученості громадянського суспільства. Ці цінності становлять сутність європейського вибору щодо соціально-орієнтованої ринкової економіки. Одночасно вони відображають той факт, що європейські громадяни мають вищі очікування від держави в порівнянні з громадянами Азії чи Америки, а громадський сектор відіграє більшу роль в організації та фінансуванні національних систем за рахунок урядових витрат та/або регулювання ринку. Окрім того всі держави-члени ЄС відіграють важливу роль у наданні якісних послуг загального інтересу, які являються ключовою особливістю європейського соціально-економічного розвитку. Також існує добре усталена традиція встановлення соціального діалогу та партнерства між урядом, індустрією та професійними спілками, хоча в різних країнах ЄС можуть існувати суттєві відмінності. На противагу до інших регіонів світу існуючі національні економічні системи підсилюються на рівні спільної європейської політики (стабільна макро-економічна політика, динамізм внутрішнього ринку, соціальний порядок денний та регуляторні Тристоронні соціальні саміти й соціальна згуртованість, розвиток якої стимулюється структурним фінансуванням ЄС).

Євроскептик – *Euroscptic* – це поняття, зазвичай, означає особу, що критично ставиться до європейської інтеграції та висловлює “скепсис” з приводу діяльності Європейського Союзу та його цілей.

Єдиний економічний простір (ЄЕП) між Білоруссю, Казахстаном Росією, та Україною – проект економічного простору, який об'єднує митні території держав-учасниць, задля забезпечення вільного руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили, здійснення єдиної зовнішньоторговельної політики та проведення узгодженої податкової, грошово-кредитної та валютно-фінансової політик.

Зона вільної торгівлі (ЗВТ) – Free Trade Area (FTA) – форма міжнародної економічної інтеграції, що створюється шляхом підписання регіональних торговельних угод (РТУ), які передбачають повну ліквідацію митних бар'єрів та кількісних обмежень у торгівлі товарами. Міжнародні угоди, що встановлюють режим вільної торгівлі, завжди є взаємними, однак вони бувають асиметричними, можуть передбачати перехідні періоди у скасуванні митних чи кількісних обмежень у торгівлі та поряд з питаннями лібералізації товаропотоків можуть торкатися ряду інших сфер торговельно-економічної співпраці. Угоди, що поряд із впровадженням режиму вільної торгівлі товарами лібералізують інші сфери економічних відносин, прийнято називати *поглиблені зони вільної торгівлі*, або *зони вільної торгівлі плюс*. При формуванні зон вільної торгівлі кожна зі сторін-учасниць зберігає повну автономію у торговельній політиці щодо третіх країн. Між сторонами-учасницями зберігаються митні кордони та пости, які контролюють походження товарів, що перетинають державні кордони. У світі існує багато зон вільної торгівлі, наприклад: MERCOSUR у Південній Америці, NAFTA – у Північній Америці і EFTA – в Європі.

Зона вільної торгівлі плюс (Поглиблена зона вільної торгівлі, ЗВТ+) – Free Trade Area+ (FTA+) – форма міжнародної економічної інтеграції, яка не лише передбачає повну ліквідацію митних бар'єрів та/чи кількісних обмежень у торгівлі товарами, але й також включає пакет реформ, у сфері торгівлі, гармонізації та взаємовизнання на ринках товарів й послуг, а також необхідних інституційних перетворень, на умовах двосторонніх договорів ЄС із країнами, що готуються до вступу, а також з Норвегією, Швейцарією і Туреччиною, задля зменшення, чи скасування відмінностей, які створюють бар'єри у торгівлі між ними.

Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) – United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) – була заснована в 1964 р. як постійна міжурядова структура. Вона є принципним органом Генеральної Асамблеї ООН, котрий займається питаннями торгівлі, інвестицій, та розвитку. Цілями організації є “максимізувати можливості торгівлі, інвестицій та розвитку для країн, котрі розвиваються та допомогти їм в їхніх прагненнях до інтеграції у світову економіку на паритетних засадах” (з офіційної інтернет-сторінки). Створення конференції ґрунтувалося на стурбованості країн, котрі розвиваються, питаннями міжнародного ринку, мультинаціональних корпорацій, та прірвою поміж розвиненими країнами та країнами, котрі розвиваються. У 1970-х та 1980-х, ЮНКТАД була тісно пов'язана з ідеєю Нового Міжнародного Економічного Порядку (НМЕП) [New International Economic Order (NIEO)]. Сьогодні ЮНКТАД налічує 191 країну-члена, а її штаб-квартира знаходиться в Женеві, Швейцарія. ЮНКТАД має близько 400 членів персоналу та щорічний сталий бюджет на суму \$50 млн та \$25 млн позабюджетних коштів для технічного сприяння.

Копенгагенські критерії – Copenhagen Criteria – у червні 1993 р. Європейська Рада на своєму засіданні в Копенгагені визнала право країн Центральної та Східної Європи вступати до Європейського Союзу після виконання ними низки вимог за трьома критеріями: *політичного*: стабільність установ, які гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин; *економічного*: дійова ринкова економіка; *“членського”*: зобов'язання, що випливають із факту вступу до ЄС, зокрема визнання його політичних, економічних та монетарних цілей. Так звані “копенгагенські критерії” або критерії вступу були підтверджені у грудні 1995 р. на Мадридському засіданні Європейської Ради, яка підкреслила, крім того, значення перебудови адміністративних структур країни-заявника і створення умов поступової гармонійної інтеграції в ЄС.

Міцна Європейська політика сусідства термін, введений в обіг у Повідомленні Європейської Комісії до Ради та Парламенту “Про зміцнення Політики сусідства” від 4 грудня 2006 р.¹², в подальшому розвинутий у Повідомленні Європейської Комісії

¹² Communication from the Commission COM(2006) 726 final 4.12.2006 On Strengthening the European Neighbourhood Policy. General Report on the Activities on the European Union. 2006 (Brussels – Luxembourg, 2007), p.151-158. Режим доступу: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com06_726_en.pdf

“Міцна Європейська політика сусідства” від 5 грудня 2007 р.¹³ та Висновках Ради Міністрів Закордонних справ щодо Європейської політики сусідства від 18 лютого 2008 р. Зміст цих повідомлень ґрунтується на концептуальному аналізі функціонування політики сусідства та містить пропозиції щодо подальших кроків, необхідних для підвищення її ефективності. Повідомлення від 5 грудня 2007 р. відрізняється від попередніх подібних документів двома важливими положеннями: по-перше, робиться акцент на принципі спільності зобов’язань країн-партнерів та самого ЄС в рамках ЄПС, а також наголошується на першочергових діях ЄС та його держав-членів для забезпечення ефективності політики сусідства; по-друге, немає жодної згадки щодо попередніх формулювань про альтернативність (“відмінність”) політики сусідства процесу розширення ЄС. Відповідно до цих програмних документів, чим більший прогрес досягає країна-партнер на шляху запровадження реформ в рамках Політики сусідства, тим глибшою може стати її співробітництво з ЄС, а також вона може розраховувати на більшу підтримку з боку ЄС. Міцна Європейська політика сусідства, зокрема, передбачає: 1) подальше зміцнення економічної інтеграції; 2) ретельний перегляд візових процедур задля спрощення законного подорожування громадян з країн сусідів до ЄС (та навіпаки); 3) сприяння розвитку людських контактів задля зміцнення громадянського суспільства; 4) застосування посиленних форм багатостороннього та двостороннього діалогів з країнами ЄПС в ключових сферах, можливість створення додаткових багатосторонніх угод в галузі енергетики та транспорту та підсилення існуючих; 5) робота щодо поширення транспортних та енергетичних мереж ЄС до країн сусідів, а також досягнення їх інтероперабельності; 6) участь країн-партнерів у відповідних агентствах та програмах Спільноти¹⁴; 7) посилене регіональне співпраця (*Black Sea Synergy*¹⁵); 8) створення Інвестиційного фонду сусідства (*Neighbourhood Investment Fund*).

Організація безпеки та співпраці в Європі (ОБСЄ) – Organisation for Security and Cooperation in Europe (OSCE) – є найбільшою у світі міжурядовою організацією, зорієнтованою на безпеку. Її мандат включає такі питання, як контроль за озброєннями, права людини, свобода преси та чесні вибори. Більша частина з більш ніж 3500 працівників ОБСЄ задіяні в ‘проєктах на місці’, при чому лише 10% працює в її штаб-квартирі. ОБСЄ є спеціальною організацією, створеною згідно з Хартією ООН (Розділ VIII), і займається попередженням на ранніх стадіях, запобіганнями конфлікту, управлінням кризою та після-конфліктною реабілітацією. Її 56 країн-учасниць походять з Європи, Кавказу, Центральної Азії та Північної Америки, що складає більшу частину північної півкулі. Вона була створена в період “холодної війни” як форум Сходу та Заходу.

Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) – Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) – міжнародна організація із штаб-квартирою в Парижі, заснована в 1961 р. На сьогодні об’єднує уряди 30 країн, що сповідують принципи демократії та ринкової економіки задля: сприяння довготривалому економічному росту; зростання зайнятості; підвищення життєвих стандартів; підтримання фінансової стабільності; допомоги економічному розвитку інших країн; зростання міжнародної торгівлі. Крім збору статистичних даних, моніторингу та аналізу соціально-економічного розвитку, регулярних досліджень у галузі міжнародної торгівлі, навколишнього середовища, галузей економіки, технологій та оподаткування, організація також є форумом для урядів членів-учасників щодо обміну досвідом, пошуку вирішень спільних проблем, координації внутрішньої та зовнішньої політики.

Партнерство заради вступу – Accession Partnership – у широкому розумінні комплекс стосунків та інструментів між ЄС та державою, що перебуває у процесі приєднання (*accession country*), які визначають специфічні потреби країни кандидата на

¹³ Communication from the Commission, COM(2007) 774 final of 5.12.2007 A trong European Neighbourhood Policy, Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0774:FIN:EN:PDF>

¹⁴ Communication from the Commission COM(2006) 724 final from 4.12.2006 On the general approach to enable ENP partner countries to participate in Community agencies and Community programmes Режим доступу: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com06_724_en.pdf

¹⁵ Communication from the Commission COM(2007) 160 final from 11.04.2007 Режим доступу: Black Sea Synergy - a New Regional Cooperation Initiative http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com07_160_en.pdf

базі котрих: надаватиметься передвступна допомога; визначаються загальні рамки для коротко та середньострокових пріоритетів, завдань та умов, які визначаються для кожної країни кандидата на основі критеріїв членства (Копенгагенських критеріїв) відповідно до висновків Комісії щодо її заявки. У вузькому розумінні означає угоду, що регулює процес приєднання держави кандидата до ЄС. Встановлюється з кожною країною-кандидатом для надання рекомендацій та стимулів в процесі підготовки до членства в ЄС. З цією метою погоджується Національна програма адаптації спільного доробку (*National Programme for the Adoption of the Acquis, NPA*), яка визначає часові рамки запровадження партнерства. Кожна з країн-кандидатів також складає власний план дій щодо зміцнення своєї спроможності у сфері управління та судочинства. *Партнерство заради вступу* може бути переглянуте у випадку виникнення нових обставин, особливо при визначенні нових пріоритетів, визначених в процесі вступу.

Переговорний процес про приєднання до ЄС – *EU Accession Negotiating Process* – структурований багатоступінний процес приєднання країни-кандидата до ЄС. Може бути розділений на декілька умовних етапів: 1. Процес перевірки – під час якого ЄК роз'яснює *acquis* делегації країни-кандидата. 2. Через декілька тижнів після завершення фази 1 здійснюється двостороння перевірка. Делегація країни-кандидата презентує національні правові та інституційні системи та ступінь їх узгодженості з *acquis*. 3. Звіт ЄК щодо перевірки. Комісія презентує державам членам інтегральний Звіт, включаючи частини 3 та 4, що містять її оцінювання відповідності правової системи країни-кандидата вимогам *acquis* та її рекомендації (відкриття Переговорного Розділу, у випадку задовільної узгодженості, чи побажання щодо попереднього досягнення початкових Контрольних показників (*Opening benchmarks*) перед початком переговорів по цьому розділі). 4. Обговорення звіту ЄК з Робочою групою Ради з питань розширення (*Enlargement Working Group of the Council*) щодо Звіту з перевірки – країни-члени приймають рішення щодо відкриття Переговорного Розділу (жодних Контрольних показників), або встановлення початкових Контрольних показників, які повинні бути досягнуті до відкриття переговорів з цього розділу *acquis*. 5. COREPER після обговорення з Робочою групою з питань розширення приймає Спільну позицію ЄС. 6. Досягнення початкових Контрольних показників (якщо це необхідно). 7. Країна-кандидат готує та представляє свою Переговорну позицію (*Negotiating Position*) щодо цього розділу для Президенства Ради. 8. ЄК готує Проект Спільної позиції (*Draft Common Position*), який зазвичай містить рекомендації щодо встановлення завершальних Контрольних показників чи рекомендує попереднє завершення переговорів щодо даного Розділу. 9. Обговорення Робочою групою з питань розширення Проекту Спільної позиції. 10. COREPER приймає рішення щодо результатів обговорення всередині Робочої групи з питань розширення. 11. Формальне відкриття розділу під час Міжурядової Конференції з приєднання (*Intergovernmental Accession Conference*). 12. Виконання завершальних Контрольних показників (якщо необхідно). 13. При необхідності – обмін додатковими переговорними позиціями країни-кандидата та ЄС. 14. ЄК оцінює досягнення завершальних Контрольних показників та готує завершальний Проект Спільної позиції. 15. Формальне закриття розділу *acquis* під час Міжурядової Конференції з приєднання. 16. Завершення переговорного процесу при закритті всіх 35 розділів *acquis* (станом на 2008 р; для 10 країн-кандидатів до 1.01.2003 р. потрібно було закрити переговори по 31 розділу *acquis*).

Правовий доробок Спільноти – *Acquis communautaire* – це сукупність актів законодавства, політичних документів та практики їх застосування, спільних прав і зобов'язань, обов'язкових до виконання в усіх країнах – членах ЄС, тобто весь обсяг права, існуючий на сьогодні в ЄС. Доробок знаходиться в основі процесу європейської інтеграції, постійно змінюється та узагальнюється та зобов'язує держави-члени імплементувати всі попередні та наступні правові акти, політичні документи, рішення Суду, чи спільні заходи. *Правовий доробок Спільноти* охоплює: 1) зміст, принципи та політичні цілі договорів; 2) законодавство, ухвалене на виконання договорів, та рішення Суду ЄС; 3) декларації та резолюції Союзу; 4) заходи у галузі спільної зовнішньої та безпекової політики; 5) заходи у сфері співпраці щодо кримінальних справ та поліційної співпраці; 6) міжнародні угоди, укладені Спільнотою, а також державами-членами між собою у сфері діяльності Союзу. Тобто *Правовий доробок Спільноти* фактично охоплює не лише право Спільноти у вузькому розумінні, але й акти прийняті в рамках другої та третьої опор, а також заходи спрямовані на досягнення спільних цілей, які закладені в

договорах. Союз взяв на себе зобов'язання зберігати *Правовий доробок* в своїй цілісності та розвивати його далі. Країни-кандидати перед вступом до ЄС повинні прийняти "*acquis*" шляхом узгодження свого законодавства з законодавством ЄС. Відхилення від "*acquis*" дозволяються лише у виняткових обставинах й як правило є обмеженими в часі. При використанні в контексті розширення та вступу до ЄС нових країн-членів, цей термін позначає весь обсяг права Спільноти, яке повинна транспонувати та впровадити нова країна-член, включаючи: угоди; рішення, прийняті інституціями ЄС згідно з Угодами; прецедентне право Суду з початком процесу приєднання.

ПREFERENЦІЙНА ТОРГІВЛЯ – *Preferential trade* – міжнародний торговельний режим, згідно з яким товарам, виробленим у певних країнах, надається преференційний доступ до ринків іншої країни (країн). ПТ передбачає, як правило, не повне скасування митних тарифів, а їх зниження. ЄС широко практикує ПТ з країнами, що розвиваються, впроваджуючи її в односторонньому порядку в рамках Загальної системи преференцій (ЗСП).

Програма допомоги Спільноти країнам Центральної та Східної Європи – *Programme of Community aid to the countries of Central and Eastern Europe (PHARE)* – була основним механізмом передвступної допомоги країнам-кандидатам Центральної та Східної Європи. Основною метою цієї програми була їхня підтримка у процесі прийняття та впровадження *acquis* та підготовки їх до управління Структурними Фондами. З огляду на це, вона зосереджується на двох пріоритетах: розбудові інституцій та фінансуванні інвестицій. Запущена в дію в 1989 р. з метою підтримки реконструкції економік Польщі та Угорщини, програма PHARE поступово була розширена та включила в себе всі країни Центральної та Східної Європи. З 1994 р. завдання PHARE були адаптовані відповідно до пріоритетів та потреб кожної країни-кандидата. У період 2000-2006 рр. програма PHARE мала бюджет понад 10 млрд євро (приблизно 1,56 млрд євро на рік). Ще дві програми були впроваджені у 2000 р.: програма ISPA для транспорту та навколишнього середовища, та SAPARD для сільського господарства. Протягом 2007-2013 рр. інструмент передвступної допомоги (*Instrument for Pre-accession Assistance – IPA*) являється єдиним фінансовим інструментом для країн-кандидатів ЄС, замінивши всі існуючі форми передвступної допомоги, включно з програмою PHARE.

Програма підтримки зусиль з покращення врядування та менеджменту (СІГМА) – *Support for Improvement in Governance and Management (SIGMA)* – заснована в 1992 р. спільна ініціатива Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Європейського Союзу (ЄС), яка надає консультативні поради урядам країн з перехідною економікою щодо вдосконалення управління. Загальне управління та фінансування надається Європейською Комісією. Складається з двох окремих підрозділів – один з них здійснює консультації та надає допомогу новим країнам-членам у Центрально-східній Європі, зосереджуючи основну увагу на зміцненні їхніх можливостей в сфері творення політики, а також щодо фінансового контролю, зовнішнього аудиту, розвитку державної служби, та доповнення до твіннінгових програм ЄС. Другий підрозділ працює з країнами Західних Балкан задля модернізації та зміцнення публічних інституцій, зосереджуючи основну увагу на бюджетуванні, казначействі та оподаткуванні, фінансовому контролі та аудиті, а також на адміністративній реформі та реформі державної служби.

Програма технічної допомоги країнам СНД та Монголії (ТАСІС) – *Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States TACIS* – програма іноземного та технічного сприяння, впроваджена в дію Європейською Комісією з метою підтримки членів Співдружності Незалежних Держав (а також Монголії) в їхньому переході до демократичної ринково-орієнтованої економіки. Програма TACIS є підпрограмою в рамках *EuroAid*. З фінансової перспективи ЄС на 2007-2013 рр., програма TACIS була замінена для країн Європейської Політики Сусідства (*European Neighbourhood Policy*) та Росії на Європейський Інструмент сусідства та партнерства (*European Neighbourhood and Partnership Instrument*). Щоправда, проекти TACIS, заплановані від 2006 р. і надалі залишатимуться в дії до кінця десятиліття.

Регуляторна політика – *Regulatory Policy* – урядова політика, яка накладає обмеження на поведінку осіб, груп та суб'єктів підприємницької діяльності, зменшуючи таким чином свободу дії тих, на кого спрямований її регулюючий вплив. Регулятивне рішення, як правило, чітко визначає переможців та тих, хто втратив.

Регуляторна реформа – *Regulatory Reform* – реформа під якої розуміється зменшення регуляторного навантаження та бюрократичних перепон у діяльності певного сектора шляхом спрощення нормативних регуляторних актів та адміністративних процедур. Позначає зміни, які вдосконалюють регуляторну якість – тобто підвищують результативність, ефективність витрат та правову якість регулювання та адміністративних формальностей. Є одним з найважливіших політичних пріоритетів урядів більшості країн світу, що спрямований на покращання економічного та правового середовища функціонування економіки. Європейська Комісія визначила необхідність проведення регуляторної реформи як одне з ключових завдань підвищення глобальної конкурентноздатності європейської економіки й запровадила у 2003 р. загальну методику Оцінки регуляторного впливу (ОРВ) та План дій щодо регуляторної реформи.

Саміт – *Summit* – це засідання Європейської Ради, яке деколи називають європейським самітом, або союзним засіданням на найвищому рівні. На них зустрічаються керівники держав-членів (або урядів) ЄС. Деякі країни представляють прем'єр-міністри, інші – президенти, а ще інші – прем'єри та президенти, в залежності від Конституції держави-члена.

Світова організація торгівлі (СОТ) – *World Trade Organization (WTO)* – це міжнародна організація, яка формує систему правил світової торгівлі. СОТ була заснована в 1995 р. як результат Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів (1986-1994 рр.). Серцевиною СОТ є багатосторонні угоди, які стосуються різних сфер міжнародної торгівлі (наприклад, Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ), Генеральна угода з торгівлі послугами (ГАТС), Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), Угода щодо інвестиційних заходів, пов'язаних з торгівлею (ТРИМС), Угода щодо правил походження товарів тощо). Станом на 1 вересня 2008 р. членами СОТ були 153 країни, і ще 29 проводили консультації щодо членства. Вищим керівним органом є Міністерська конференція, що скликається щонайменше раз на два роки. Прийняття рішень – консенсусне. Штаб-квартира СОТ знаходиться у Женеві (Швейцарія).

Соціально орієнтована ринкова економіка – *Social market economy* – ринкова економіка, в якій домінують соціальний захист, соціальна справедливість та економічна ефективність заради соціального спокою в суспільстві та забезпечується шляхом реалізації державної соціальної політики. **Соціально орієнтована ринкова економіка** була найбільш поширеною в Західній та Північній Європі економічною моделлю в період “холодної війни”. Ця модель бере свої витoki у Західній Німеччині з програми та комплексу заходів розроблених та втілених Міністром економіки від партії Християнських демократій в уряді Конрада Аденауера, Людвігом Ерхардом. Ця модель є спробою знаходження середнього шляху між капіталізмом та соціалізмом (змішана економіка) поєднуючи приватне підприємництво з державною власністю на стратегічні галузі промисловості та намагаючись збалансувати високий рівень економічного росту, низький рівень інфляції, низький рівень безробіття, належні умови праці, соціальний захист, та надання послуг шляхом втручання держави. Дотримуючись основних постулатів ринкової економіки ця модель разом з тим відкидає положення як необмеженого капіталізму (*laissez-faire capitalism*) так і планової економіки (*planned economy*). При цій моделі колективний переговорний процес щодо умов праці відбувається на національному, а не корпоративному рівні між національною організацією працевлаштованих та загальнонаціональними профспілками.) рівні. Серед відомих теоретиків даної моделі прийнято вважати Франца Опенгаймера (Franz Oppenheimer), Вальтера Еукена (Walter Eucken), Вільгельма Рюпке (Wilhelm Röpke), Франца Бьома (Franz Buhm) та Альфреда Мюллера-Армака (Alfred Muller-Armak), який й винайшов цей термін (*Soziale Marktwirtschaft*).

Спільна стратегія – *Common Strategy* – новий інструмент, запроваджений у рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП) Амстердамським договором. Відповідно до нової ст. 13 ДЕС, Європейська Рада визначає принципи і загальні напрямки СЗБП і вирішує, які спільні стратегії має запровадити Союз у сферах важливих спільних інтересів. Спільна стратегія визначає завдання, терміни виконання та ресурси, які потрібно задіяти Союзу і країнам-членам. Реалізацією спільних стратегій опікується Рада, зокрема шляхом ухвалення спільних дій та спільних позицій. У 1999 р. Європейська Рада ухвалила перші дві спільні стратегії ЄС – стосовно Росії (червень) і стосовно України (грудень).

Східне партнерство (СП) – *Eastern Partnership* – проект щодо подальшого поглиблення відносин ЄС з країнами Східної Європи, який був представлений Міністром

закордонних справ Польщі, за підтримки Швеції, в Брюсселі на засіданні Ради з загальних питань та зовнішніх відносин, 26 травня 2008 р.¹⁶ Європейська Рада розглянула цей проєкт та ухвалила відповідне рішення під час засідання в 19-20 червня 2008 р. разом з пропозицією щодо створення Середземноморського союзу (Union for the Mediterranean) й зобов'язала Комісію скласти план її впровадження¹⁷. За задумом Ради Східне партнерство повинно доповнити інші пропозиції щодо розвитку субрегіонального співробітництва ЄС з сусідніми країнами – Північний вимір (Northern Dimension) та Середземноморський союз (Union for the Mediterranean). Пропозиція щодо СП стосується шести країн: Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Грузії, Молдови та України. Утім, очікується, що рівень участі Білорусі у Східному партнерстві залежатиме від загального розвитку відносин між нею та ЄС. На відміну від Середземноморського союзу СП не матиме свого власного Секретаріату, а управлятиметься безпосередньо Європейською Комісією. Угоди про асоціацію, договори вільної торгівлі, безвізовий режим, структура багатосторонньої співпраці та збільшення фінансової допомоги – це головні елементи пропозиції Європейської Комісії щодо СП, водночас цілковито уникаючи питання щодо потенційного кандидатства на членство в ЄС. Очікується, що СП буде започатковано влітку 2009 р. на саміт лідерів держав ЄС та шести країн-учасниць. Саміт укладе й ухвалить “політичну декларацію” встановлення партнерства. Чеська Республіка, яка перейняла головування в ЄС на першу половину 2009 р., вже підтвердила: Східне партнерство буде одним із її головних пріоритетів.

Суверенітет (Sovereignty) – право на здійснення необмежених та виключних владних повноважень, які визначають та контролюють усі форми життєдіяльності на даній території та на які не поширюється влада жодної іншої держави у сфері ухвалення та втілення в життя її нормативно-правових положень. Внутрішній суверенітет визначається взаємовідносинами між суверенною владою та її підданими щодо здійснення нею владних повноважень на основі принципу легітимності. Зовнішній суверенітет визначається взаємовідносинами між суверенною владою та іншими державами на основі принципів взаємного визначення внутрішнього суверенітету та відповідних положень міжнародного права.

TEMPUS (транс'європейська схема партнерства і мобільності для університетських навчань) – одна із програм Європейської Спільноти, розроблена для надання допомоги соціальним і економічним перетворенням у партнерських країнах. Вона сприяє розвиткові системи вищої освіти шляхом максимально збалансованого співробітництва із партнерами з країн ЄС.

Твінінг (наслідування) – *Twinning* – угода між країною-кандидатом на вступ до ЄС (чи країною-партнером ЄС) та адміністраціями однієї чи кількох держав-членів ЄС про передачу знань та навичок щодо функціонування права ЄС (*acquis communautaire*). Мета твінінгу полягає в наближенні права країни-кандидата (країни-партнера) до права ЄС.

Трійка – *Troika* – модель зовнішньополітичної роботи Союзу, що полягає в співпраці країни-голови ЄС із попередньою та наступною країною-головою, а також із Європейською Комісією та Генеральним секретарем Ради ЄС та застосовується у зовнішніх відносинах в рамках СЗБП. Історично до складу “Трійки” входили представники (міністри закордонних справ) країни – чинного голови Ради ЄС, а також попереднього і наступного головування. Сучасний склад “Трійки” дещо змінено згідно з Амстердамським договором. Нині до складу “Трійка” входить Генеральний секретар Ради ЄС (Верховний представник ЄС у справах спільної зовнішньої та безпекової політики) та член Європейської Комісії. В ній також можуть брати участь представники попередньої та наступної країни-голова ЄС.

Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (УПС) – *Partnership and Cooperation Agreement (PCA)* – правова основа відносин між Україною та ЄС. УПС підписана 16 червня 1994 р. (набула чинності 1 березня 1998 р.), яка започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань. Окрім УПС у відносинах між Україною і ЄС діють такі угоди:

¹⁶ Poland and Sweden to pitch ‘Eastern Partnership’ idea. <http://euobserver.com/9/26194>

¹⁷ European Council 19/20 June 2008 Presidency Conclusions http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/101346.pdf.

- Угода між Європейськими Співтовариствами та Україною про торгівлю текстильними виробами (підписана 5.05.1993);
- Угода між Урядом України і Комісією Європейських спільнот про заснування Представництва Комісії Європейських спільнот в Україні та про його привілеї та імунітети (підписана 17.09.1993);
- Угода між Урядом України і Комісією Європейських спільнот про створення Контактної групи по вугіллю та сталі (підписана 08.06.1994);
- Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими спільнотами та їх державами-членами (підписана 14.06.1994);
- Угода між Європейською Спільнотою та Урядом України про торгівлю деякими сталеливарними виробами (підписана 18.06.2007);
- Угода про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Європейською Спільнотою з атомної енергії в галузі керованого термоядерного синтезу (підписана 23.07.1999);
- Угода про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Європейською Спільнотою з атомної енергії в галузі ядерної безпеки (підписана 23.07.1999);
- Угода про науково-технічне співробітництво між Україною та ЄС;
- Угода між Україною та ЄС про деякі аспекти повітряного сполучення (підписана 01.12.2005);
- Угода про співробітництво щодо цивільної глобальної навігаційної супутникової системи (ГНСС) між Європейською спільнотою, його державами-членами та Україною (підписана 01.12.2005);
- Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі між Європейським Союзом та Україною (підписана 01.12.2005);
- План дій Україна-ЄС.

Проекти угод:

- Угода про співробітництво між Європейською Спільнотою з атомної енергії і Кабінетом Міністрів України у мирному використанні ядерної енергії, включаючи торгівлю ядерними матеріалами ;
- Угода про асоціацію між Україною та ЄС.

Українсько-європейський дорадчий центр із питань законодавства – Ukrainian-European Policy And Legal Advice Centre (UEPLAC) – установа, яка фінансується ЄС з метою визначення пріоритетів щодо адаптації українського законодавства в ключових сферах згідно з УПС та Планом дій “Україна-ЄС” в рамках Європейської політики сусідства, а також зміцнення політичного й законодавчого процесів згідно із завданням України в контексті євроінтеграції.

Центральноевропейська зона вільної торгівлі – Central European Free Trade Association (CEFTA) – угода про зону вільної торгівлі між країнами Центральної та Південно-Східної Європи, які не є членами ЄС. Угоду щодо створення CEFTA було підписано країнами Вишеградської групи (Польщею, Угорщиною, Чехією та Словаччиною) 21 грудня 1992 р. Зараз до складу CEFTA входять Албанія, Боснія та Герцеговина, Косово, Молдова, Сербія, Чорногорія, Хорватія та Македонія. Оновлені критерії прийняття до цієї організації, затверджені під час саміту у Загребі у 2005 р., включають: членство в СОТ, або зобов’язання дотримуватись правил СОТ; Угода про асоціацію з ЄС (у будь-якій формі); наявність угод про вільну торгівлю з теперішніми країнами-членами CEFTA.

Чотири Спільні простори (ЄС – Росія) – Four common spaces (EU – Russia) – під час Санкт-Петербурзького саміту у травні 2003 р. ЄС і Росія погодилися зміцнити двосторонню співпрацю шляхом створення чотирьох просторів у рамках угоди про партнерство та співробітництво від 1997 р. Чотири спільні простори включатимуть: спільний економічний простір; спільний простір у сфері свободи, безпеки та правосуддя; простір співпраці з питань міжнародної безпеки; простір науково-дослідницької діяльності, освіти й культури. У рамках цих просторів працюють Постійні ради з питань партнерства між ЄС та Росією (Permanent Partnership Councils). На практиці немає суттєвих відмінностей (окрім назв) між сумою цих угод та Планами дій в рамках ЄПС, які були підписані ЄС з країнами-сусідами. Тому Спільні простори отримують фінансування за рахунок *Європейського інструменту сусідства й партнерства (СІІП)*, який також фінансує заходи в рамках ЄПС. Під час Московського саміту в

травні 2005 р. було прийнято єдиний пакет Дорожніх карт для створення Спільних просторів. Лондонський саміт від жовтня 2005 р. був присвячений практичному втілені дорожніх карт. На саміті у червні 2008 р. було започатковано переговорний процес щодо нової посиленої угоди між ЄС та Росією. ЄС та Росія взяли на себе ряд зобов'язань щодо прав людини та демократичних стандартів, особливо в рамках діяльності Ради Європи та ОБСЄ й погодилися відслідковувати дотримання цих стандартів. Перший раунд переговорів щодо нової угоди розпочався в липні 2008 р., проте у зв'язку з російсько-грузинським конфліктом ЄС тимчасово відклав другий раунд переговорів.

Шенгенський договір та конвенція – *Schengen Agreement and Convention*¹⁸ – за договором, підписаним у містечку Шенгені (Люксембург) 14 червня 1985 р., Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція погодилися поступово скасовувати контроль на спільних кордонах і запроваджувати свободу пересування для всіх громадян країн ЄС, які підписали цю угоду, інших держав-членів та громадян третіх країн. У 1990 р. було підписано Шенгенську конвенцію, у якій викладено заходи та гарантії щодо запровадження свободи пересування. Таким чином, відбулося усунення внутрішніх кордонів території, котрі стали відомі, як Шенгенська зона. Зараз до так званої “Шенгенської зони” або “Шенгена” входять 25 країн, 22 держав ЄС, а також Ісландія, Норвегія та Ліхтенштейн. Договір і Конвенція, разом з деклараціями та рішеннями, ухваленими Шенгенською виконавчою радою, утворюють сукупність документів, відомих під назвою “Шенгенський *acquis*”. Протокол до Амстердамського договору регулює внесення Шенгенського доробку в договори ЄС. Для цього його розподілено між першим “стовпом” (розділ IV Договору про заснування Європейської Спільноти: візи, надання притулку, імміграція та інші питання, пов’язані з вільним пересуванням людей) і третім (розділ VI Угоди про ЄС: положення про співпрацю правоохоронних і судових органів у кримінальних справах). Шенгенські країни вдалися, зокрема, до таких спільних заходів: скасували контроль на спільних кордонах; виробили єдині правила перетину зовнішніх кордонів, які координуються агентством ЄС *Frontex*; в аеропортах і портах розділили термінали для тих, хто мандрує всередині Шенгена і для тих, хто прибув ззовні; гармонізували умови в’їзду та вїзові вимоги для короткотермінового перебування (включаючи т.зв. Шенгенську візу); створили Шенгенську інформаційну систему, започаткували транскордонну співпрацю судових та поліцейських органів. Протокол до Амстердамського договору проголошує, що всі країни, які вступають до ЄС, мусять повністю прийняти Шенгенський доробок разом з правилами, виробленими інституціями на базі цього доробку.

¹⁸ Шенгенський договір та конвенція включають: 1) Agreement between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders, (1985, Schengen I *Official Journal L 239*, 22/09/2000 P. 0013 – 0018), [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:42000A0922\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:42000A0922(01):EN:HTML)

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

- Адаптація – 38, 42, 99
Беніта Ферреро-Вальднер – 50
Білорусь – 28, 47, 50, 84, 86, 92, 100, 101, 127, 128, 132
Валенса Л. – 53
Вірменія – 51, 84, 86, 127, 132
Воєводство – 55, 56, 57, 58
Галузеве співробітництво – 10, 25
Гармонізація – 19, 25, 31, 34, 36, 37, 38, 52, 71, 73, 74
Гміна – 55, 56
Грузія – 51, 84, 86, 127, 132
Договір СТАРТ-1 – 10
Євроентузіаст – 46
Європейська безпека – 13, 25, 106
Європейський вибір – 7, 32, 33, 50, 79, 118, 119
Європейські стандарти – 80
Європейські угоди – 125
Єврореаліст – 46
Євроскептик – 46
ЄЕП – 4, 29, 109, 128
ЄІСП – 4, 81, 84, 86, 88, 90, 91, 92, 94, 115, 127, 134
ЄФРР – 4, 90
Зовнішньополітичні пріоритети України – 24, 29, 33, 36, 42, 44, 50, 52
Зона вільної торгівлі – 17, 29, 38, 41, 45, 73, 75, 76, 106, 128, 134
ЗСП – 4, 21, 131
Імплементация – 26, 26, 29, 32, 66, 68, 84, 86-92, 124
Інвестиційні проекти – 82
Індикативна програма – 81, 84, 85, 86, 90, 92, 116
Інформаційне суспільство – 20, 85
Інформування громадськості – 51, 77, 81, 107, 108, 109, 113, 116, 119
Киргизстан – 51
Копенгагенські критерії – 48, 107, 128, 130
КПС – 4, 20
Кравчук Л.М. – 10, 15
Кучма Л.Д. – 9, 29, 33, 76
Лісабонський протокол – 10
Мендельсон П. – 51, 82
Міжрегіональні програми – 89, 90
Молдова – 28, 47, 50, 51, 84, 127, 133, 134
Наукове і технологічне співробітництво – 81
Нова посилена угода – 81, 82
НУО – 4, 91, 92, 93
ОБСЄ – 26, 101
ОЕСР – 4, 89, 129, 131
ООН – 4, 21, 128, 129
Освітнянські програми ЄС – 81
Повіт – 55, 56
Польща – 9, 26, 46, 52-58, 67-70, 73, 79, 97, 100-102, 122, 127, 131, 133, 134

Проді Р.– 28, 45, 50
Проевропейська більшість – 25, 77
Професійна підготовка – 81, 144, 126
Процес розширення – 44, 49
Рада з питань співробітництва – 44
Регуляторне середовище – 20, 72, 81, 82, 85, 87
Реформування ринкової економіки – 81
РС – 4, 53
Росія – 9, 12, 47, 84, 87, 90-104, 110, 128, 131, 132, 134
Саміт – 17, 26, 33, 132, 133, 134
SEPS – 4, 73
СЗБП – 4, 17, 45, 132, 133
Словаччина – 46, 52, 66-68, 70, 78, 100
СНД – 9, 11-13, 15, 51, 101, 103, 131, 132
СОТ – 15, 23, 26, 30, 33, 50, 64, 75, 102, 126, 132, 134
Спільна стратегія – 7, 25, 26, 28, 132
ССП – 4, 45
Статус сусідства – 42, 44, 50
Стратегічний документ – 84
ТКС – 4, 90, 92
Транскордонне співробітництво – 20, 81, 82, 84, 86, 90, 135
Трійка ЄС – 13, 16, 26, 133
Угода про партнерство і співробітництво – 10, 12, 16, 18, 22, 28, 29, 53, 133, 134
Угорщина – 9, 26, 46, 52, 59-65, 67-72, 97, 100, 127, 131, 133
УПС – 4, 9, 10, 12, 15, 21, 25-41, 50, 82, 96, 102, 133, 134
Хартія про особливе партнерство – 25, 26, 40
ЦСІ – 4, 53
Шенгенська угода (договір) – 66, 68, 71
Ширша Європа – 33, 34, 42, 44, 47
ЮНКТАД – 4, 21, 128
Ющенко В.А. – 29, 33, 50
Acquis communautaire – 39, 71, 72
CASE – 4, 74
DFID – 4, 89
ECORYS – 4, 74
ENRTP – 4, 93
FLEG – 4, 87
NUTS-2 – 4, 56
RPO – 4, 58
SIDA – 4, 89
Sigma – 4, 88, 89, 131
TACIS – 4, 88, 89, 133
TAIEX – 4, 88, 89, 133
TEMPUS – 4, 89, 126, 133
ZPORR – 4, 58

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРОЕКТ ІВ_ЕР-25254-2004 “ТРЕНІНГОВІ ПРОГРАМИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ (V – VII КАТЕГОРІЙ)”

Серія “Бібліотека державного службовця місцевих органів влади у галузі європейської інтеграції” призначена для державних службовців України (V – VII категорій), які мають пряме чи опосередковане відношення до реалізації стратегії нашої держави щодо інтеграції до європейських структур. Розрахована на слухачів Національної Академії державного управління при Президентові України (далі – НАДУ) та її регіональних інститутів, слухачів системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, студентів, аспірантів, викладачів вищих закладів освіти. До публікацій в рамках серії входить низка навчальних посібників, які охоплюють основний набір дисциплін з предмета “європейська інтеграція” й присвячені розгляду процесу європейської інтеграції України, інституцій та права ЄС, правових основ спільних та галузевих політик ЄС, досвіду реформ державного управління та державної служби країн ЄС, відносин України з ЄС, а також окремі методичні та довідкові матеріали, які разом можуть використовуватись як навчально-методичні ресурси для організації та проведення навчального процесу з використанням активних тренінгових форм навчання відповідно до апробованих програм окремих модулів.

Даний комплекс навчальних матеріалів для слухачів та рекомендаційно-методичних матеріалів для викладацького персоналу, який призначений для використання при організації навчального процесу як у форматі короткотермінових спеціалізованих програм, так і для академічних курсів з європейської інтеграції, було створено в рамках проекту ІВ_ЕР-25254-2004 “Тренінгові програми для підготовки державних службовців України з питань європейської інтеграції (V – VII категорій)” за підтримки програми TEMPUS TACIS Європейської Комісії.

Місія проекту: підвищення рівня компетентності державних службовців V – VII категорій у галузі європейської інтеграції шляхом посилення інституційного потенціалу регіональних інститутів державного управління НАДУ та пілотних обласних центрів ПППК.

Мета проекту: створення передумов для запровадження в регіональних інститутах державного управління НАДУ нових тренінгових програми з європейської інтеграції як в очному, так і дистанційному форматі для підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування (V – VII категорій), завдяки яким державні службовці зможуть розробляти на запроваджувати напрями політики у сфері євроінтеграції та політику взаємодії з сусідніми країнами. Учасниками семінарів проекту стали близько 40 фахівців з різних напрямів європеїстики, права, врядування, економіки, міжнародних відносин та політології з НАДУ, її чотирьох регіональних інститутів державного управління в Харкові, Дніпропетровську, Львові та Одесі, Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” та окремих обласних центрів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців. З їх числа було підготовлено 30 кваліфікованих тренерів на основі визначених стандартів підготовки викладачів-тренерів із застосування інтерактивних методів навчання. Апробація створених комплексів навчально-тренінгових матеріалів і програм інтенсивних тренінгів відбулась під час пілотного навчання близько 300 державних службовців (IV – VII категорій) у місцевих органах влади та органах місцевого самоврядування впродовж січня – грудня 2008 р. До реалізації завдань проекту було залучено чимало організацій та інституцій, зокрема Університет Лондон Метрополітан (Великобританія), Університет Коледж Корку (Ірландія), Університет П'єр Мендес (Гренобль, Франція), Національну академію державного управління при Президентові України, Дніпропетровський, Львівський, Одеський та Харківський регіональні інститути НАДУ, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”. До виконання проекту було залучено також експертів з Державного департаменту адаптації законодавства Міністерства юстиції України, Департаменту ЄС Міністерства закордонних справ України, Департаменту європейської інтеграції Міністерства економіки України, Управління зовнішньої політики Секретаріату Президента України, Управління європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України тощо. Навчальні підручники та інші допоміжні матеріали з європейської інтеграції та відносин України з ЄС, що входять до серії “Тренінгові програми для підготовки державних службовців України з питань європейської інтеграції”, є результатом цього проекту. Вони розроблені відповідно до державних освітніх стандартів на основі оцінки навчальних потреб державних службовців з питань європейської інтеграції серед відповідних категорій державних службовців за результатами серії зустрічей, інтерв'ю, фокус-груп та опитувань, які були проведені експертами проекту з представниками профільних органів державної влади протягом жовтня – грудня 2006 р. У ході здійснення серії заходів з оцінки навчальних потреб було зокрема виявлено недостатню кількість та якість наявних централізовано здійснюваних програм підготовки державних службовців у сфері європейської інтеграції, які мають базуватися на

міждисциплінарному модульному підході із застосування інтерактивних методологій навчання дорослої аудиторії. Було також встановлено, що в недостатньому обсязі здійснюється видання необхідних навчально-методичних посібників, збірників нормативно-правових актів, а також переклад зарубіжних видань українською мовою. Проект було спрямовано на розробку та впровадження до лютого 2009 р. короткотермінових навчальних курсів та програм з європейської інтеграції в очному та дистанційному форматах на основі створюваних 12 нових тренінгових модулів та 6 спеціалізованих програм. Одним з основним результатом проекту стало зміцнення професійного розвитку академічного персоналу регіональних інститутів та забезпечення якісного запровадження нових програм. Основна частина заходів проекту спрямовувалася на підготовку основного складу викладачів з теоретичних, аналітичних, педагогічних та дослідницьких питань у галузі європейської інтеграції щодо розробки та впровадження вищезгаданих модулів у програми підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців України. У рамках проекту було створено набір навчально-тренувальних матеріалів для слухачів, комплекс підготовчих матеріалів для викладацького персоналу, а також підсилено технічний та навчальний потенціал Центрив дистанційного навчання й доповнено бібліотечні ресурси НАДУ та її регіональних інститутів. Розвиток змістовної частини програм супроводжувався створенням дистанційних навчальних матеріалів (в он-лайн, друкованій та CD версіях). Проект ставив за мету створити самодостатню систему розвитку, вдосконалення, моніторингу, контролю та управління викладанням створюваних програм дистанційного навчання. Проект спрямовувався на підсилення та покращення навчальних можливостей Центрив підвищення кваліфікації в регіональних інститутах НАДУ з метою їх поступової трансформації в регіональні центри експертного забезпечення освітніх послуг в рамках державного сектора (підготовка державних службовців). Комплекс навчальних матеріалів серії “Тренінгові програми для підготовки державних службовців України з питань європейської інтеграції” ставить за мету заповнити окремі існуючі прогалини в спеціальній літературі щодо освітньо-кваліфікаційної підготовки й мають практичне спрямування на виконання завдань професійної програми підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування V – VII категорій у галузі європейської інтеграції. Навчальні матеріали професійної програми, які входять в дану серію були затверджені Вченими радами регіональних інститутів державного управління Національної академії державного управління при Президентів України (протокол № 11/131 від 4 грудня 2008 р.) та погоджені відповідним рішенням Головного управління державної служби України.

Координатори проекту:

Керівник проекту – *Марко Бойцун*, доктор історичних та політологічних наук, професор факультету права, врядування та міжнародних відносин Університету Лондон Метрополітан.

Менеджер проекту – *Ярослав Мудрий*, магістр міжнародних відносин та європейських студій Лондонської Школи економіки та політичних наук, менеджер міжнародних проектів факультету права, врядування та міжнародних відносин Університету Лондон Метрополітан.

Координатори проекту в Україні:

Степан Давтян – заступник директора з короткотермінового підвищення кваліфікації Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентів України.

Олександр Мельников – заступник директора з короткотермінового підвищення кваліфікації Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентів України.

Олександр Рудік – заступник директора з наукової роботи Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентів України.

Петро Шевчук – заступник директора з короткотермінового підвищення кваліфікації Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентів України.

Павло Шербаков – заступник директора з короткотермінового підвищення кваліфікації Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентів України.

Аеліта Бураковська – завідувач відділу організаційно-методичного забезпечення управління інформатизації навчального процесу Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентів України, магістр державного управління.

Контакти:

m.bojczun@londonmet.ac.uk
y.mudryi@londonmet.ac.uk
center@oridu.odessa.ua
melnikov@kbuapa.kharkov.ua
rudik@vidr.dp.ua
center@vidr.dp.ua
dlc@lvivacademy.com
adviser@kbuapa.kharkov.ua

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ВСТУП	5
ТЕМА 1. СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ І ЄС (ПЕРША ПОЛОВИНА 1990-х рр.)	6
1.1. Реакція ЄС на проголошення незалежності України	8
1.2. Визначення позицій України щодо євроінтеграції	10
1.3. Правове оформлення відносин Україна - ЄС	15
Висновки до теми	24
Питання для самоконтролю	24
ТЕМА 2. АКТИВІЗАЦІЯ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН (ДРУГА ПОЛОВИНА 1990-х – 2004 рр.)	25
2.1. Зростання зацікавленості ЄС у співробітництві з Україною	26
2.2. Визначення євроінтеграції як пріоритетного напрямку зовнішньої політики України	29
2.3. Основні етапи гармонізації законодавства України та ЄС	36
Висновки до теми	42
Питання для самоконтролю	43
ТЕМА 3. ЗМІНИ У ВІДНОСИНАХ УКРАЇНА – ЄС У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ РОЗШИРЕННЯМ ЄС У 2004 році	44
3.1. Вплив процесу розширення на двосторонні відносини	45
3.2. Використання досвіду нових членів ЄС для України	52
3.3. Нові можливості для України	73
Висновки до теми	79
Питання для самоконтролю	80
ТЕМА 4. ДОВГОСТРОКОВІ СТРАТЕГІЇ СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ І ЄВРОСОЮЗОМ	81
4.1. Новелізація стратегії інтеграції України до європейського Союзу та інновації ЄПС	82
4.2. Стратегія щодо ринкового реформування економіки	95
4.3. Підвищення ефективності державної інформаційної політики та кадрового забезпечення процесу європейської інтеграції	107
Висновки до теми	115
Питання для самоконтролю	116

ВИСНОВКИ	117
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	118
ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	120
Документи	120
Довідкові видання	121
Підручники, навчальні посібники	121
Збірники наукових праць, інформаційно-аналітичні видання	122
Монографії	123
Статті	124
Глосарій	125
Предметний покажчик	136
Інформація про проект	138

До серії “Бібліотека державного службовця місцевих органів влади у галузі європейської інтеграції” входить ряд навчальних посібників, які можуть використовуватись в якості навчально-методичних ресурсів до окремих модулів тренінгових програм з питань європейської інтеграції:

1. Вступ до питань європейської інтеграції.
2. Теорії та стратегії інтеграції Європейського Союзу.
3. Правова та інституційна основи Європейського Союзу.
4. Вироблення політики та ухвалення рішень в Європейському Союзі.
5. Україна – ЄС: розвиток відносин та основні напрями співробітництва.
6. Європейська економічна інтеграція.
7. Бюджетна, сільськогосподарська, торговельна та конкурентна політики ЄС.
8. Регіональний розвиток. Міжрегіональна та транскордонна співпраця.
9. Державне управління в державах-членах Європейського Союзу.
10. Порівняльна соціальна політика в країнах Європейського Союзу.
11. Законодавча основа прав та обов’язків Європейської Спільноти та держав-членів.
12. Державна служба в Європейському Союзі. Розвиток державної служби в Україні.

Це видання є частиною навчальних матеріалів посібника до модуля “Європейська економічна інтеграція”, що входять до цієї серії.
Посібник розрахований на державних службовців України V – VII категорій посад, які працюють в місцевих органах влади та мають пряме чи опосередковане відношення до реалізації стратегії європейської інтеграції України.

ДЛЯ ПОТАТОК

Навчальне видання

*Бібліотека державного службовця місцевих органів влади
у галузі європейської інтеграції*

ТАММ **Анатолій Євгенович**
СТРЕЛЬЦОВ **Володимир Юрійович**
ДЗІОНДЗІЮК **Вячеслав Борисович**

УКРАЇНА – ЄС: РОЗВИТОК ВІДНОСИН ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ СПІВРОБІТНИЦТВА

Модуль 5

Навчальний посібник

За загальною редакцією
М. Бойцуна, Я. Мудрого, О. Рудіка

Редактор *М.М. Сорокун*
Технічний редактор *В.В. Богатова*

Підписано до друку 23.03.2009. Формат 60 x 90 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура тип Таймс. Умов. друк. арк. 9,0. Обл.-вид. арк. 11,2.
Тираж 500 прим.

Видавництво Харківського регіонального інституту державного
управління Національної академії державного управління
при Президенті України “Магістр”
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 1654 від 19 січня 2004 р.
61050, м. Харків, просп. Московський 75, тел. (057) 732-32-55,
електронна адреса наука@kbuara.kharkov.ua
Віддруковано з оригінал-макета в поліграфічному центрі “Літографіка”
61050, м. Харків, просп. Московський 75